శ్రీ

రుక్మాంగదచరిత్రము

లేక

ఏకాదశీమహాత్మ్యము.

ఇది

బళ్ళారి జిల్లా బళ్ళారి డి. మునసఫ్ కోర్టు వకీలుగానుండి

కే. శే. బ్ర. శ్రీ కోలాచలం శ్రీనివాసరావుచే

రచియింపబడిన

పురాణకథ.

ఇది వారిజ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు కే. శత్రుఘ్నరావుచే

ప్రకటింపబడియెం

రెండవ కూర్పు.

1920.

Registered Copy-Right.

వెల 1—4—0.   పోస్టేజి. 0—1—0.

894.8132
SRI-R

రుక్మాంగదచరిత్రము.

— నాందీ —

— సూత్రధారుఁడు —

శా॥ శ్రీరామా మహిమండలాన్వ సరస శ్రీభోగ సంయుక్తుఁడై
నీరేజాసన పాకశాసన సురార్చిత కస్తుతిశ్రీ మించుచున్
శ్రీరుక్మాంగద ముఖ్యభక్త వితతిన్ చెల్వొందఁగాఁ బెంచుచున్
శ్రీకాంతాంభోనిధి శాయిబూదసిరు నత్కీశాయురారోగ్యముల్॥

గీ॥ మహిత కోలాచలాన్వయ మల్లినాథ
సూరివంశోద్భవుండయి ఘూరిమతి
పరుఁడుఁగానుండు శ్రీ శ్రీనివాససుకవి
చేసెనీ నాటకంబును వాసిమీఱ॥

Songs, Errata, Title page & wrapper are
printed at K. R. Press Madras,
Others at Vani Vilasa Press, Bellary.

శుద్ధాశుద్ధపత్రిక.

పుట.	పంక్తి.	అశుద్ధము.	శుద్ధము.
3	17	ప్రారంబింతము.	ప్రారంభింతము.
,,	19	పుస్తుకము.	పుస్తకము.
,,	22	,,	,,
4	2	,,	,,
5	1	వందనంబులాచిరించి.	వందనంబులాచరించి.
8	15	తపోకార్శ్యంబులుగా	తపఃకార్శ్యంబులుగా.
12	2	ఆలుమగంప్లకు.	ఆలుమగలకు.
,,	24	విడువుడు.	విడవుడు.
13	16	యుపచారంమొనర్చిన.	యుపచారంబొనర్చిన.
14	19	కునుకొని.	కనుఁగొని.
18	14	తత్సహాయంబున.	తత్సాహాయ్యంబున.
19	1	నుపవశించి.	నుపవసించి.
,,	15	నిషిదేశుండు.	నిషధేశుండు.
,,	21	సంతానంబులేమి, పెకు.	సంతానంబులేమిఁ జెకు.
21	2	నలుపయాజ్ఞబం.	నలుపనాజ్ఞఁబం.
22	1	వారికెల్లరుకుఁ.	వారికెల్లరకుఁ.
24	11	సౌందర్యస్త్రీ.	సుందరస్త్రీ.
,,	15	పదిబినంది.	పదవినంది.
25	17	కూర్చుని.	కూర్చుండి.
,,	23	పాతవారు.	పాఁతవారు.
,,	24	బును.	రును.

పుట.	పంక్తి.	అశుద్ధము.	శుద్ధము.
27	3	గల్పిచెను.	గల్పించెను.
,,	7	నాగ.	నాఁగ.
27	9	వినినావిన.	వినినావిని
28	6	చీకటిలోఁగప్పి	చీఁకటిఁగప్పి.
29	2	[illegible]	[illegible]
31	14	[illegible]	[illegible]
,,	17	[illegible]	[illegible]
33.	24	[illegible]	[illegible]
34	3	[illegible]	[illegible]
,,	24	[illegible]	[illegible]
35	8	[illegible]	[illegible]
,,	12	[illegible]	[illegible]
36	16	[illegible]	[illegible]
,,	20	తన దారి తొనుపోయెను.	తన దారిఁ దానుబోయెను.
37	9	[illegible]	దుర్వ్యాసుండును.
,,	14	గాఁచున.	గాచున.
,,	16	యిదియంతయు.	ఇదియంతయు.
40	1	కరిగించు.	కరఁగించు.
41	11	[illegible]	ప్రాంతంబుల.
,,	13	భ్రమంబుం దాన.	భ్రమంబు దాన.
41	14	మఱుగు.	మఱుఁగు.
42	13	మానసమై.	మానసమై.
43	12	కారణభూతుడగు.	కారణభూతుఁడగు.
46	17	కరుణగనుము	కరుణఁగనుము.
47	14	ఈకళాపికలాప,	ఈకలాపికలాప.
48	23	భూతలంబు జేరి.	భూతలంబుఁ జేరి.

పుట.	పంక్తి.	అశుద్ధము.	శుద్ధము.
49	16	నొంటగ.	నొంటరి.
51	22	చంద్రికాసమహా.	చంద్రికాసమహాస్తా.
52	4	[illegible]	[illegible]
52	13	[illegible]	[illegible]
53	2	[illegible]	మానినీమణి.
,,	11	పమా.	ప్రమా.
,,	19	[illegible]	[illegible]
55	3	ఒకరిదుష్టగాడు.	ఒకరిడుపుడుగాఁడు.
55	5	[illegible]	నాగరికత.
,,	23	[illegible]	[illegible]
56	3	[illegible]	నాపుత్రుఁడను.
,,	13	[illegible]	[illegible]
57	[illegible]	[illegible]	[illegible]
59	23	[illegible]	చేఁతలు.
60	1	[illegible]	[illegible]
,,	8	[illegible]	నెదిరించి.
61	5	[illegible]	[illegible]
,,	9	[illegible]	[illegible]
64	[illegible]	[illegible]	[illegible]
,,	10	[illegible]	[illegible]
67	10	[illegible]	[illegible]
70	13	[illegible]	[illegible]
,,	20	[illegible]	[illegible]
71	25	[illegible]	[illegible]
72	13	[illegible]	[illegible]
,,	16	[illegible]	[illegible]

పుట.	పంక్తి.	అశుద్ధము.	శుద్ధము.
,,	18	వాడిశరము.	వాఁడిశరము.
73	11	యిరువుకి.	యిరువురికి.
76	1	నేలబడ నేల.	నేలఁబడ నేల.
,,	2	గాదొఱఁగుచు.	గాఁదొఱఁగుచు.
75	23	కన్నీరుదొరఁగుచు,	కన్నీరుదొఱఁగుచు.
76	7	దల్లటు.	దల్లడ.
,,	18	కఱగుచున్నది.	కరఁగుచున్నది.
77	11	బలసి.	బలిసి.
78	10	ఆలశ్యంబు.	ఆలస్యంబు.
,,	19	లడప.	లడఁప.
,,	20	కరవారము.	కరవాలము.
,,	23	వాడికరవారము.	వాఁడికరవాలము.
79	14	తఱఁగ.	తఱుగ.
81	4	దుస్ప్రి.	దుష్ప్రి.
,,	17	వాగ్తతి.	వాక్తతి.
82	8	వృతికినెదరుఁ.	వృతినెదురుఁ.
83	11	నకృటుక.	నకృటిక.
84	19	మునిరాడ్తతి.	మునిరాట్తతి.
85	9	శిరముఁదఱఁగ.	శిరముఁదఱుగ.
,,	16	దుర్గణ.	దుర్గుణ.

—(*) ఆరోపప్రావీణ్యము (*)—

సీ॥ పున్నాగచిత్తాగములను భేదింపఁగ,
    గండ్రగొడ్డలిగాదె, కలికిపలుకు।
ఆగమతత్త్వ విద్యాచంద్రికనుగవ్వు,
    కాలమేఘముకాదె, కాంతకొప్పు।
ప్రాగ్జన్మకృతపుణ్య పక్వతోహారములై,
    పరిణమించునుగాదె తరుణికనులు।
నిశ్చలహృదయాంబు నిధినిఁగదల్చెడు,
    మారుతాకృతికాదె, మగువతెగువ॥
భక్తతాపసజన ధైర్యపర్వతముల।
పాలికపిధారల తీవలభావహావ।
విభ్రమవిలాస విస్ఫురద్విభవగతులు।
కానఁబడునప్పువదలు మాకాంతయిపుడు॥

ఈపద్యమెట్టి కామకలాకౌశల్యము గలవానిమనస్సునైనను మరల్పఁజాలినదనుట, యతిశయోక్తి కాదు. మఱియు, నిచటనసమస్తవస్తువర్తిసావయవరూపకాలంకారస్వరూపమగు నారోపణము, కడుంగడుఁ బ్రశంసనీయము.

—(*) సంగ్రహనైపుణి (*)—

సీ॥ జలజాతగర్భుని చదువులకునుఁబోడు,
    నిర్జరాదులకుఁ బెన్నిధులవీడు।
సిరథిమునిఁగెడు ధారణకినినావ,
    త్రిదశారిహృదయ నిస్త్రింశనఖుఁడు।
భూనభంబులదవ్వు మేనఁగొల్చినవాఁడు,
    రాజులరక్త తర్పణపరుండు।
దశశిరోధికి విపద్దశఁగూర్చుదైవంబు,
    కేవలదేవకి భావజుండు॥

అసురకాంతపుశీలాగ్ని వార్చుఘనుఁడు ।
తురగఖురఘట్టితానేకదురితచయుఁడు ।
పంచతత్త్వవిశిష్ట కన్ప్రణవవాసి ।
దాసునిఁగఁబ్రోచుఁ దాసదాధరణినన్ను ॥

కట్టకడకుఁ బదిపద్యములచేనైన, వర్ణింపకతీరని భగవద్దశావతారముల నొక్కపద్యముచే నిచట మిక్కిలిచక్కఁగా వర్ణించి, కవి తనకుసాటిలేని సంగ్రహానైపుణ్యమును గనఁబఱచియున్నాఁడు.

ఇట్టియకాదిగ్రంథమునం దచ్చటచ్చట, సందర్భోచితములై, ముద్దులమూటఁగట్టు లోకోక్తులును, శబ్దాలంకారాదులచే నొప్పుచు గురుస వృత్తములగు పద్యములును, పెక్కిటిగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. కాని వానినన్నిటిని నిచ్చటఁ బొందుపఱుపవలెనన్న, నేను గార్యాంతరాయత్తమానసుఁడనగుటచేతను, వ్యాఖ్యముపిస్తారమగునను భీతిచేతను, సాకల్యముగ నిరూపింపక దిఙ్మాత్రప్రదర్శనమొనర్చితిని. మఱియుఁ బ్రాచీననాటకలక్షణములననుసరించి, వ్రాసిన యీ నాటకమునఁ గొన్ని కవిదుష్టములుండుటచేఁ బ్రదర్శనయోగ్యములు కానేరవయ్యెను, కవియిచట వానినంతగాఁ బాటింపఁడాయెను. సర్వజ్ఞత్వ మొకరికిఁ సాధ్యము గాదు గనుక నచట నచటఁ గొన్ని వెలితులు గన్పట్టుచుండెనను, "గచ్ఛతః స్ఖలనం క్వాపి" యను నార్యోక్తి ననుసరించి, గుణగ్రహణపారీణులగు పండితులు పురోభాగిత్వము నవలంబింపకుందురుగాత. ఇట్లు భాషాయోషామణిని సనానాలంకారభూషితనుగాఁ జేసి, జగద్విఖ్యాతినిగాంచి, యశశ్శరీరముచే మనియుండు మనకవిముక్తామణి యుత్పత్తికిఁ గారణభూతమగు కోలచలవంశము పుడమి నాచంద్రతారార్కముగ వర్ధిల్లుఁగాతమని సర్వేశ్వరునిఁ బోరింబోరిఁ బ్రార్థించుచు నీవ్యాసము నింతటితో విరమించెద.

ఇట్లు విన్నవించు సుధీజనవిధేయుఁడు,
☞ రావాడి వెంకటరామశాస్త్రి,
తెలుఁగు పండితుఁడు,
మునిసిపల్ హైస్కూలు, బళ్ళారి.

శ్రీ.

ప్ర థ మా ం క ము.

ప్రథమరంగము.

రుక్మాంగదుఁడు - సర్వోత్తమాచార్లు - నారాయణభట్టాచార్లు.
వనపాలకులు (విదిశాపురోపవనము. దేవాలయముసరస్సు)
రుక్మాంగదుఁడు దేవపూజసలుపుచుండును.

రుక్మాం॥ కం॥ నారాయణ భువనావన।
పారాయణ పరమపురుష పరపారగతా।
వారణరక్షణ దురితని।
వారణచణచరణ నీకు వందనమిదె దేవా॥

(అ ను చు వ ం ద న ం బి డి.)

దండకము.— శ్రీమద్రమామానినీ మానసాంభోజమిత్రా, మదోన్మత్త దైతేయవంశాటవీవీతిహోత్రా । నిరాఘాటనీరంధ్రజీమూత సంఘాతనీకాశ తేజోరుగాత్రా । ధరిత్రీకళత్రా, దయాస్నిగ్ధశోభాయమానోరునేత్రా । గిరీశాజశక్రామరస్తుత్యచారిత్ర । సర్వాఘవల్లీలవిత్రా । పవిత్రా, పునర్జన్మపాథోధినిర్మగ్న దీనావనాయానపాత్రా। సువిజ్ఞానపాత్రా। విహంగేశపత్రా। విశత్రారిజైత్రా। లసద్వల్లవీయౌవనోద్యానచైత్రా । సుపర్వేశదుర్వార గర్వోగ్రసంభూతజీమూతసంఘాత సంత్రస్తగోవ్రాతకత్రాతరూపాంచి

తాంగుష్ఠ దేశస్థగాత్రా। యశోదాదయాపుత్ర, నీచిత్ర చారిత్రముఁ గా
స్తోత్రముఁ జేయ బ్రహ్మేశ్వరాహీశ దేవాదులుఁ జాలరన్నఁ గా
ననుఁ బోలు దీనుండెట్లుల్నేర్చునో తండ్రి, నీదివ్యదేహంబునఁ
లీనమైయుండు నరేడులోకంబులుఁ గాదె, గాయత్రి నీపాదరూపం
బుగాదే, మహాదేవ। నారాన్నిధిఁ యోగనిద్రానుసంధానమో
దంబునన్నీవు నారాయణాకారతఁ దాల్చి రాజింపవే దేవ, మత్స్య
నవై వేదముల్నాల్గు రక్షింపవే, కూర్మనై కుంభినీధ్రంబు మున్నీటి
లోఁ దేల్పవే, కోలమై కుంభినిఁ గాచి హేమాక్షునిఁ గూల్పవే, నార
సింహాకృతిఁ బూని దైతేయునిఁ గూల్చి ప్రహ్లాదునిఁ నిర్భరాహ్లా
దునిఁ జేయవే, పొట్టివై యాబలిఁ గొట్టవే, జామదగ్న్యుండవై భూమి
పాలాళినిఁ జంపవే, రాముండవై భీమసంగ్రామమందా మహారావణుఁ గా
లోకవిద్రావణుఁ ద్రుంపవే, రేవతీ కాముఁడవై బ్రోవవే యాదవాళిఁ,
భువిఁ బుద్ధుండవై దేవసంరక్షణాబద్ధుండవై లోకసంబంధసంబుద్ధమై
యాసురస్త్రీలకుఁ శీలభంగంబుఁ గావింపవే, కల్కివై దుష్టులఁ బిల్ల
నఁ జంపవే, దేవదేవా: ననుఁ గావవే, శిష్టరక్షావనా, దుష్టశిక్షా
చణా, ఘోరసంసార నీరాకరోత్తారకా, క్రూరనక్తంచరవ్రాతపర్గ
ర్వ నిర్వాపకా, ధర్మవిస్తారకా, సౌఖ్యసంధాయకా, మోక్షలక్ష్మీ
మనోనాయకా, గానమోదాత్మకా, దీనసంరక్షకా, కుండలీతల్పకా,
భక్తసంకల్పకా, బ్రహ్మరుద్రానిలాదిత్యసంస్తుత్యపాదా, సురేశార్థిత
శ్రీద, మౌనీంద్రహృన్మోద, నీపాదముల్ నమ్మితిఁ బ్రోవుమా మాధ
వా మొఱ్ఱిడెదఁ, మ్రొక్కెదఁ, మ్రొక్కెదఁ.

దేవా- చరాచర ప్రపంచంబున భవద్వ్యతిరిక్తంబగు వస్తువు
లవమాత్రమైనఁ గానరాదుగదా. వేదాంతవేద్యా: తావకపాదారవింద
సంస్మరణంబుగదా దురితనివారణంబై తత్త్వవిజ్ఞాన ఘంటాపథంబున
మునిరాజ్ఞికాయంబును కైవల్యోద్యానంబు జేర్చును. యోగిజనవాగ్గే
యా: అమేయంబగు భవన్నామధేయ స్మరణానందరోమాంచితకాయ

విభాసితమునినికాయమును ముక్తిరమాధారేయులఁ జేయఁబూనస నీ యప్రమేయ మహామాతిశయంబు వర్ణింపనలవియా? గదాధరా! నీకథాసుధారసధారాపూరితాయమాన మానసులకు సత్వపరిపుష్టప్రభావ మహిమంబు మహనీయంబుగ సిద్ధించునుగదా. కంసారీ! మాత్సర్యాంధకూపతతులమునింగి సంసారావర్తగర్తంబునఁ బరిభ్రమించి దుర్జరామరణాది దుర్దశలపాలై దరిదాపుఁగానక తిరుగునరులు తావకీననామధ్యానసలిలధౌత మహాకలుషజాలురై ముక్తికామినీ పరిణయాస్పదము నందుదురుగాదే?

॥సీ॥ సంసారచక్రచంక్రమణార్తినరులకే దేవునిపదసేవ దిట్టఁపునావ;
భవజరామరణాది బంధబాధితులకే దేవునామము ముక్తిదేవళష్టు।
దైతేయకుల పర్వతంబులకే దేవు దర్శనంబగు వజ్రధారసమము
విపులాఘసందోహ విపినదావంబార్పఁ జాలు నెవ్వానికీర్తిజాలమహిమ॥

॥గీ॥ వేదవేదాంగవేదాంతవేద్యుఁడెవఁడు!
మహితమాయాసమావృతమహిముఁడెవఁడు।
ఆదిమధ్యాంతరహితుఁడై యన్నియగుచు।
నెవఁడువిలసిల్లు వానినే నెంతుమదిని॥

(అనుచు జాఁగిలిమ్రొక్కి కూర్చుని).

ఆచార్యులవారు ఇంకఁబుష్పార్చనకుఁ బ్రారంభింతము.

సర్వో॥—మహారాజా. కానిమ్ము. (భట్టాచార్లనుఁజూచి) భట్టాచార్యులవారూ! విష్ణుసాహస్రనామావళి పుస్తకముఁదెచ్చినారా?

భట్టాచార్లు.—అయ్యా, మీరుతెచ్చియుందురని నేనుపేక్షించితి.

సర్వోత్తమా.—మీరుతెత్తురని నేఁదే వదలితి.

భట్టా.—అయ్యా, పుస్తకముఁదెచ్చువంతు మీదయుం [illegible] నని తలంచితిరి? ఇదివిజ్ఞానశూన్యత కాదా.

రుక్మాంగద.—ఆచార్యులవారూ! మీరేల కలహించెదరు? ఇదిగో నా పుస్తకమిచ్చెద- పుచ్చుకొనుఁడు.

భట్టాచార్లు.—(అందికొని)- (సహస్రనామావళిఁ బ్రారంభించును)
(రుక్మాంగదుఁడు కమలార్చన చేయుచుండును అపుడు రెండు కమలములు తక్కువపడును)

రుక్మాంగదుఁడు—ఏమియద్భుతంబు? పూజకునిన్నయొకటి, నేఁడు రెండు పూలు తక్కువపడుటకుఁ గారణంబేమియుండును? సాహస్రకమల సారసంబని యెన్నికఁగన్న సరోవరలక్ష్మికి నిటు కుందురానేల? ఇది చోరకృత్యంబని నేనమ్మెద.

భట్టాచార్యులు.—భూపాలాగ్రణీ "పత్రం- పుష్పం- ఫలం- తోయం" అనియున్నది- పుష్పములు లేనిచో జలముతో నర్ఘ్యమిడఁదగును.

సర్వోత్తమా—ఆచార్యులవారు- ఏమిమాటలాడెదరు? నీచోన్నతపదవులనాలోచించికదా మాటలాడవలెను, ఏమియులేని దరిద్రులకాశ్లోకార్థమన్వయించునుగాని యిట్టి సంపత్సార్వభౌములకు నదియన్వయించునా? సహజకమలములు లేనియెడల సువర్ణకమలమ్ములచే శ్రీమన్నారాయణ పాదపూజసలుపనగును.

రుక్మాంగదుఁడు.—ఆచార్యులవారూ- అటులనే సువర్ణకమలములచే సుపర్ణవాహనునిఁబూజించెద.

భట్టాచార్లు.—అటులనే కానిండు, (అనుచు మిగలిన రెండు నామము లుచ్చరించును).

రుక్మాంగదుఁడు.—(పూజించి మంగళహారతిచేసి)

పృథ్వీవృత్తము. నమామియదునాయకం। నవఘనాభనీలాంగకం
నమామిగరుడధ్వజం। నరమృగేంద్రరూపాత్మకం
నమామిపురుషోత్తమం। నగవిపక్షసంరక్షకం
నమామినరకాంతకం। నతజనాఘనిర్మూలకం॥

(అనుచుఁబునర్వందనంబులాచరించి విప్రవరులకుఁదాంబూలదక్షిణలిచ్చి)

విప్రవరులారా. తాముగృహంబులకు వెళ్ళుఁడు.

విప్రులు—చిత్తము. (విప్రులు నిష్క్రమింతురు).

రుక్మాంగదుఁడు.—ఏవరురా యిచట నుండు వనపాలకులు?

వనపాలకులు.—మహాప్రభూ వచ్చితిమి.

రుక్మాంగదుఁడు.—ఓరీ నిన్నటిదినంబున నారాయణారాధనకు నొక పుష్పంబు తక్కువపడెను నేఁడు రెండుతక్కువాయెను. కారణం బేమి? ఈవనంబెవరో చోరులుప్రవేశించి కమలములు దొంగ లించుచున్న వారనితోఁచెను.

వనపాలకుఁడు.— మహాప్రభూ: రేలుంబవలు కంటికివత్తినిడుకొని కట్టుకావలిగఁ గాసారంబు గాచుచున్నాము. ఇందెవఁడు నడుగిడిన జాడ కానరాదు.

రుక్మాంగదుఁడు.—ఓరీ బుద్ధిహీనులారా? చోరులెవరో ప్రవేశింతుర నుటకు సందియంబు లేదు ఈరాత్రి వారిజాడ నెఱింగిపట్టి తేకున్న మిము వధింపనాజ్ఞ యొసంగెద వెళ్లుఁడు.

(కావలివారు చిత్తమనుచు వెళ్లుదురు.)

నిష్క్రమము.

ద్వితీయరంగము.

—(౦)—

కావలివారు, విశ్వావసుఁడను గంధర్వుఁడు.

—** పీఠి **—

కామపాలుఁడు.—ఓరీ పంచవదనా? జనులు సంచరించుతలమిది గుంపు నంబడి వీఁడుతప్పించుకొనిపోవును సుమా హెచ్చరిక.

పంచవదన.—నిజము వీనిరెట్టలువిఱచి వీపునఁగట్టి తీసుకొనిపోవుదము.

విశ్వావసుఁడు—అధికారులారా! నన్నె బాధనిడకుఁడి. నేఁదప్పించుకొని పఱుగిడునట్టి ద్రోహినికాను. మీరాజునగరనకువచ్చెదను. ఇది నా గ్రహచారబలము.

చ:॥ ముదమని యీరసాలయముకా గనవచ్చితినేల? వచ్చి స
మ్మదమున నీవనంబుగన మానసమందున నెన్న నేల? శా
రదనవసౌరభమ్మిచట రాజిలఁజేసెనదేల? యేల నే
హృదయమునకా దలంచితిని యింపనిదాని గ్రహింప నక్కటా॥

భటవరులారా నేనన్నిటఁజెడితిని-వియత్పదవిఁగోల్పోయి విపదబ్ధిని మునింగితి.

॥సీ॥ ఖేచరత్వమునాని భూచరత్వముఁబూని నీచవృత్తినిఁజిక్కి నేమనఁగ
దానవారులఁగేరి మానవాళినిఁజేరి మానసీయంబని మనుదునెటుల?
నవసుధారుచివీడి చవిలేనికడివేఁడి భువినెటుజీవింతుఁ బోలుననుచు?
కులవిద్యమానుచు ఖలవిద్యనేర్చుచు నిలనుండ మనసెటుగలుగునకట?

॥గీ॥ పాకశాసన,పావక,పాశి,పవన,
ముఖ్య దిక్పాలకవరులకు మ్రొక్కుకరము
లెటుల భూభారముగనేలు కటిలి నృపుల
గాంచి మోడ్చును? కష్టసంకటము గాదె॥

హా! నేనెంతచింతించిన నేమిప్రయోజనము. రానున్నది రాక మానునా?

<u>కావలివారు</u>.—ఏమయా? పెండ్లినడకలునడచెదవు. త్వరగనడువుము.

<u>అనుచుఁబిలిచికొనిపోవుదురు.</u>

నిష్క్రమణము.

తృతీయరంగము.

రాజాస్థానము.

రుక్మాంగదుడు. విశారదుడు (మంత్రి). విశ్వావసుడు. వనపాలకులు-

రుక్మాంగదుడు—విశారదా? ఇప్పుడు రెండుదినంబులనుండి నామనంబు నకెంచుకైనను హర్షంబులేదయ్యె.

విశారద—మహాప్రభూ? కారణంబేమి?

రుక్మాంగ—ఏమని తెలుపుదును?

చ॥ కమలసహస్రమొక్కొకటిగాను తటాకమునందుఁదగ్గఁగా
నమరదుసంతోసంబు హృదయంబునకుక్కె, మురవైరిసేవ లో
పముగలుగంగ నెవ్వఁడోకొసాయక యొక్కొకసారసంబు ని
త్యముగొనిపోవుఁజౌర్యమున నద్భుతమిద్ది యమాత్యపుంగవా॥

విశారద—సారసంబులిటు తగ్గుకారణంబున నా- సరసీరుహాక్షుని విపక్షపక్షపాచరక్షమాభృత్సహస్రాక్షుని అఘమదగజహర్యక్షుని త్రిభువనరక్షుని పాదసేవకున్యూనత కలిగినది ఏమిసేయుదు.

(కావలివారు- విశ్వావసునిఁబట్టికొనివచ్చి యాస్థానముననిలిపి రాజునకుమ్రొక్కి-)

కావలివారు—మహాప్రభూ? తమదేవపూజకులోపము మాయునగర సేవకునపాయము గలుగజేసిన కలుషాత్ముఁడు వీఁడేను వీఁడిం ద్రజాల విద్యానైపుణిబిమించి గగనమార్గమున వనమునదిగి వనజంబుల నపహరించుచున్నవాఁడు- వీనికిఁదగిన శిక్షయొనర్పకున్న మముఁబోలుసేవకుల ప్రాణములకు నిత్యగండమైయుండును-

రుక్మాంగదుడు—(విశ్వావసునెగాదిగఁజూచి) ఓరీ నీవెవ్వఁడవు? ఏకారణంబున నాయుపవనంబుఁజొచ్చి వారిజంబులనపహరించితివి? నిజము పలికి ప్రాణంబుఁగాపాడికొనుము.

విశ్వావసుఁడు — సార్వభౌమా!

ఉ॥ సర్వజనానురంజనము, సామనిరూపితతత్త్వసార, మా
ఖర్వసుపర్వమానససుఖంబగు పర్వము, వాగ్వధూమణీ॥
పూర్వపయోధరామృతము, పూర్వభవార్జితపుణ్యపాకమై
పర్వఫలమ్ము, గానము, శుభమ్మగుమాకదిజన్మమూలమై॥

భూమిపాలా- నేనుగంధర్వుఁడను భూలోకావలోకనోత్సుకుఁడనై దివ్యవిమాన సాహాయ్యమున భువికిఁ దిగితిని- ఇచటమలయమరుదుచ్చలిత పద్మినీతటంబు గాంచితి- తత్సరసీసరోజాతసారసౌరభాతిశయమునకు ముదితహృదయుఁడనైతి- తత్పరిగ్రహణంబుఁ గోరి యొకపుష్పంబు చౌర్యంబునఁ గొనిపోవయత్నించుచుండ నీభటులు ననుఁబట్టి దివ్యవిమానంబు గాల్చి ననునీసరసకునీడ్చికొనివచ్చిరి. ఇది యనావృత్తాంతంబు.

రుక్మాంగదుఁడు — (దిగ్గునసింహాసనంబుదిగి వ్యసనమభినయించి) హా నేనెంతపాతకిని_

మ॥ క్రతుకర్మంబులు, కాననాంతరతపోకార్శ్యంబులున్, నిష్ఠురా
తతకష్టవ్రతదేవతార్చనలు, భూదైవోత్తమారాధనల్,
సతతంబేరికిఁదృప్తిగాను సలుపన్ లక్ష్యంబుగానెంతు రా
క్రతుభుగ్వంశజుఁడైన యీఘనునకున్ గష్టంబులన్ బెట్టితిన్ ॥

(నిట్టూర్పులువిడుచుచు) అకటా? అవిద్యాజనితములగు నరిషడ్వర్గమునకున్ లోఁబడి భవజరామరణములకున్ జిక్కి తమ్ము తామెఱుంగని శరీరధారులే మహాపురుషచరణారాధనచే దురితార్ణవతారణుని సృష్టికారణుని శ్రీమన్నారాయణుని శ్రేయఃపదప్రాప్తిం గోరుదురో యట్టిమహానుభావులే కట్టెదుటసాక్షాత్కరింపనట్టి వారిని శిరసావహించిపూజించి వారియాశీర్వచనంబులందక వారిన్ గట్టి కొట్టి కష్టములన్ బెట్టిన ననుబోలు మూఢునిజన్మంబు వ్యర్థంబు.

ఆహా! ఏ మహామహుల, యే దివ్యపురుషుల, కరుణాకటాక్షవీక్షణంబులం దగ్గోరి వారితృప్తికై నిత్యకర్మానుష్ఠానపరుఁడై పంచమహాయజ్ఞంబులు గావించి, యజ్ఞ, వాజపేయ పౌండరీకాది సవనంబులు సేయుదుఁగో యట్టి దేవులు మహానుభావులు దుర్జనదుర్దర్శనీయులు తామై వచ్చి నంబిచ్చియుండ నట్టివారినిఁ దిరస్కరించి పరిభవించి బంధించియుంచిన నే నెంతటి ఘోరకలుషాత్ముఁడనో తెలియదు! నే నేమి సేయుదు? ఈ మరితంబు నెటులీఁగుదు! (విశ్వావసునింజూచి) మహానుభావా- నా తప్పు సైరింపుము- నను దండింపుము- నా శరీరము నీయధీనము.

విశ్వావసు--సార్వభౌమా, నీకించేమంతును లేదు; నీభటులొనర్చిన తప్పు నీయది కాదు. ఇంతకు భటులు తామై యొనరించినవారు కారు సేవకులైనవారు స్వామికార్యముల జాగరూకతఁగలిగియుంట సహజము

రుక్మాంగదుఁడు——గంధర్వోత్తమా? అటుతలఁచితిరేని నా ప్రణామంబులుగొని నన్నాశీర్వదించి పోయెదరని వేఁడెద.

విశ్వా॥——నృపాలా- నేఁబోవు టెటుల? నా దివ్యవిమానంబులుఁ గాల్చిరి.

రుక్మా॥--(హాయని వెసన మభినయించుచు) మహానుభావా! ఏమి సేయుదు ఈ విషయంబున నాకేమియుఁదోఁపదు.

విశ్వావ॥—భూమిపాలా! ఇందులకు నాకొకసమపాయంబు దోఁచుచున్నయది. ఈ పురంబున నేమానవుఁడైనను మున్నురాత్రిఫలాహారంబుఁగొని నిన్నంతయు నుపవాసంబునఁ గడపించి నేఁడు ప్రాతఃకాలంబున నాహారంబుఁగొనియుండినచో నట్టివాఁడు తనచే నార్జింపఁబడిన యీ రాత్రి దినపుణ్యఫలంబు నాకు ధారవోసెనేని దత్పుణ్యఫలంబున నే దివి కేగ శక్తుఁడనగుదు.

రుక్మాంగ——(అచ్చెరువంది) (మంత్రినిఁజూచి) విశారదా? అట్టివాఁడు మనపురియం దెవ్వఁడైన దొరకునా?

విశారదుఁడు—సార్వభౌమా! విచారించెద (భటులను జూచి) భటులారా; ఈదివ్యపురుషునిచే సుషుపంబడినట్టి మానవుఁడెవఁడయిననుండినఁ బిలిచికొనిరండు. చక్కఁగానరయుఁడు.

రుక్మాం॥—(విశ్వావసుఁజూచి) మహానుభావా? అట్టిమానవుఁడు దొరకునంతవఱకు మీసేవకుఁడొనరించు సపర్యలనందుచు నాగృహంబున సుఖంబుగనుండుడని ప్రార్థించెద.

విశ్వా॥—నృపాలా? నీయిష్టానుసారంబుగానిమ్ము.

రుక్మాం॥—అటులైనరండు.

నిష్క్రమణము.

తురీయరంగము.

చాకలదుర్గి, దుర్గఁడు, మారమ్మ, భటులు.

దుర్గఁడు—ఏమే ఈపాడుగుడిలో నేలకూడులేక పడితివే? నీకై వెదకి వేసరితి. ఒక మాట యాడినందుకింతకోపమేలనే? నీవిటులైన సంసారమెటులగును? రమ్ము బసకువెళ్లుదము.

దుర్గి—పో-పో- ఇచ్చటకేలవచ్చితివి? సంసారముచేయను ఆముసలి ముండ నీతల్లియున్నదియే.

దుర్గఁడు—అయ్యో: ఆముదుకాళ్ళముదసలి యేమిచేయును? నిన్న మనగాడిద రంగఁడు తప్పించుకొనిపోయియుండెను- దానిని వెదకుటకుఁబోయి ముండ్లకంపలోఁబడి కష్టపడినది.

దుర్గి—ఆముండకటులనే కావలెను.

దుర్గఁడు—ఆమె యేమి చేయును నీకు మంచిది చెప్పెను.

దుర్గి—ఆమె మంచులు నే వినిన సంసారమిది పఱకే ప్రాప్తోవృచుండెను.

దుర్గఁడు—ఏమే యీటు మాటలాడెదవు? సంసారము పాడు చేయుటకేనా చేతనున్న కాసంతయు నిచ్చి మాకుఁ బెండ్లి చేసినది?

దుర్గి—పెండ్లి చేసినదో-పిడుగు చేసినదో నాకుఁ దెలియదు. ఎట్లయినను బిల్లలను గనుమని నన్ను బాధించుచున్నది. కాలా చేతా మొత్తుచున్నది

దుర్గఁడు—చూడవే మాయమ్మకు సంసారముపై నెంతయాశ- పిల్లలను గని యిల్లు పెంపమని పలికినది. అందులోఁ దప్పేమి?

దుర్గి—ఆమె దేమి తప్పు లేదు. నిన్ను కట్టుకొన్నది నాది తప్పు.

దుర్గఁడు—ఎవరిదయినను దప్పుగాని రమ్ము- ఇంటికిఁ బోదము. రంగయ శెట్టిగారింటిలో పెండిలియఁట. బట్టలకుఁ దొందర పెట్టుచున్నారు.

దుర్గి—ఎవరయినను తొందర పెట్టనీ. ఆ ముండ బ్రదికి యింటిలో నుండు వఱకు నేఁ గాలిడను- వేఱే యిల్లు చూచి కాపురముండు నెడల వచ్చెదను లేకున్న యీ దేవుఁడే మగఁడని యిచట నేపడి చచ్చెదను.

దుర్గడు—వలదే నా మాట విను- పెండ్లికిఁ జేసిన యప్పు తెంచిన పిమ్మట వేఱే యిల్లు చేసెదను రెండు దినము లెట్లైన సైఁచికొనియుండుము.

దుర్గి—ఆ రెండు దినము లీ గుడిలోనే యుండెద.

(మారమ్మ ప్రవేశము.)

మారమ్మ—(ఎగాదిగఁ జూచి) ముసలిముండను గుడిసెలో [illegible] గుడిలోఁ బెండ్లాముతో ముచ్చటలాడ వచ్చితివా? ఏగాయిది యింటిదాయెను- ఇంటితల్లి వేఱాయెను- పాపి కాలము. ఓసీ చండాలురాలా? ఇచటి కేల వచ్చితివి? దాని మోముఁ జూడక యొకగడియయైన నిలువఁ జాలవా? దాని కాళ్ళ మీదఁ బడి తలపై నెక్కించుకొని యూరేగింపులు చేసికొమ్ము.

మర్గి—(కోపమునలేచి) ముసలిముండా! యిట్టిమాటలాడి అలుమగం డ్లను వేర్పాటుచేయుచున్నావా? నీవు నాయత్తవు కావు నాపాపము పాలిమిత్తివి. కావుననే నీవున్నచోట నేనుండను. నాకువిషమైన నిచ్చి చంపెదవు.

మారమ్మ—(కోపమున) ముండా- విషమిచ్చి కోడలిని జంపుటకు నే నీతల్లి వంటిదాననుగాను. బహుదార్త్రికురాలను.

దుర్గి—నీ దరుమము పిల్లలనుకనుమని నాకుఁజెప్పినపుడే తెలిసెను. మా యమ్మ కులములోఁబుట్టిన పిల్లకైనట్టిబుద్ధి రాదు. మాయింటఁబుట్టిన గాడిదకైనను చెడ్డబుద్ధి రాదు. నీవు పెద్దకాన్పులు గనినదానవనికదా నీతోసంబంధముచేయను నాయింటివారను మానవడిరి. నీది నీవు తెలుసుకొని మాటలాడుము. హెచ్చరిక.

మారమ్మ—గాడిదముండా, నానడతనెంచెదవా? నీతలనెండ్రుకలు కత్తిరించెద. హెచ్చరికలంజా (అనుచు మర్గినిఁదన్నబోవును)

(భటుఁడు ప్రవేశము)

భటుడు—మీ రెవరిచట నింతగత్తెర చేయుచున్నారు?

దుర్గఁడు—(భయపడి) అయ్యా, మేముచాకలివాండ్లము (దుర్గినిఁజూపి) ఇదినాభార్య, (మారమ్మనుజూపి) ఇదినాతల్లి- అత్తకోడండ్రుమొన్న సాయంకాలము తగవులాడిరి. ఇదియిల్లువిడిచి గుడిచేరినది, నిన్నం తయుఁగటిక యుపవాసముచేసినది. ఇపుడెంచుకరొట్టెముక్క కొఱికి నది. ఇంటికిరమ్మంటే రాదు మరల మాయమ్మతోఁ గొట్లాడుచున్నది

భటులు..(ఒకరి మొగమొకరుచూచి సంతోషమభినయించుచు) మీరం దఱు మారాజువద్దకురావలెను- రాజుగారు దీనిని విచారింతురు.

మర్గఁడు—అయ్యా మారాజులారా గద్దలముచేయక యింటికిఁబో దుము. దయచేసిమమ్ము విడువుడు.

మారి—అయ్యలారా: మీబట్టలు నెల యూరకయుదికెనము. మమ్ము విడువుఁడు. ఈముండనుండి మాకిన్నికష్టములువచ్చెను.

దుర్గి—అయ్యా, ఈముసలిముండ యింతచేసినది. దానినిఁగొనిపోయి కొఱతవేయుఁడు.

మారి—వయసుముండా: వయసుముండను నిన్నువదలి ముసలిదానిని నన్నేలపట్టుకొనిపోదురు.

భటులు—మీరందఱు రాజువద్దకురండు. రాజు మీయుదంతము విచారించును (అనుచుఁబట్టుకొనిపోదురు)

నిష్క్రమణము.

✻ పంచమరంగము. ✻

రుక్మాంగదుఁడు, విశ్వావసుఁడు, విశారదుఁడు, భటులు, చాకలివాండ్లు. నారదుఁడు,

ఆస్థానము.

రుక్మాంగదుఁడు—సచివవర్యా: ఈఘనునిచే నుడువంబడినట్టి మానవుఁడొకఁడైనను మనపట్టణంబున దొరకఁడయ్యెఁగాఁబోలు. వెదకంబోయిన మనభటులు వేళయయినను రాకయున్నవారు. అయ్యో: ఈమహామహునకెంత యపచారంబొనర్చినవారమైతిమి.

విశారదుఁడు—మహాప్రభూ: తామొనర్చిన యపచారంబిందెద్దియును లేదు. తెలియక మీసేవకులుచేసిన కర్మఫలంబు మిమ్ముఁజెందదు. అటుచెందినను మీపశ్చాత్తాపము తత్ఫలంబు బపనయించును.

విశ్వావసుఁడు — నృపాలా నీవుచింతిల్లకు. ఇందేతప్పును లేదు. నీసేవకులు తమకువిధించినపనిని నెరవేర్చినారు.

చ॥ తమకువిధించినట్టిపని ధర్మముసేయుటసేవకాళికిన్.
క్రమమిదియుంబ్రజేస్త్రి, పతిఁగర్జము గాదది చేయనంచుఁగా
ర్యమునఁదలంచు భృత్యుఁడు ధరాతలమందున నింద్యుఁడౌఁగదా?
యమరసెయట్టివానికి నిహంబున మేలును మీఁదు ముక్తియున్ ॥

రుక్మాంగదుడు — గంధర్వోత్తమా, కావుననే యిప్పుని సేవకునియందు ధర్మముస్థాపించుచును భూపతియందు భూరిపాతకముస్థాపించుచును.

విశ్వావసుఁడు — నృపాలా: చోరులనుబట్టి శిక్షించుట రాజులకుధర్మమేగదా: ఇఁకనీతప్పిందేమున్నది?

(ప్రవేశము, భటులు, చాకలివాండ్లు)

భటుఁడొకఁడు — రుక్మాంగదభూపాలా; దండము. ఈపట్టణమంతయు జలగడిగితిమి తమచేనుడుపంబడినట్టి వాఁడెవ్వఁడును దొరకఁడాయె. ఎవనినడిగినను మూఁడుమారులు భుజించి మఱియొకతూరి భుజించుటకు సిద్ధపడియుండినట్టివారుగాని కటికయుపవాసంబు చేసినవారొకరును లేరు. ఈచాకలి దుర్గి, అత్తతోను మగనితోను మొన్నరాత్రి కొట్లాడి పస్తుగ మనయూరివెలుపటి దేవాలయములో దేవుఁడాయని పడియుండినదఁట. నిన్నంతయు నుపవాసంబున నున్నది నేఁడుదయమున యీదుర్గఁడు కనుక్కొని పాపిష్ఠమునిలు పుటక్కై రొట్టెముకలు యిచ్చెనఁట. దానినిఁగొఱికిసేరుఁదా వినదఁట.

విశారదుఁడు — దుర్గా: ఇదినిజమేనా?

దుర్గఁడు — దేవరా. నిజము. నాదితప్పు. ఇపుడు నన్నుమన్నించితిరేని ముందునేనెన్నఁడు దానినిఁదన్నను.

మారమ్మ—అయ్యా: పేదలము, ముసలిముండను. నేను తెలిసి తెలియక యొకమాటయంటిని. ఇప్పటికోడండ్రము యింతటిఆగాత్యకోరులని నాకుఁదెలియదాయెను- అటు తెలసియుండినఁ గోడ లింటికివచ్చిన దినమే విషముతీసుకొని చచ్చుచుంటిని.

దుర్గి—స్వామీ: నేనీయింటిలో కాలుంచినదినమునుండి యీమారమ్మ నాయత్త నాపాలిటిమారమ్మయై నన్నుబాధించుచున్నది. ఎటులనైన పైనపైన పిల్లలను కనుమంటున్నది.

విశారదుఁడు—అమ్మా- మీయింటికొట్లాటతీర్పును నిన్నచటికి రప్పింపలేము- ఈభటులునుడివినరీతి నీవుమొన్నటిరాత్రినుండి యుపవాసము చేసినది నిజమేనా?

దుర్గి—సామీ- నిజము- నిజము- తప్పాయెను- ముందటు చేయను.

రుక్మా॥—ఏమమ్మా: నీవు నిన్నటిదినంబునఁ జేసిన యుపవాసఫలంబు నిచ్చెదవా? నీవుకోరినంతధనంబిచ్చెద.

దుర్గి—(వెనుకముందుజూచి) స్వామీ: నావద్ద నేఫలమును లేదే? నేనేమి యమ్ముదును?

రుక్మా॥—ఆఫలము నీకగపడునదికాదు.

దుర్గి—సామీ: నాకగపడనిఫలంబు నేనెటులమ్ముదును?

రుక్మా—అమ్మా: నీవిచ్చుటకు సమ్మతించినఁజాలు. చేతినుండి యెత్తియివ్వ నక్కర లేదు.

దుర్గి—సామీ: అటులనైన మనసార నేసమ్మతించినాను.

రుక్మా॥—(విశ్వావసుంజూచి) మహానుభావా: ఈస్త్రీపుణ్యంబునుఁ గొని నన్నాశీర్వదింపనగును.

విశ్వావసు—(లేచి) మంచిది- (అనుచుదుర్గివద్దకుఁబోవును- దుర్గి భీతిల్లి దూరముపోవును)

దుర్గి—అయ్యో! నేఁజాకలిని. నాసరసకురాకు.

మారమ్మ — దుర్గి- అటులనకు. అతఁడు దేవుఁడు.

దుర్గి—దేవుఁడుగానీ దయ్యముగానీ మొగవాఁడు కాఁడా? మగఁడుకాని మగవానివద్ద నే నెటునిలుతును? నీకుఁగల యాలవాటు నాకు లేదు.

రుక్మా॥— అమ్మా- నీవాచరించినపుణ్యంబీ మహానుభావునకిచ్చితినని నీరతని చేతిలో విడువుము.

(భటులునీటిచెంబునిత్తురు)

దుర్గి—(చెంబందుకొని) “నాపుణ్యమునీకురాని” యని గంధర్వుని చేతిలో నీళ్లుపోయును.

రుక్మా॥—భటులారా- ఈచాకలికోరినంత ధనమిచ్చులాగున భాండాగారాధిపతికిఁదెలుపుఁడు.

మారమ్మ—మనిసి మోయునంతనా? నాగాడిదరంగఁడు మోయునంతనా?

రుక్మా॥—ఎంతయయినను దీసుకొనిపొండి.

దుర్గి—(అత్తనుఁజూచి) ఆది నా సొమ్ము నీవేల మాటలాడెదవు? అందులో నీకొక కాసైన నేనివ్వను.

మారమ్మ... నే నేమి- నీవేమి- ఇద్దఱునొకటేకదా? ఏమో కోపమువచ్చినపు డొకమాట పెద్దదాననని యంటే దానిని మనసులోఁ బెట్టుకొంటారా?

దుర్గి—అవును- నీవుమళ్ళవి- దుడ్డువచ్చునని మంచిమాటలాడెదవు.

(అనుచు నిష్క్రమింతురు)

విశ్వావసుఁడు—నృపాలా- ఈచాకలినిన్నటిదినంబునఁ జేసిన యుపవాస ఫలంబు నాయందంకురించి నాభుజములకు ఱెక్కలుగట్టినట్లయినది ఇఁక నేఁబోయివచ్చెదం.

రుక్మా॥—గంధర్వోత్తమా- వందనంబిడెద (నమస్కరించును)

విశ్వావసుండు —

చం॥ సకలకళాకలాపములు చారుతరంబుగ నీవు పొందుచున్
బ్రకటమహోజ్జ్వలుండవయి పార్థివుడవై ప్రబలారిసామజ
ప్రకరమృగేంద్రభీకరతఁ బ్రాభవమ్ముఁ బెంచుచుఁ బుణ్యలోకపా
లకుఁడవు వైభవోన్నతి నిలాతలమెల్ల జయించి యేలుమా॥

(అనుచు నాశీర్వదించి నిష్క్రమించును)

రుక్మాంగదుఁడు —(విశారదునిఁ జూచి) విశారదా- ఇది యేమి యద్భుతము?
సకలదైవోపాసన లాచరించినను మాపురియందుఁ జాకలి చేసి
నంత పుణ్యము నేనొనర్పనైతినిఁగదా.

విశారద — సార్వభౌమా! నిన్న నేకాదశి కదా ఆదినమున నుపవాసం
బుచేసిన నపరిమితపుణ్యంబు గలుగునని నాకుఁ దోఁచెడు.

(నారదుని ప్రవేశము)

(అందఱు దిగ్గున లేచి సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరింతురు)

రుక్మాంగ ఉ॥ నీరజగర్భమానసిక! నీకు నమస్కృతి, జ్ఞానరత్నభాం
డార! భవత్పదంబులకు దండము, మానిజనాభివంద్య! జో
హారు, కృపాసుధాంబునిధి! యంజలి, దేవమునీశ్వరా! నమ
స్కారము, నారదా! నయవిశారద! మ్రొక్కితిఁ గావుమా ననున్॥

నార॥ మ॥ నృపకంఠీరవ! నీకు క్షేమమె? భవానీజానిసంసేవ ని
ష్కపటాంతఃకరణంబునన్ సలుపుదే? సంకర్షణారాధనా
నిపుణత్వంబున మించుదే? యవనినిన్ నీతిన్ బ్రపాలింతువే?
రిపుభూమీశధరాధరావళివిదారీ! భద్రమే సర్వమున్?

రుక్మాంగదుఁడు- మునివర్యా- భవదీయాశీర్వాదఫలంబున మాకేమియుఁ
గొఱంత లేదు. క్షేమమున మనినవారము, మహానుభావా- మీకింక్ష
లేదా శంభుహరిసేవానిరతులై హరిని దురితగుంపులాలపానిని

నరవిందసహస్రంబుల నర్చించుచుండఁదనుకఁ గలిసిన యుదంతము
గదా. సారపాకరమునఁదప్పక సారసనహస్రం బెల్లకాలంబున
నుంట సర్వులెఱింగినవిషయము. అట్టికొలనులోఁ గమలములలో
కటి రెండు తగ్గుచుండెను. తత్కారణంబుఁ గనిపెట్టఁగావలివారి
కాజ్ఞయొసంగితి. విశ్వావసుండను గంధర్వపతి రాత్రిసమయమున
వచ్చి శతపత్రమ్ములొకొక్కటి తీయుచుండ మత్సేవకులా ఘనుని వి
మానంబుఁగాల్చి యతనిఁ బట్టి తెచ్చిరి. ఆమహానుభావుని యుదం
తంబువిని యతనిఁ బూజించి పంప యత్నించితి. విమానహీనుఁడై
తాఁబోవ నలవికాదని నుడివెను. అందులకై నేను జింతించుచుండ
నాగంధర్వపతి నిన్నటిదినంబున నుపవాసంబుననున్న మానవుని పు
ణ్యంబుఁ దనకునివ్వఁబడెనేనిఁ దత్పుణ్యబలంబునఁ దా దివికిఁబోనగున
ని పలికెను. అట్టిమానవుఁడు పురియందెవ్వఁడైన నున్నవాఁడాయని
వెదకింప నొకచాకలిదొరికెను. ఆచాకలి తనయుపవాసఫలం బాగం
ధర్వపతికి నివేదింప నతఁడు తత్సహాయంబున దివికేగెను ఇదియద్భు
తావహమైనది. చాకలి పుణ్యంబు నాకులేదాయెఁగదా యని చింతిం
చెద. మునివర్యా. ఈమహిమయేమియుండును?

నారదులు—సార్వభౌమా: హరివాసరఫలంబిది. ఆహరిదినోపవాసం
బు దేవానీకమనోవికాసంబు. భక్తజననిశ్శ్రేయసంబు. ఆ హరివ్ర
తరహస్యంబు వరాహపురాణభూషణంబై భాసిల్లుచున్నయది.

రుక్మాంగ॥—నారదా. బ్రహ్మవిద్యావిశారదా. విమలవిజ్ఞానవిద్యాప్ర
మోదా. నివారితాఖిలభవఖేదా. మీదివ్యపాదంబులఁబట్టి వేఁడి
కొనియెద. ఈహరివాసరవ్రతంబు మున్నెవరిచే నాచరింపఁబడినది?
ఆవ్రతవిధానంబెద్ది?

నారదుఁడు—సార్వభౌమా. ఈవ్రతమహిమం బతివిచిత్రంబు. మున్ను
సర్వ సర్వంసహాకాంత ప్రళయసాగరమగ్నయై మార్గశీర్ష శు

యేకాదశీదినంబున నుపవసించి యీవ్రతంబు సలిపినకారణంబునఁ గదా శ్రీహరిచేనుద్ధరింపఁబడెను. పుష్య శుద్ధ మందీయేకాదశీవ్రతంబనుష్ఠించికదా మున్నింద్రుండుఁగోల్పోయిన తనవైభవంబు సముద్రమథనకారణంబున నార్జించెను. నృపాలా- వీరసేనుఁడను మహారాజు సంవర్తసంయమీశ్వరకుమారుల నేవురఁజంపిన విప్రవధపాతకంబు మాఘ శుద్ధ మునందీవ్రతంబు సలిపికదా. తొలఁగించికొనెను. సార్వభౌమా- కింపురుషవర్షంబునఁ బాగశక్త్యక్షమాపాలకుండు విరోధివర్గంబుచేత రాజ్యంబుఁగోలుపోయి వసిష్ఠముని బోధితుఁడై ఫాల్గుణ శుద్ధ మందీవ్రతంబాచరించిగదా మత్తారాతి రాజన్యకంధరముల సంగరసీమలోనఱికి శాంతస్వాంతుఁడై విలసిల్లెను. చక్రవర్తీ- పూర్వకాలంబున హర్యశ్వమహారాజు పుత్రార్థము నరణ్యమున ఘోరతపంబుసలుప శ్రీహరి సాక్షాత్కరించి చైత్ర శుద్ధ మందీవ్రతంబుసలుపుమని బోధింప నాహర్యశ్వుండీ మహావ్రతంబుసలిపి యువనాశ్వుఁడను చక్రవర్తినిఁగనియెను పూర్వంబున నిషధేశుండు, పుమపత్యవాంఛచే ఘోరతపముఁజేయ యాజ్ఞవల్క్య మహాయోగివచ్చి వైశాఖ శుద్ధ మందీహరివాసర వ్రతమాచరింపుమనిబోధింప నతఁడీవ్రతంబుసలిపి నిగ్గళితఖలుని బలవదరివీరవనదవానలుని నలునిఁ గనియెనుగదా. మహీపాలా- దశరథభూవిభుఁడీవ్రతంబు జ్యేష్ఠ శుద్ధ మందాచరించి సజ్జనతాధీనుల, దుష్టదానవభిదాసంధానుల, సూనులఁగాంచి ప్రమోదమందెను, సార్వభౌమా! మున్ను వసుదేవుండు వంశవర్ధన సంతానంబులేమి, పెక్కువ్రతములు సలుపుచు నుద్బోధితుండయి యాషాఢ శుద్ధ మందివ్రతంబు సలిపి తాపసమానసోద్యానవనవర్తిష్ణుని, దానవజీవన ధననిరాకరిష్ణుని, రమాకుచమండల సంచరిష్ణుని, కృష్ణునిఁగని నిర్భరాహ్లాదపరవశుఁడయ్యెను. అవనిపాలా! శ్రావణ శుద్ధ మందీవ్రతంబాచరించి నృగుమహీపతి రాజ్యరమావైభవంబునందె, రాజోత్తమా! కాశీ

రాజు మున్ను తనరాజ్యంబుఁగోల్పోయి కంఘనకాననమున సంచరించుచు నరమునిశ్వాసబోధితుండై భాద్రపద శుద్ధ మందవ్రతంబు సలిపి పరమప్రమోదమున రాజ్యవిభవంబును ముక్తికన్యకాలలామపరిణయానందంబునుఁగాంచెను. భూపాలా! భద్రాశ్వవర్షంబున భద్రాశ్వుఁడనురాజు తనపూర్వజన్మంబున శూద్రుండై తనయొలిక యాశ్వయుజశుద్ధ మందవ్రతంబుసలుప దానినాలోకించినఫలముచే ముక్తివరాగోహమును పరియించి పునర్జన్మంబున రాజ్యరమావధూటికీవరుఁడై కార్తిక శుద్ధ మందావ్రతంబుసలిపి నిరపాయసాయుజ్యపదంబందెం. సార్వభౌమా! హరివాసరఫలంబిట్టిది. ఈవ్రతము రోగభవభయాపహ్రితతి అన్వితము. సకలలనాకళత్ర శోభనకారిత్రము. త్రిజగత్పవిత్రము. దివ్యానుభవపాత్రము. ఇట్టివ్రతదీక్షఁబూని ఫలాహారవృత్తిని దశమినాఁటియుఁడి నిరాహారవృత్తిని నేకాదశిదినంబెల్ల యుపోషితుండై పుష్పతోయంబుల నారాయణునకు నర్ఘ్యంబిచ్చి పూజించి హరిభజనాతత్పరుఁడై ద్వాదశీదినంబున బ్రాహ్మణోత్తములకుఁ బాయసాదిబహువిధభోజనాదులఁ బారణఁజేయించి తాభుజించి పాతెల్ల హరికథాశ్రవణానందత నుండు మనుజునకు ముక్తికర తలామలకంబుగనుండును. రుక్మాంగదా! ఈహరిదినవ్రతంబీవాచరించి శాశ్వతసుఖంబందుము. నేఁబోయివచ్చెద.

రుక్మాంగ॥ ఉ॥ చేసెదవందనంబు సరసీరుహగర్భకుమార! నే, నిరా
యాసముగాను శ్రీహరిపదాంబుజమందను మార్గమయ్యె శ్రీ
వాసునివాసరవ్రతము వాసిగఁజేయఁగనెన్నఁడేసి, నే
చేసరఁ దద్వ్రతంబునుభువిన్ బ్రజలెల్లను సల్పఁజూచెదన్॥

నారదుఁడు — సార్వభౌమా! క్షేమముగనుండుము. నేఁబోయివచ్చెద,

(నిష్క్రమణము)

రుక్మాంగదుఁడు — (విశారదునిఁ జూచి) విశారదా! ఈ హరివాసర వ్రత మహిమ వింటివి కదా! మన దేశమెల్లెడ నీవ్రతంబు సలుప యాజ్ఞ బంపుము. ఎవరేనిఁ దప్పిరేని వారికిఁ గఠిన దండనయని చాటింపుము.

విశారదుఁడు — మహాప్రభూ - చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు).

ద్వితీయాఙ్కము.

ప్రథమరంగము

యమదూతలు, చండ, ప్రచండ, ఉద్దండ.

" వీథి "

చండ — ఓరీ ప్రచండోద్దండులారా! నాకేమియుఁ బని తోఁపకయున్నది ఏమిసేయుదును?

ప్రచండ — హాయిగ నిద్రబొమ్ము. మితిమీఱ తిండితినుము.

ఉద్దండ — ప్రచండా! ఏమిమాటలాడెదవు - ఎల్లకాలంబు పనిఁజేయునల వాటుగలవారికి నూరకుంటచేటుగదా - పనిచేయువారికి నిదుర పట్టునా?

చండ — నిజము - ఉద్దండా - నిజముపలికితివి? పనిలేక తిండిరుచించునా?

ప్రచండ — నాకుఁబనిలేనిది బాగుగనేయున్నదిగాని, నిన్న యావిష్ణుదూత నా చెంపకుఁగొట్టిన దెబ్బనొప్పిబలమయినది. నలుగురిలో నాకది యవమానకరముగనున్నది.

ఉద్దండ — అవమానమేల? ఆ చెంపపెట్టు నీకొక్కనికిమాత్రమయియుండిన నదియవమానమని చెప్పనగు. యమకింకరులని పేరుపెట్టుకొనిన

వారికెల్లరకుఁ జెంపపెట్టులగుర్తులు కాతిపై వారికిఁ తగనుంచె సభ మానమెచటినుండివచ్చును?

చండ—మీకందఱికి దెబ్బలయినది. ఎప్పుడేగాని యావిష్ణుదూతలు నన్నంటిరా?

ప్రచండ—నిజము- ఆడుదానిం బలెఁబిరికివై నారాయణ నామస్మరణ చేయుచు వారిపాదములమీద సిగ్గువీడిపడితివి. అట్టిపనిమానుండి యగునా?

చండ—ఆ పనిమీ చేతఁగాదు దెబ్బలుతినుపని నా చేతఁగాదు.

ఉద్దండ— మిత్రులారా. మాపట్టణమంతయుఁ బాడుపడినట్టున్నది. క్రొత్తజీవులు మనపురికి రాకపోయినను(బోనిమ్ము మనము దెచ్చియుంచిన పాతవారుసైతము యమకింకరులను పడఁదన్ని విష్ణులోకంబునకు వెళ్ళినారు. మనచిత్రగుప్తులవారు పోయినవారెవరని విచారించుచున్నారుగాని క్రొత్తజీవుల పుస్తకమెత్తరు. మనదొరగారు సభకుసైతమురారు.

చండోద్దు—నిజము- నిజము ద్వారములయింట విడిమట్టుగానుండు పాపిజీవుల నేకులు జ్వలనజ్వాలలలోనుండి ధూమమార్గంబునఁ దప్పించికొనిపోయిరి, దేవాలయాధికారులు, భార్యనువదలినవారు, అనృతముపలుకువారు, ఋణముదీర్పనివారు, గోవిప్రహంతలు, పరదారనిందకులు, రాజద్రోహులు, భాతృద్రోహులు, లంచములు దినువారు, న్యాయముదీర్పనివారు, నరకశతంబులఁబడి బాధపడుచుండిరి కదా. వారందఱు తెట్టులనో తప్పించుకొని వెళ్ళిపోయినారు.

ప్రచండ—ఇటులగుటకుఁ గారణమేమో తెలియదు.

ఉద్దండ— ఆకారణంబు తెలిసికొని రావలెననికదా మనరాజు నేఁడు బ్రహ్మవద్దకు సత్యలోకంబునకు వెళ్లుచున్నాడు.

చండు — ఏమీ. మన రాజు సత్యలోకంబునకు వెళ్లుచున్నాఁడా? అటులయిన మనముం బోయి యా లోకంబుం జూచివత్తము.

ప్రచండ — మన రాజు మముం బోలువారిని సత్యలోకమునకుం బిలిచి కొని పోవునా? చాలు చాలు. మనయిండ్లకుం బోయి బాగుగఁ దిని హాయిగఁ బండుకొందము రండు.

(నిష్క్రమణము).

ద్వితీయాఙ్కము.

ద్వితీయరంగము. సత్యలోకము.

బ్రహ్మ, నారదుఁడు, యముఁడు మోహిని.

బ్రహ్మ — (నారదునిఁ జూచి). నారదా: అనేకకోటివత్సరంబులుగ మానవకోటిని సృష్టించుచున్నాను. ఆదిమసృష్టికిఁ బ్రకృతిపురుష తత్వంబులెటు మూలకారణంబులయ్యెనో యారీతి మానవసృష్టికి స్త్రీపురుషరూపంబులు కారణంబయ్యెను. అందు సౌందర్యపరిమితికి పురుషప్రపంచంబునఁ బంచాయుధుండుతగునని సంతసించితిని. అటులనే స్త్రీసౌందర్యపరిమితి యింతయనిలక్ష్యముగనుంటకు రంభాద్యప్సరసలను రతిని సృజించితినిఁ గాని సృష్టినైపుణియం దంతటి హెచ్చుపొగడికకు వారు తగినవారు కారు. స్త్రీసౌందర్యపరిణామంబింత యంతకంటె హెచ్చులేదని స్థాపించుటకై యొకరూపవతిని సృజింప యత్నించితిని. ఈవిషయంబున నీయభిప్రాయంబేమి?

నారదుఁడు — జనకా: ప్రళయకాలంబున సర్వప్రపంచతత్వంబులు తన యుదరమునందిడుకొని నారాయణాభిధానంబున వెలుఁగు నిత్యస్వ

రూపుసి వాభికమలమున నిచ్ఛామాత్రమునఁబొడమి, సృష్టినిర్మాణమునకు దుర్దునిఁగాగని విజ్ఞానభద్రుండవైన నీవీరీతి ననుఁబ్రశ్నించుట యత్యద్భుతంబుగనున్న యది నీకుఁదెలియని విషయంబు నాకుఁదెలియునా? అయినను మిముఁబోలు ప్రజాపతులడిగినపుడు నేనూరకుండుటతగదు. అట్టి స్త్రీరత్నంబును సృజించుటచే బ్రపంచంబునకుఁ జేటు పచ్చుఁగాని మేలురాదు. మున్ను సుందోపసుందులను దానవులు సోదరులయ్యు, పిదప, మానినికిఁగాను వైరులయి ప్రాణంబులు త్యజించిరి. స్త్రీలయందు పురుషుల నాకర్షించు మోహపాశంబున్నది. అందులో నైకైకసుందరిని, లలితలావణ్య లక్షణయుతనుఁజూచినఁ బురుషుల నేకులు తల్లభ్యమునకై ప్రాణంబులైనఁద్యజింతురు. కావున నంతటిసౌందర్య స్త్రీ సృష్టి తగదని నాకుఁదోఁచెడు

బ్రహ్మ — నారదా! నీపలికిన పలుకులర్థంబులు. అయినను ధర్మరూపంబనియు నధర్మరూపంబనియు ధర్మాధర్మోభయరూపంబనియును మూడురూపములు మానవులయందు సృష్ట్యాదిని నేఁగల్పించినాడను. కేవలధర్మస్వరూపులను స్త్రీమాయజయింపదు. వారు కైవల్య పదవినందిసుఖింతురు. ధర్మాధర్మస్వరూపులను స్త్రీమాయయొకవేళ జయించినను దుదకది క్షీణించును. అట్టివారికి స్వర్గాదిలోక సుఖంబు గలుగు. కేవలాధర్మ స్వరూపులను మాత్రము స్త్రీమాయ, పూర్ణముగజయించి వారినిఁ గేవలపాపకర్మంబులకుదించును. అట్టివారు నరకకూపములంబడి పొర్లుదురు. నైసర్గికసృష్టియందే యీగుణావగుణంబు లేర్పడినవిగాన నిపుడవి హెచ్చుతగ్గులగుటకుఁ గారణంబులు లేవు. మానవుఁడు విజ్ఞానంబుచే సుకర్మలొనరించుటకును, సుకర్మములొనరించి విజ్ఞానంబు హెచ్చుకొనుటకును వానికి బుద్ధిసాహాయ్యకారిగానుండును. ఆబుద్ధిని నుపయుక్తంబుఁ జేసికొనవలెనని చెప్పెడు. (యముని ప్రవేశము).

యముఁడు॥ కం॥ అభివందనములు సలిపెద

త్రిభువనసంస్తుత్య, భారతీపతి, సచ్చి

ద్విభవాస్పద, విబుధాళీ

శుభకర, వినాచరణములకు, షద్భక్తితో॥

దేవా: నిజభక్తలోకార్తిహారణంబులు, త్రిభువనభరణంబులు, భయరోగాద్భితరణంబులు, జగదుపకరణంబులు, యోగీంద్రమానసాభరణంబులు- రక్తకమలారుణంబులు నగు మీచరణంబులకు నమస్కరించెద. (నమస్కరించి) (నారదునిఁజూచి) జ్ఞానవిశారదా, మునిలోకమానసామోదములు, నిరస్తభక్తఖేదములు, జితకలుషవిషాదంబులు, భవపాశచ్ఛేదములునగు తావకపాదములకు వందనంబొనర్చెద. (అనుచునతులొనరించును).

బ్రహ్మ॥ ఉ॥ భద్రమె నీకు దండధర, భద్రమె నీదగు రాజ్యలక్ష్మియున్,
భద్రమె నీయమాత్యులును, భద్రమె నీభటవర్గమెల్ల, ని
ర్నిద్రతదండనీతి యవినీతుల మర్త్యులపాలు సేయుదే ?
క్షుద్రులు దైత్యులేరు నిను సొంపఱఁజేయరుగా రణావనిన్ ?

యముఁడు—సరసీరుహగర్భా! తావకాశీర్వాదఫలంబున మాక్షేమంబునకే కొంతయును లేదు.

బ్రహ్మ—కృతాంతా: అట్లైన నిపుడు రాజ్యంబువదలి యిచటికిరాఁ గతంబేమి?

యముఁడు—భారతీవల్లభా: రాజ్యంబునందుండి నేఁజేయఁదగినపని యేమియు లేదు. పనిలేక యూఱకకూర్చునియుండఁజాలక భవద్దర్శనంబునకై వచ్చితి.

బ్రహ్మ—ఏమీ! సమవర్తీ! ఎడతెగక రేలుంబవళ్లు చేసినను పనిసమయకుండెడి దే? ఇపుడు పనిలేమికిఁ గారణంబేమి?

యముఁడు—దేవా: కారణంబు నాకును దెలియదు. మర్త్యలోకంబునుండి యొక జీవియైనను నాపురిఁ జేరఁడు- పాతవారునైతె యొకఁడును నిలువక విష్ణులోకంబునకు వెళ్ళిరి. కావుననే నాకును జిత్రగుప్తులకును నాభటవర్గమునకు నేమియుఁ బనిలేదు.

బ్రహ్మ — ఏమీ! ఏమీ! ఎట్లెట్లు? మర్త్యలోకంబుననుండి యొకపాపి జీవియైన సిహాలికి రాఁడాయెనా? (నారదునింజూచి) కుమారా ఈ వార్త యద్భుతావహముగదా? దీనికిఁ గారణమేముండును?

నారదు — జనకా: తమచేఁ బలుకఁబడిన యధర్మస్వరూపంబులును ధర్మాధర్మోభయస్వరూపంబులును ధర్మస్వరూపములుగా మాఱినవి.

బ్రహ్మ — అటుమాఱుటకుఁ గారణంబేమి?

నారదు — జనకా:

ఉ॥ భంగవిహీనదైత్యకులభంగుని మానిమనోంబుజాత సా
రంగుని, పక్షిరాజకతురంగుని, ముక్తిరమానుసంగునిన్,
మంగళమూర్తినిన్, హరిని, మానసపీఠమునందునిల్పి రు
క్మాంగదుఁడన్ విభుండు వనమాలివ్రతంబును సల్పుచుండెడున్॥

తండ్రీ! హరివాసర వ్రతంబునకు భంగమురానియ్యక రుక్మాంగద చక్రవర్తియును తజ్జనులును సలుపుచుండు కారణంబున వారు తమ యధర్మస్వరూపంబులు జ్వలనజ్వాలలంబడిన యింధనములమాడ్కి దహించి విజ్ఞానస్వరూపంబుఁబూని వైకుంఠవాసులగుచున్నవారు- భూలోకంబున జనులాచరించు పుణ్యకర్మఫలంబున వారితండ్రితాతలు సైతముదండధరునిన్ దండించి విష్ణులోకంబుఁ జేరుదురు.

బ్రహ్మ — నారదా: ఇట్లైన భూజనులెల్లరు విష్ణుసాయుజ్యపదవినందుదురు. నాకు పునస్సృష్టియను కష్టతమంబగు పనివచ్చును. కావున నానృపోత్తముని వ్రతంబునకు భంగంబుగల్పింప యత్నించెద (దండధరునింజూచి) దండధరా! నీలోకంబుజేరి సుఖంబుననుండుము. (నారదునింజూచి) నారదా- నీవును త్రిజగంబులు సంచరించి యచ్చటచ్చటజరుగు వినోదంబులు చూచిరమ్ము.

(నారద యములు నిష్క్రమింతురు).

మదీప్సితంబుఁ గొనసాగింపనేఁడు సమయంబు తటస్థించె. చక్కఁగ నాలోచించి త్రిలోకైక సుందరిని నొక మానినిని సృజించి తన్మూలంబున రుక్మాంగదుని వ్రతభంగంబుఁ గల్పించెద. నారులు గదా పురుష హృదయాంతర్గత ధైర్యధరాధర పవిధారలు. కాన నిపుడే యట్టి సుందరిని సృజించెద. (అనుచు నించుక యున్మీలిత నేత్రుఁడై నిలిచి).

ఉ॥ సోగమెఱుంగు తేజమున సోయగమందిన పూవుఁడిగయా
నాగ వెలుంగుచున్ బురుషనాగకులాంకుశమై చెలంగుచున్
వా గమృతంబుఁ జిల్కుచును, వారిజపత్ర విశాలలోచనా!
వేగమె రావె మోహిని, నవీనవిలాసవయో వినోదనీ॥

(మోహిని ప్రవేశము).

మోహిని—(బ్రహ్మదేవునకు నమస్కరించి)

ఉ॥ అంబురుహాసనా! సుమహిమాంబునిధాన, శ్రితాళిపాలనా,
యంబురుహాక్షసూన, చతురానన, దీనజనావనా, సృజిం
పం బనియేమి నన్నిటు ప్రపంచమునన్? కృపఁ బల్కు, కావుమా,
సంబరమొప్ప సత్పదము సాహసమెల్లను వెచ్చఁబెట్టుచున్॥

యతిజనసేవ్యమానా- పరమాత్మా! నన్ను సృజింపఁ బనియేమి? పని వినియెద తెలుపుము.

బ్రహ్మ— మోహినీ- సౌందర్యలావణ్యవాహినీ- ప్రత్యగ్రశతపత్ర గేహినీ- నీనుండియొక మహాకార్యంబు కాఁదగియున్నది. విదిశాపురంబు నేలు రుక్మాంగదచక్రవర్తి యతిధృతి నవలంబించి హరివాసరవ్రతంబు సలుపుచున్నవాఁడు. అతనిఁగూడి తద్రాష్ట్రజనులు నైతమావ్రతంబాచరించి విష్ణులోకంబునకుఁ బోవుచున్నారు. ఇట్టు లగుటచే యమలోకంబు పాడుపడినది. మర్త్యాళి విష్ణులోకంబుఁ

జేరు కారణంబున వారికిఁ బునర్జన్మంబు లేకపోవును. దానిచేఁగా లాంతరమున భూలోకంబు నిర్జనమై పాడుపడి మరల నేసృష్టికిఁ బ్రారంభించు కాలంబు వచ్చును. కావున నీ వెటులయిన నాధరా వరుని ధైర్యకవచంబు చించి హరివాసరవ్రతదీక్ష మఱచులాగొన రింపుము.

సీ॥ కలికి! నీ విడి కొప్పుకప్పు చీకటిఁ గప్పి యా నృపాలుని జ్ఞానమడఁగఁ ద్రొక్కు
బాల! నీ నిడువాలు మీలుఁ బోలెడు చూపు లంపరన్నృపు ధైర్య మడియఁజేల్చు
నాళీకవదన! మృణాళనాళకరోగ్ర పాశంబులను వానిఁ బట్టికట్టు
చక్రవాకస్తని! చక్రవర్తులకటిచక్రదాసుగ నేలు చక్రవర్తిఁ

గీ॥ జిగురువాతెఱ ముసిముసినగవు తేఱ
వ్రతము వెతగాఁగ నీమతి యతిశయింప
సరసిజానన! ముంపుమా సార్వభౌము
సరససౌందర్యలావణ్య సాగరమున॥

కామినీ- మత్తగజగామినీ- ఈపని యల్పమనియెన్నకుము. వైశమ్ము భూలోకమ్మునకుఁజని యెటులనయిన నానృపాలునిఁ గని మటుమాయలచే వానిని నీ మోహపు వలలోఁగొని నన్ను ముదమ్ములోఁ దేల్పుము.

మోహిని — తండ్రీ! నీపనిఁగాని యొకమనుజుని నావశునిగఁ జేసికొనుట నాకొక పెద్దపనియని నేఁదలఁపను. అయిన నిప్పని కలుషమూలంబని నేఁజింతించెద.

బ్రహ్మ — మోహినీ ఇప్పని దైవసమ్మతమ్ము గావున నీకేపాపంబును గాదు. నమ్ముము.

మోహిని — జనకా- అటులయిన నేఁబోయివచ్చెద.

బ్రహ్మ — కుమారీ- నీకుఁ దోడ్పాటుగఁ జెలులను గొందఱిని నీవెంటఁ బిలిచికొనిపొమ్ము.

మోహిని—తండ్రీ మంచిది పోయివచ్చెద వందనంబులొనర్చెద.

బ్రహ్మ—బిడ్డా నీకు శుభమగుగాత.

(మోహిని నిష్క్రమణము).

ఈమోహిని నేఁదలఁచినంతపనిఁ జేయును. అయినను దానికిసాహాయ్యముగ మారుని, మలయమారుతుని, శీతకరునిఁ బంపవలెనుఁ పంపెద.

(నిష్క్రమణము)

ద్వితీయాఙ్కము

తృతీయరంగము.

శ్రీ హరి కథ

శ్లోకం॥ శుక్లాంబరధరంవిష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం।
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్సర్వ విఘ్నోపశాంతయే॥
అగజాననపద్మార్కం గజాననమహర్నిశం॥
అనేకదంతంభక్తానా మేకదంతముపాస్మహే॥

వ॥ జలరూపాయ, చరాచరాత్మకజగత్సంస్థాయ, లక్ష్మీమహీలలనేశాయ, కరాళకాళియఫణాలాస్యాయ, దేవోత్తమాయ, లయోత్పత్తివివర్జితాయ, సుజనాయత్తాంతరంగాయ, కేవలకారుణ్య కటాక్ష వీక్షణపరీవాహాయ, తుభ్యంనమః॥,

(వరాహపురాణములోనిది)

జ్ఞానానందస్వరూపుఁడును ననంతకల్యాణగుణపరిపూర్ణుఁడును నగు నారాయణుండు భుజగేంద్రశయ్యపైఁ బవళించి తనపూర్వావతార చరితలందలంచుచు యోగనిద్రాసుఖవశేశుండ నతని నాభిరంధ్రాంతరంబునుండి యొక్క కమలంబుద్భవించె. ఆపద్మమున జగత్సృష్టికారణుండగు బ్రహ్మజనించె. అతనికర్ణరంధ్రములనుండి దశదిశలు కన్యాకారంబులుదాల్చిపుట్టిరి. దశదిశాకన్యకలు దశమీదినంబుననుద్భవించిరి కావున నాదశమీదినంబు పుణ్యదినంబై ప్రసిద్ధికెక్కెను. ఆకమలోద్భవుఁడు యోగనిద్రాపరతనున్న నారాయణునిఁజూచి యీరీతి వేఁడికొనెనటం.

క॥ వారిధిశయాన, లెమ్మా
నీరజదళనయన నీవు నిద్దురజెందన్
భారియుఁదోఁపదు సృష్టికి
నారాయణ నాదు వందనమ్ములుగొనుమా॥

ఈరీతి భారతీపతినుతింప దుర్వారకలుషజిష్ణుఁడైన విష్ణువు మేల్కొని యజునిఁగాంచివత్సా! ననుమేల్కొనన్ జేసిన కారణంబేమనియడుగ విధాత పలికిన విధంబెట్టిదనిన.

ఉ॥ పాహి యశోనికాయ, నిరపాయ శుభోదయ, విస్ఫురద్దయా,
పాహి మునీంద్రగేయ, యహిపాంచితశయ్యా, యజేయకాయ, యో
శ్రీహరి! సర్వలోకములు చెల్వువహించెను నీదుబోధయుక్
గేహముగాఁగ, బాహ్యమిది కేవలశూన్యతఁ దోఁచునిత్తఢిన్॥

శ్రీమన్నారాయణా! నీవుజాగరూకతఁదాల్చి యనేకావతారంబులెత్తి లోకంబునుద్ధరింపుమని బ్రహ్మ వేఁడఁదనయునివినయాలాపంబులకు మెచ్చి యఖిలలోకైకవర్ధిష్ణుఁడు విష్ణువై జనించెను. ఆమహావిష్ణువు జన్మదినంబు ద్వాదశికావున యీ దినంబు ప్రత్యేకదినంబై ప్రసిద్ధికెక్కెను. అజుఁడునిజవాక్యనైపుణిచే శ్రీమన్నారాయణునినుతించుచుండ నసరసి

రాంతర్గత ప్రాణవాయువు నిర్గమించి బాహ్యప్రపంచంబెల్ల భీకరాకారత వ్యాపింప విఘాతగాంచి యోప్రభంజనా! నీవు పిత్రాధికారివై సకలశుభములకాలవాలవై వాయువ్యాధికారిగ నుండుమని వరమిచ్చెను. ఆదినం బేకాదశికావున నది సకలశుభావహదినమయ్యెను. ఈత్రిదినంబులు నారాయణావతారోదయ శుభదినంబులుగావున నాదినంబులందు సకలవిషయములను మఱచి శ్రీమన్నారాయణారాధనాపరులై యుండవలెను. అట్టియారాధనకుఁ జిత్తశుద్ధి యావశ్యకంబు. చిత్తశుద్ధికి శారీరశుద్ధి ముఖ్యకారణంబుకావున మానవుఁడు స్నానాహారవిహారాదుల జాగరూకతఁగలిగి శారీరశుద్ధినార్జింపవలెను. తచ్ఛుద్ధికి నుపవాసంబు ముఖ్యసాధనంబు. ఏలయన మనము దినదినముఁగొనెడియాహారంబు విధ్యుక్తపరిమితికి మించియుండుకారణంబున జఠరాగ్నిచేఁ బచనంబుఁగాక స్వల్పమాత్ర మనారోగ్యపదార్థంబు దినదినంబు నిలిచియుండును. ఆ యశుద్ధపదార్థం బుపవాసమ్మునఁగాల్పకున్న యనారోగ్యము హెచ్చయి జ్వరాదిబాధలకు దేహముగుఱియగును. కావున ప్రాజ్ఞులా హరివాసరములం దుపవసించినచో నైహికపారమార్థిక సుఖంబులు మానవులకుఁగలుగునని వచించిరి. ఇట్టి హరివాసరవ్రతంబు సలిపిననరులనేకులు చిరకాలంబీ ప్రాపంచకసుఖంబులనుభవించి మోక్షంబునందిరనుటకుఁ బౌరాణికదృష్టాంతంబు లనేకంబులున్నవి, అందునొక కథ యీరాత్రికాలక్షేపంబునకై యేర్పఱచితిని.

పాట.

(గేయము) యశోవిశాలుఁడు- విశాలపురపతి। విశేషధార్మికుఁడు।
ప్రశస్తగుణగణ పరీతహృదయుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడుధరలోఁ
బృహదశ్వుండని పేరుపొందిన సహనాథీశుండు।
అహరహమూహరి సేవమఱవని విహితాచారుండు॥

కాంతామతియను కాంతఁగూడుచు సంతసంబుగాంచి।
కంతుజనకుని సేవనుండె ని। రంతరంబునందు॥౩॥
భాసురమునిజన పాలకుఁడగు దూ। ర్వాసుండొకదినము।
వాసిగధరణీపాలునిసరసకు వచ్చెనురభసముగ౯॥౪॥

ఈరీతి బృహదశ్వుఁడు తనకాంతయగు కాంతామతి సహితుఁడై కంతుజనకునికొలువున స్వాంతమిడి నిరంతరము సంతసించుచుండెను. ఒకానొకదినమున దూర్వాసుండు భూలోకసంచారంబుసేయుచు సమస్తరాజులనుఁ బరీక్షింపయత్నించినవాఁడై సర్వ సర్వంసహాధీశుల సరసకుంజని వారిసపర్యలనందియు వారియందు వైభవాధికులనుగర్వంబుఁగాంచెను. ఎట్టివారికిని నీగర్వంబు సహజముగనుండుననుట లోకోక్తియుపకథయున్నది.

సీ॥ సతులలో సౌందర్యవతిని నేనని సత్య। భామగర్వించెను భావమునను
అక్షీణ పటుబలాఢ్యుఁడ నేనని। పక్షిరాజహమించె భావమునను
విష్ణుభక్తిని గానవిద్యను హెచ్చని। గర్వించెఁజెలరేగి కలహమౌని
స్వరశాస్త్రమందున సరిలేదుతనకని। తుంబురుండుమదించె సంబరమున॥

గీ॥ వారిజాతాయతాక్షుఁడు వీరిగర్వ
భంగమొనరింప మదినెన్ని భృత్యుననుచు
నంతనారదతుంబురు లధికకలహ
మూనివచ్చిరి హరిసన్నిధానమునకు॥

ఆకాలంబున సత్యభామ తానతిసౌందర్యవతియనియును గావుననే తన పతి సదాకాలంబు తన్నెడఁబాయకుండుననియును తానేపతివ్రతయనియును మనమునభావించి మారజనకునితో ముచ్చటలాడుచుండెను. గరుత్మంతుఁడెదుటనిలచి ముజ్జగంబుల బొజ్జలోమోయువెన్నునిఁదా నెన్ను

పై నిడుకొని యీరేడులోకంబులు సలీలగా సంచరించుచు తనసామర్థ్యంబునకు సంతసించుచుండెను. అట్టితఱి నారదతుంబురులువచ్చి శ్రీహరికి నమస్కరించి మహానుభావా! దేవదేవా! గానవిద్యలో మాయిరువురికిని గలకలహంబు తటస్థించినది. గానలోలుఁడవగు నినుఁదప్ప మఱియెవరును మా పాండిత్య తారతమ్యంబుఁ దెలుపఁజాలరు. కావున మముఁబరీక్షించి యెవరు హెచ్చుపాండిత్యముగలవారని నిర్ధరింపుమా యని వేఁడఁ బరమాత్ముఁడిదియ వీరందఱి గర్వాపహరణమునకు సమయమని మదినెన్ని నారదతుంబురులఁ జూచి తాపసోత్తములారా! మీవివాదంబుఁ దీర్పనే శక్తుఁడనుగాను. గంధమాదనపర్వతంబు నందాంజనేయు లున్నవారు. వారుగాని మఱియెవరు మీమీ గానవిద్యానిపుణతఁ గనఁజాలరని సెలువిచ్చెను. నారదతుంబురులదివిని దేవా! మముసీరీతి హేళనసేయనేల? కేవలవానరుఁడెటు మావిద్యగ్రహింపఁగలఁడని బదులిడ శ్రీహరి పలికిన విధంబెట్టియన, తాపసోత్తములారా! మీరటుసందియింపకుఁడు. వానరుఁడైనను గానవిద్యానిపుణుఁడనిపలుక నారదతుంబురులువిని దేవా! అతఁడిచటికి వచ్చు[illegible] యనిన జగన్నాటకసూత్రధారియగు శ్రీహరి గరుత్మంతునిఁజూచి సుపర్ణా: నీవువైళమ్మునఁజని యాంజనేయునిఁ బిలిచికొనిరమ్మని యానతిచ్చెను. గరుత్మంతుఁడదివిని మహాప్రభూ: ఇపుడేపట్టి తెచ్చెద.

కం॥ వచ్చెదనిపుడే కపివరుఁ
దెచ్చెద నిమిషంబులోనఁ దేఁకువ హెచ్చన్
సచ్చరితా! పనివినియెద
నచ్చుగనని గరుఁడుఁడరిగె నటపిప్పలికిన్॥

అటుపక్షిరాజు గంధమాదనంబుచేరి యచటఁదనవాలమే కోటగఁగట్టికొని బాహ్యేంద్రియములఁ బాఱఁదోలి యంతరేంద్రియముల నిర్బంధించి

గీ॥ రామ రఘురామ శ్రీరామ రామ రామ
జానకీరామ జయరామ సద్గుణాబ్ధి
రామ రాఘవ దశరథరామ యనెడు
పరమపురుషునిం బాడంగ వేంబక్షిరాజు॥

అటు గాంచి, యమ్మహానుభావుని మహిమాతిశయంబుం గనంగలేక కేవల కపిమాత్రుండని తలంచి, ఓరీ వానరా! ఓరీ తెరువరా! వినుము. శ్రీహరి నిన్నుం బిలుచుచున్నవాండు. వేగమె రమ్మని గర్వించి పలికెనుగాని, యా దివ్యపురుషుండు రామనామస్మరణానందపరవశుండై పరలోకప్రపంచంబు గనక, వినక, మోహితుండై పడిన చెట్టుంబలె యుండెను. అప్పుడా సుపర్ణసింహుం డోరా! యో కపిగర్వము! పిలిచినను జూడక నోరెత్తి యుండినను గనక శ్రీహరియాజ్ఞ నరకు సేయుక యున్నవాండు. వీనికి శిక్ష శాస్తి సేయక తప్పదని మదినెంచి వజ్రధారతుంబోలు గోళ్ళంద్రోచు, ముక్కుంబొడుచు, రా రామభక్తుని వాలంబు గట్టిగ పొడవుచునుండ నమ్మహాత్ముండట్టె వాలంబెత్తి యొక దెబ్బందినంగ బక్షిరాజు గొట్టుకొనిపోయి శ్రీహరి చరణంబులపైం బడి మహానుభావా! నా ప్రాణంబులు దక్కెను. నా గర్వభంగమాయెను. ఆ మహాత్ముండు కేవలవానరుండు గాడు. మీరే యవతారమెత్తి యా కపిరూపంబుం దాల్చితిరని నేనమ్మెద. కాదేని వాలమును జంచుక విసరించిన తోడన నా ప్రాణంబిటు తల్లడిల్లి నేంబడనేల యని పలుక శ్రీహరి గరుత్మంతుని యూఱడించి సుపర్ణా! నీ వా కపివరుని నేనని పిలిచితివి యని యడుగ మీ యానతి రమ్మని పిలిచితినని గరుడుండు మారుపలికెనంట. అప్పుడు నారాయణుండు వైనతేయా! ఈతూరి చెరలంబోయి శ్రీరాములు నిన్నుం బిలిచికొనిరమ్మనిరని పలికినచో నిను మన్నించి యాంజనేయుండు వచ్చును త్వరలో బిలుచుకొనిరమ్మని పంప ఖగేశ్వరుండు డోలాయమానచిత్తుండై భయగ్రస్తమానసవృత్తి నవలంబించి యెట్టకేలకు ధైర్యంబవలంబించి యంజనానందనుం జేరి మహాత్మా! శ్రీరాములవారు మిమ్ముం బిలి

ఱెప్పలిడి నమస్కారాయని వినయాలాపములు పలింప హనుమంతమూర్తి త్రిభువనా మాశబ్దము వినుచుఁబోఁగనె లేచి గరుత్మంతునకు సుమంత్ర మిత్రుఁడే వచ్చెదనని గరుత్మంతుని వెన్నంటిరాగా నారంభించెను. ఇట శ్రీకృష్ణుండు తనసతియగు సత్యభామనుంగని నాయమ్మా! భామా! నారంగి! సత్యభామా: శ్రీరాముల దర్శనంబునకై యాంజనేయులువచ్చును. ఆ మహానుభావుండు వచ్చునంతలో నేను శ్రీరామావతారండనైతిని, నీవు వైభవమ్మై సీతవుగమ్ము, అటుచేయనిచో నాంజనేయుండు కోపమున మము నేమిచేయునో తెలియదు. కావున త్వరలో జానకవిగమ్మనిపలుక సత్యభామకు నేమియుందోఁపక నాథా!

కం॥ మున్నెన్నఁడేని సీతను
కన్నారఁగఁజూచి యెఱుఁగ, నానిచానన్
జేన్నారనెటుల మదిఁగని
పన్నుమవేషంబు సాధ్యపడ దదినాకున్॥

నాథా! యీపని నాకసాధ్యంబనెను. అప్పుడు శ్రీహరి యచ్చెరువుపడినవానింబలెనటించి భామా! నీవు మహాశక్తివతివు! ఎట్టి సాహసంబైనఁదాల్పనేర్తువనితలంచితి, అయిన నేమాయె. రుక్మిణిని విచారించెదనని రుక్మిణింబిలిపి సఖీ! నీవు సీతవుగమ్ము నేను రాముఁడనయ్యెదననినంతనె పతివ్రతాశిరోమణియైన రుక్మిణి వెంటనె తనజడవిప్పి పాపటఁబెట్టి పయ్యెదఁ జక్కఁగఁదిద్దికొని సీతయైనిలిచెను. సత్యభామయు దానిఁగని ముఖమువంచికొని నిలచెను. అనంతరంబు వైనతేయునితో నాంజనేయసహితుఁడై రా హనుమంతుఁడు శ్రీరాములనుఁజూచి యానందబాష్పపూరితలోచనుండై

ఉ॥ ధన్యుఁడనైతి నేనిపుడు దాశరథీ; కరుణారసాంబుధీ!
మాన్యుఁడనైతి నేను శ్రుతిమార్గ విచారవిహారతత్పరా!

యన్యముఁగోర. నీశుభపదాంబుజ సంస్మరణంబు దప్పఁగా
దైన్యముమీఱ వేఁడుదును దాసుఁడ రాఘవ రామ! మొ|| శ్లో. వా

ఈరీతినత్యర్థియై భక్తిరసాంబుధి నోలలాడుచు వేఁడు నిజభక్తుని పవమానసుతునిఁగని శ్రీహరి సంతసించి వత్సా! బహుకాలంబునకు నిన్నుఁగంటిని. ననుమఱవకయున్నవాఁడవని సంతసించితి. నాభక్తులలో సద్రేసరుఁడవునీవు. బాలకా! నిన్నిపుడురప్పించిన కారణంబేమనిన సీతాపస్తోత్రములు నారదతుంబురులు గానవిద్యాప్రవీణులై పరస్పరజయాకాంక్షులై యిచటికివచ్చినారు. వారిగానవిద్యను బరీక్షింప నీవే తగుదువని నిన్నుఁబిలిపించితిని, కావున వీరికిఁ గానవిద్యాప్రవీణత కలదో లేదో పరీక్షింపుమనిన వానరమూర్తి సంతసించి నారదతుంబురులచేతి నుండు తాళములు తాఁగొని యీరీతినొకపాటను బాడెనఁట.

పాట. (చివరను వ్రాయఁబడినది)

ఆరీతిగా నాలాపంబుసేయుచుండ నందున్న యొకరాయి కరిగి నీరైయుండ నానీటిలో నారదతుంబురుల తాళములు పడవైచి నిలిచెను. ఆనీరు మరల ఘనీభవించి తాళములు లోఁజిక్కినదిచూచి అంజనానందనుండు నోనారదతుంబురులారా! మీమీగానప్రవీణతఁజూపి మీమీ తాళములు తీసుకొనుఁడని పలుక నారదతుంబురులెంత పాడినను పాషాణంబు నీరుగాదయ్యెను. అపుడంజనానందనుండు మీయుభయులకు గానప్రవీణత లేదని వారిగర్వభంగంబుఁ గావించి సీతారాములకునమస్కరించి వారి యాశీర్వాదంబులుగొని వారియాజ్ఞనంది తనదారి తానుపోయెను. ఎంతటి మతిమంతులకైన నించుక గర్వముండకమానదు. కావున దూర్వాసుఁడెచటనైన గర్వరహితచక్రవర్తి కలఁడాయని యరయుచు నెందునుఁగానక తుదకు బృహదశ్వమహీపాలుని సరసకురా బృహదశ్వుండు నతనిసమేతుఁడైవచ్చి నమ్మునికినర్ఘ్యపాద్యంబులిచ్చి నమస్కరించి పీఠముననుఁ గూర్చుండఁబెట్టి

ఉ॥ భూతదయానుశీలవ్రత; భూరితపోధన, దీనబాంధవా;
నాతరమే మిముం బొగడ? నాజననంబు పవిత్రమయ్యె; మీ
పూతపదామరాగ పరిభూషిత మద్గృహమయ్యెం గావునన్
నీతివిశారదా! వరమునీ! యభివందన మాచరించెదన్॥

ఈరీతిఁ బొగడు సతీపతులనుఁజూచి సంతసించి వారియంతరంగంబు నిష్కపట సుగుణస్థానంబనితలఁచి యిట్టి నిగర్వశిరోమణులగుదంపతులు త్రిలోకంబున నుండరాయని యచ్చెరువందుచు ఱిచ్చవడినిలువ, భద్రాశ్వుండదిగని మహానుభావా: హర్షమునకుఁ గారణంబేమని యడుగ దుర్వాసుండు కరుణించి మహీపాలా! ఈ నీకులసతి పూర్వజన్మమున శూద్రాన్వయమునజనించి యొకవైశ్యునింటి దాసియై యుండెను. దానికి విటుఁడవై నీవు తిరుగుచుంటివి. ఆవైశ్యశిఖామణి యాశ్వయుజ శుద్ధద్వాదశీదినంబునఁ బద్మనాభవ్రతంబు సలుపుచు విష్ణుదేవాలయంబున దీపమాలికలుంచి మీయిరువురినిఁ గావలిపెట్టెను. మీరతి ప్రయత్నంబున నాదీపమాలికలఁగాఁచిన పుణ్యంబున మీకీజన్మంబుననింతటి భోగంబుసిద్ధించె. హరిభక్తినేమఱక యుండువారు మీరు కావున గర్వమను వస్తువు మిమ్ము సమీపింపవెఱచుచున్నది. యిదియంతయు నేకాదశీ వ్రతఫలంబని హర్షించితి నని వాక్రుచ్చి ముని యథేచ్ఛం బోయెను. ఈమహిని మాధవవ్రతము మానకసేయువానికి మహైశ్వర్యంబులుగలుగును. కావున మానవులారా- మీరీవ్రతము మానకసేయుఁడు.

మంగళము.

పాట (చివరనువ్రాయఁబడినది).

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

వీధి.

విదిశాపురము, యువజనులు, రాగేశ్వరుఁడు, భోగేశ్వరుఁడు

యోగీశ్వరుఁడు.

రాగేశ్వరుఁడు — హా- హా- ఎంతమనోహరమగు గానము! నేనిన్నివర్షంబులు ప్రపంచంబునందుండు గాయకులవద్ద కష్టపడి నేర్చిన విద్యయంతయు నీ గానమానినీమణి మహనీయగానమునైపుణిలోఁ గోట్యంశమైనరాదని నేనెన్నెద.

సీ॥ కలకంఠకుల కుహూకలనాదములయందు కంఠనినాదమ్మె ఖ్యాతియు ఘనత
ముదిత, రత్నవిపంచి మోహించి పాడెను పంచమస్వరజాతి పాట ఘనత
కాలమానంబులఁ దాళరీతులఁ గూర్చి పల్లవజాతుల నల్లు ఘనత
ఆరోహణావరోహణముల తుదిమూర్ఛనలసొంపు హెచ్చించి సోలయు ఘనత

గీ॥ స్వరములను జేర్చి శ్రుతులలో బెరయఁ జేర్చి
సురుచిరాలాపరాగ సంశుద్ధిఁ గాంచి
గానమొనరించుచున్న యీచాన, దివ్య
మానినీమణి యని యెంతు మానసమున॥

ఈగానంబు గానప్రియుఁడైన నారాజు వినిన నాచానను వదలి యొకయెడకైనఁ జనఁజాలఁడు. నేఁబోయి, యీతరుణివార్త తెలిపెద. (నిష్క్రమణము)

భోగేశ్వరుఁడు. ప్రవేశము.

భోగేశ్వర — ఔరా. ఆనారి యెంతటిరూపరి. ఆది కిన్నరకన్యయో విద్యాధరనారియో, యురగతరుణియో, సిద్ధసతియో, సాధ్యము

పతియో, గంధర్వకామినియో, మరుత్తరుణియో, గాని మానవ భామినికాదని నాకుఁదోఁచును. అమరుని యామెయుఁజేసుకొనుచున్న తిన్ననినడలు, ఆనవలామిన్న మిన్నగలతోడలు, ఆ పూర్ణాంబుజ మిన్ననను కోను, ఆయమ్మమిన్న సోయమ్మనగుమేను, ఆపలుకులు, ఆచెసకులు, ఆతళుకులు, భూమువారికి మనసిములుకులై నాటును గదా: హా! హా! ఎంతటిది యామెయంగసౌందర్యము!

సీ॥ నిరుపమానవిలాస, నీహారకరహాస, యనవ్యశచాంపేయ కుసుమనాస,
బింబఫలాధర, పీనపయోధర, కంబుకంధర, కాలకంఠచికుర,
రాజితరాజమరాళయానవిలాసయాన, రాజీవలోచన, రాజవదన,
అంచితకాంచన చంచలాసమదేహ, నవకోమల మృణాళనాళబాహ,

గీ॥ స్వర్ణశుభవర్ణరుచిర శ్రీవర్ణకర్ణ,
ఫుల్లకమలారుణాభయు విస్ఫురణచరణ
విపులసికతాతల నితంబబింబవిభవ,
అఖిలలోకైక మోహిని యావనాంగి॥

ఆజగన్మోహిని- రాజభోగ్యవస్తువు గాని తదితరము గాదు. ఇవ్వార్త నా రాజునకుఁ దెలిపెద. (నిష్క్రమించును).

యోగీశ్వరుఁడు—అయ్యో! పుత్రమిత్ర కళత్రక్షేత్రాదుల సంయోగము స్వప్నయోగంబనియెంచి, వైరాగ్యంబుఁ గాంచి, యాలిని, సంపదాలినిఁ, ద్యజించి భవభయరోగ విపజ్జాలంబున నిర్మగ్న మర్త్యులకే నావయగు పరమేశ్వరునిఁ బూజించి, ముక్తినార్జించి, ధన్యుఁడనగుదునని యెంచితి. అరణ్యంబున నివసించితి. భీమేశ్వరునిఁ బూజించితి. అయ్యో! సమాధిఁ జేరినను శనివదలదనునటుల యటవినిన్నాతము కుటిలాలక యెవతెయో వచ్చి చేరినది. నామానసంబెల్ల సమాధియోగంబునఁ జేర్చి యప్రమత్తయోగంబున నుంటకు నెంత యత్నించినను నావధూటిచేష్టలు వహ్నివద్దనుండు వెన్నసుంబోలె

ననుఁ గలఁగించుచున్నయవి. ఆహా! ఈలోకంబునఁ జపలావలో
కనల మోహపాశంబులుగదా యెంతటి పుణ్యపురుషుల నైనను
బంధించి పుణ్యలోకంబునకు వెలిచేయును?

సీ॥ నిరవద్యులై యుండు నీతికోవిదులను నిరయంబునను ద్రోయ నేర్పుఁ బగఁణి
నిరతసత్కర్ములఁ బరిపూతులగువారిఁ దారసి దుష్పథములఁ జెఱుపఁ జెలువ
నియతాత్ములైనట్టి నిగమాంతవేదుల ధీరత్వము గలింపఁ దెలియు నాతి
నిత్యచిన్నిర్మాణ నియతాంతరంగుల మాయలోఁ బొరలింపఁజేయుఁ జెలియ॥

గీ॥ బ్రహ్మభావంబుఁ బడసిన ప్రాజ్ఞజనుల
భోగరాగాళిఁ ద్రోయును భువిని మగువ
కానఁ గాంతాళి విడనాడి కాననముల
మౌనవృత్తిని మనుచుండు మానవాళి॥

ఇటు మునివృత్తి నవలంబించి కానలోఁ గాలకంఠుని భజించుటకు
నంతరాయంబుగ నిక్కాంత యీకాంతారమువచ్చి చేరినది. భూ
కాంతునకీ యుదంతంబుఁ దెలిపి యీమానినీభూతంబును గాననంబు
నుండి తొలఁగించెద.

నిష్క్రమణము.

తృతీయాంకము.

ద్వితీయరంగము.

రాజగృహము.

రుక్మాంగదుఁడు. సంధ్యావళి.

సంధ్యావళి — నాథా! ఈప్రాతఃకాలంబునఁ దమరు ప్రయాణమై
వింధ్యాటవికిఁ బోవుచున్నటుల వింటిని. కారణం బేమి?

రుక్మాంగదుఁడు—ప్రియా! నా ప్రయాణంబు నీకెవరు దెలిపిరి?

సంధ్యావళి—ఇటులనే కర్ణాకర్ణికగ వింటిని.

రుక్మాంగదుఁడు—సఖీ! ప్రయాణోదంతంబుఁ దెలిపినవారు తత్కారణంబుఁ దెలుపరైరా? నీవు వినవైతివియా?

సంధ్యావళి—నాథా: నేనితరులచే నెంతవినియుండినను మీనోట వినను కుతూహలపడుచున్నదానను.

రుక్మాంగదుఁడు—సారసాక్షీ! రాజులప్పుడప్పుడు తమరాజ్యమెల్ల సంచరించి చిత్రవిచిత్రంబులు గనుట ధర్మముగాదా?

సంధ్యావళి—నాథా! చిత్రవిచిత్రంబులు రాజులుండు పట్టణంబులలోనుండును. అరణ్యంబులలో నేమియుండును?

రుక్మాంగదుఁడు—సారసానన! వింధ్యారణ్య పరిసరప్రాంతంబుల ఋషికులావతంసులనేకులు తపంబాచరించుచుందురు. వారి భద్రంబరయుట రాజులకు భద్రంబుంకాన నదియొక పనిగ నెంచి ప్రయాణమైతిని.

సంధ్యావళి—నాథా: అదిముఖ్యోద్దేశంబుగనుండదు. నిజము మఱుగుపఱచిన నమ్మువారెవరు?

గీ॥ నిజము మఱుఁగుపఱచి నీవెన్ని పలికిన
నమ్ముదాననే మనమ్మునందు?
నీటిలోన నూనె తేటతెల్లముఁగాఁగఁ
దేలునటుల నిజము దేలుచుండు॥

నాథా! నిజము పలుకుము. సందేహవచనంబులు వలదు.

రుక్మాంగదుఁడు—నాళీకానన: అదియేమి ప్రాపంచికచిత్రమోగాని యెంతటివారినుచెల్లిన పురుషులనుగాని జారులని వారిపత్నులు

సందియించుచుందురు. ఎట్టిసతీమణికిఁగాని యీరీతిఁ బురుషుల
బుజుభావంబు సందియించుట సహజముగనున్నది. కావునఁ బురుషులును దత్సందేహనివారకముగ మాటలాడుచుందురు. నాప్రయాణంబునకు నిజమగుకారణంబుఁ దెలిపెద.

చ॥ అతివరొ! వింధ్యవాటిఁ దనరారు గిరీశుని దేవస్థనన్
రతిసతిసో, భుజంగకులరామయొ, నాఁ దెలుఁగొందునారి, సం
తతము సతీపతిస్మరణతత్పరయై, యతిచిత్రగానసం
గతి భువనైకమోహినిగఁ గ్రాలుచునున్నది, మానవోత్తమా॥

ప్రాణసతీ- ఆచాన యనూనగాన నైపుణ్యంబిజ్జగాన నెందునుఁగాననని మానయాస్థానగాయకశిఖామణి రంగేశ్వరుఁడున్నైతము వలికెను. ఆసతీమణి దేశకోశంబులు కులనామంబు లెవరికిని దెలియవఁట. దివ్యస్త్రీయని జనులాడెదరు.

సుధ్యావళి— మనోహరా! ఆపాలతి పొగడికనామనంబుఁ బొగలించుచున్నది.

చం॥ ఘనముగ మీయభీష్టమునుగంటిని; వింటిని వార్తలన్నియున్,
వనితను నేను మార్పులుకవచ్చునె మోహిలనునిల్చి, మీమనం
బునకు విరుద్ధరీతి? నటు బోలదటంచని మానమూన, నా
మనమునకున్ విరుద్ధము, మాన్యచరిత్ర! మదిన్ దలంచవే॥

నాథా- ఆదివ్యస్త్రీ చరిత్రవిని విస్మయాధీనమానసనై ఘతిల్లుచున్నాను.

రుక్మాంగ— చం॥ సుదతిరో యీగుణంబులు వసుంధరయందరులందు నొందనే
గద; పటుధీరచిత్తులను గాంతలచేష్ట కలంపనేర్చునే?
వదలుమభీతి ప్రాణసతి; వారిజనేత్ర యనూనగానసం
పదవినివచ్చెదన్ దెప్పుఁడ మున్పుగా నెలువిష్ణు ప్రాణమా॥

సారసాక్షీ! నీకెట్టిసందియంబును వలదు. రాతికి గిలిగింత కలుగ నేర్చునే? ధీరస్వాంతుని నారి కలంప నేర్చునే? ఏలయీ సందియంబు? వైళంబె వచ్చెద. సెలవిమ్ము.

సంధ్యావళి— నాథా! చనువిచ్చి మచ్చికతో మాటలాడుచున్నవారు కావున నేను బదులిడ సాహసించెద. నేను స్త్రీని. అయినను స్త్రీజాతి మద్గుణంబులు గణింపక తప్పదు. సృష్టికి ప్రథమంబుననే మాయ ప్రకృతియను నామంబులఁ బ్రఖ్యాతికెక్కెను ఆప్రకృతియే స్త్రీరూపము. మాయాప్రకృతికి లోఁబడని పురుషుఁడు పుడమిని లేఁడు. ఎంతటిధీరస్వాంతుఁడైనను నారిసిమించినవాఁడు కాఁడు మారుని జయించినవాఁడు కాఁడు. విశ్వామిత్రుఁడు ధీరస్వాంతుఁడు కాఁడా? పరాశరుఁడు బ్రహ్మవేత్త కాఁడా? వారివీరి నిననేల సర్వప్రపంచకారణభూతుఁడగు పంచాననుఁడు దురితేభపంచాననుఁడు పంచశరుని వంచనలకు లోఁబడఁడా ?

సీ॥ పున్నాగచిత్రాంగములను ఖేదింపఁగ గండ్రగొడ్డలి గాదె, కలికిపలుకు?
ఆగమతత్త్వవిద్యాచంద్రికను గప్పు కాలమేఘము గాదె కాంత కొప్పు?
ప్రాగ్జన్మకృత పుణ్యపశ్యతో హారముల్ పరిణమించును గాదె తరుణి కనులు?
నిశ్చలహృదయాంబునిధినిఁ గదల్చెడు మారుతాకృతి కాదె మగువ తెగువ?

గీ॥ భవ్యతాపసజన ధైర్యపర్వతముల
పాలి పవిధార లతివల భావహావ
విభ్రమవిలాస వీక్షణవిభవగతులు,
కానఁ బయనమ్ము వదలుమా కాంత! యిపుడు॥

పాణికాంతా: ఆస్త్రీ దివ్యవనిత యనుటయే చాలును నాధైర్యమ్ము నగలించుటకు. ఆస్త్రీ గానవిద్యానైపుణియే చాలును నిమ్ములోఁగొనుటకు. దివ్యస్త్రీ భూలోకంబున నవతరించుటకు మహాత్కార

ణం బుండక తప్పదు. ఆకారగుణ మగోచరంబు కావున సృష్టిదేవతా రహస్యములఁ దెలియఁ గమకట్టుట సాహసము.

ధర్మాంగ— నాతీ! పురుషులు దృఢమానసులు. వారిసంకల్ప విరుద్ధముగ స్త్రీలుపలుకుచుంట ధర్మంబుగాదు.

ద్యావళి— నాథా! క్షేమముగఁ బోయిరండు. నాపైదయయుంచ నిండు.

ధర్మాంగద— నాతీ! నాపలుకులకు మనసు నొచ్చెనాయేమి? నిన్ను నొ నాడ నేనాడిన మాటకాదు. నీవుపతివ్రతాశిరోమణివి. సర్వధర్మం బులు గరతలామలకంబుగఁ గఱచినదానవు! ప్రాణప్రియా! మనబా లుఁడు ధర్మాంగదుఁడు నీకై కాచియుండును పొమ్ము. నేను నాలస్యం బుచేయక త్వరలో మరలివచ్చెద.

నిష్క్రమము.

తృతీయాఙ్కము.

తృతీయరంగము.

వింధ్యాటవి - భీమేశ్వర దేవాలయము.

మోహిని - రుక్మాంగదుఁడు,

మోహిని.—ఆహా! నేను నా తండ్రియగు నంబుజగర్భుని యానతిరీతి నీవింధ్యాటవిఁ జేరితి. ఇష్టకామేశ్వరుని భజించుచున్నదానను. అయినను నాయభీప్సితంబిఁ జేరదాయె. ఆరుక్మాంగద సార్వభౌముఁడు రాఁడాయెను. యువతి యౌవనలావణ్య సంపూర్ణవాహిని నీ.. నపుడు పురుషసంయోగంబను తెప్పలేనిచో క్షేమముగ దరిఁజేరఁ గలదా? ఈలోచనయుగళపర్వముగ నారాజనుపశ్వోరుని నేనెపుడు గన్నులారఁగని, మనసారఁ గౌఁగలించి సుఖింతునోగదా? ఆసార్వభౌముని జేరని నాశరీర మతిభారము.

ఉ॥ తమ్ములు పుండరీకములు, చందలు మాలలు, శీతవాతపో
తమ్ములు సుప్రభంజన విధమ్ములు, శాతశిలీముఖమ్ములా
సుమ్మెసచాలు, చందురుఁడు దోసఁపుగామమొ, తాళనక్కటా?
నెమ్ములుపోశిఖుల్, భువిని నేతలసంగతిలేని నాతికిన్.

అయ్యో! ప్రపంచంబున సతీపతులుగదా సార్థకనామధేయులు నాగర్థంబులరీతిఁ, జంద్రచంద్రికలంబలె, శరీరప్రాణంబులభంగి, రసభా.. సామ్యంబున, బుష్పామోదంబురీతి, నభేదానుకూలానుగతులైయున్నఁగదా దాంపత్యసుఖమ్ముగలుగును. ఆమాఱట మారుఁడు నాకెపుడు దొరకునో? నన్నెపుడువరించునో? నన్నెపుడు భార్యగా భరించునో తెలియకున్నది. నేనిచట నూరకయుండిన నన్నాసార్వభౌముం

డేటు చూపును? ఈ యిష్టకామేశ్వరు నీదినంబున మనసారఁ బూజించి నుతించి విదిశాపురి ప్రాత్యంబు జేరెద.

(కామేశ్వరలింగము సరసంజని. నమస్కరించి.)

శా॥ కంఠేకాల, కృతాంతగర్వమథనా, గర్వారినిర్వాపకా,
కుంఠీభూత సమస్తదైత్యవిభవా, కోటీరజైవాతృకా,
కంఠీహస్తసఖా, హిమాద్రిజసుఖా! గంధేభచర్మాంశుకా,
కంఠాహార భుజంగపాలక, హరా, కాత్యాయనీనాయకా.

ఈశానా! రజితాచలస్థానా! గజచర్మవసనా! త్రిశితాద్రివిఖండనా! నిశాటవిపాటనా! పార్వతీహృదయేశా! భవవినాశా! ఈశా. నీ పాదారవిందంబులకు వందనంబు లర్పించెద. నాయభీష్టంబు నెరవేర్పనిఁ దప్ప నాకు వేఱుశరణంబు లేదు. ప్రణతవత్సలా! ఆ భూపాలునిఁ జూపి ననురక్షింపుము. సురసంయమిపాలా! ఈయిల నేనుండువరకు ననుఁ బాలింపుము.

రాగమాలిక.

సీ. కేదారవాస! నాకేదారి, జ్యాదారుఁ డీదారి రాఁ డాయె నేమికతము?
మోహనాంతక! ముద్దుమోహనాంగునిఁ జూపి మోహినీహృద్వ్యాధి మునుముఁ గూల్పు
కల్యాణనీరధీ! కల్యాణములను సాకల్యంబుగా నిచ్చి [illegible],
ఆరభీతిప్రతీకార, శుభంకర, యారాజురాకకు దారిఁ జూపు.

గీ. తోడి నీవయి భూవిభుఁ గోడి తెమ్ము,
కన్నడను బాపు నాఁడు నీకన్న నెవరు?
సహనఁ గానను నిస్తులసహనగహన.
భైరవస్తుత్య, భైరవీప్రాణనాథ,
సురటివిసరేశ సుమనస్సభవసేశ.

(నతులొనరించి వీణవాయించుచుండును.)

(రుక్మాంగదుని ప్రవేశము.)

రుక్మాంగదుఁడు;-(దూరముననిలిచి గానంబువిని మోహినిని వీక్షించి.)

మ. అల శక్తిత్రయపర్వభావగరిమం బాలించి, ప్రాగ్జన్మపూ
జల ప్రాబల్యముచే సఖీమణి శిరోజాతంబు నైల్యంబుమెయిన్,
ఫలియించెన్ మృగలాంఛనంబు మొగమై, బాగొప్పె లోకేక్షణం
బులు భాషాన్యధరాంధకారముచుల సొంపున్ బెంపుఁజూపట్టుచున్.

(విస్మయంబు నభినయించి) ఆహా! ఈ కళావతి యా కళానిధి షోడశకళలనుమించిన నవీననిర్మల నిశ్చంచలకళయో? ఈతరుణి యాపంచశరుని శరపంచకమునుమించి ప్రాంచితరుచుల భాసించు నూతనశరమో? మరుఁడు కరసానబట్టి మెఱుపుపెట్టించిన వరపుత్రికయో? శృంగారవిలాసలావణ్యరససారమున నచ్చొత్తించిన బంగరుప్రతిమయో? పసిఁడినీటితేటలఁ బలుమాఱుఁబులుగడిగిన మోహనాస్త్రమో? తెలియకున్నది. (ఇంచుకయాలోచించి.)

ఈకామినీలలితకుంతలను సృజించిన యజుని నైపుణ్యాకలాపం బెంతని నేనెంతు, ఈనాగయాన, నాగాంగనయో, సురభామినియో, విద్యాధరవరవర్ణినియో, రతీసతియో, సతియో, సరస్వతియో, యరుంధతియో, సందేహముగనున్నది.

గీ. తుంటవింటిచేగ, తుహినాంశునునుసోగ
మెఱుఁగుఁదీగ మహిమ మెఱయునాఁగ
వెలయు నాగయాన, విలసిత చాంద్రమ
సానసంబుఁజూడ నద్భుతంబు.

ఈ మానినీమణి శరీరావయవసౌందర్యపరిమితి యంతయింతయనివర్ణింపనాతరమా? ఈ త్రిజగన్మోహిని సౌందర్యవదనంబు కమలా... కళాసదనంబు. ఈ మదనమోహనమంత్రాధిదేవత క్రేఁగంటిచూపు

తుంటవిల్తునితీపాసతూపు. ఈ మానితమదనమత్తతురంగ కనుబొమలు వనజసాయకుని ధనుర్విభవములు. ఈ మోచాఫల మధురాధర కెమ్మోవి చారుసుధారసస్రావి. ఈకందర్పవిజయైకశంఖలత కంఠము, మధురమోత్కంఠమగు కలకంఠకంఠము. ఈ శృంగారరసాధిదేవత కేశజాలంబు, పురుషమృగబంధనైక నీలపాశజాలంబు.

సీ. అల మయూరమరాళ కలభరాజములకు యానవైఖరిఁ జూపుఁ జానదుప్పు,
శాతకుంభాంబుజ చారుకోరకచక్ర జాతిని నిరసించుఁ జన్నుఁగోయి,
మీనకేతన శరమీనసౌదామినీ చరితములీలు లోచనము గోరు,
షట్పదశైవాల శక్రనీలోపల శ్రీలను మించెను చికురరుచులు.

గీ. చంద్రరేఖాపత్రముల నోముఁచాన మోము,
పక్వబింబతిరస్కారపదవి పెదవి,
కనకతిలకుసుమసమముఁగలిగెనాస
యింతిసౌందర్యమెంత నుతింతుమదిని.

ఈ సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రవదనను, ఈ యాకర్ణాంతవిశాలలోచనను, ఈ డిండీర మందహాసను, ఈతరంగావళీ విలాసను, ఈ ముక్తాఫలాభిరామను మనసిజరాజరాజ్యరమను, రమణీలలామను భామను నేవదలి యొకయడుఁగైన నిడఁజాల. కావున నే నిచట నేనిలచి యీచాన [illegible] నరసాంబునిధిలో నావీనుల నోలలాడించెద, (అను [illegible] మాటఁగున నిలుచును)

(నాటకురంజి - ఏకతాళము.)

పాట. కరుణఁగావుమా - [illegible] ।
నిరతము - నినుమది మఱవను - [illegible] । పల్లవి ॥
తాతయాజ్ఞ [illegible] - భూమిలంగు చేరి ।
భూతలాధినేత - [illegible] ॥
రాజరాజపూజిత - [illegible] ।
రాజసేవ్యమానా - [illegible] ॥

రుక్మాంగ:— ఈ పద్మజాత్యామోదావహా, సుమంజులాస్యా మనోజ్ఞయా శశిశేఖరునిం గూర్చి కిన్నరకామినీ మధురగానాలాపము ను మించెడు కలకంఠకుహూకార కలరవంబున గానాలాపము చేయు నైపుణి విశ్వమోహనకరంబుగనున్నది.

చ. సురుచిర వృత్తభావపరిశోభిత మీరమణీకుచద్వయం
బురుడగు శోభకాంతిరుచిరాంచిత మీ రదనాంశుకంబు, బం
ధుర శుభవర్ణ భాగ్యపద ధూర్వహముల్ చెలి పాదపద్మముల్
వరరుచిసారలాలితము వాగ్విభవంబు సుధానుసేవ్యమై.

అదియేమియో యావనితనుం జూచినతటినుండి నాకనుంగవ కనిమిష త్వంబు సిద్ధించెను. నాశరీరమ్మెల్లం బులకాంకురమిషంబున ముద్భిజం బు లంకురించెను. తత్పోషణకై శ్రమబిందువ్యాజంబున నానంద జలంబు స్రవించెను. నాపాలిభాగ్యదేవత, నాపూర్వజన్మసుకృతఫల పాకము, నానోములపంట సరసకుంభోయి యామదమత్తమరాళ గామినిం గూడి, యాపికోదంచితస్వరనుం బల్కరించి, యా సారస వదన, సరసవచన రచనామృత సాగరవీచులలోం దేలెద (అనుచు వె ళ్ళి మోహినిసరసం జేరును) మానినీ! ఈవిజనప్రదేశమున నొంటరి గనుండు నీవెవతవు?

మోహిని:— అయ్యా! నీ వెవండవు? వనాంతరంబుల నింతు లేకాంతం బున సంచరించుతఱి వారిసిం జేరి పల్కరించుట సముంచితమా?

రుక్మాంగ:— నారీమణీ! జలధివలయితధారిణీవలయంబు నేలు రుక్మాంగ ద భూపాలుండగు నేను మదినీజనావనానుభావుండనై మదవదభిమాతి భయద సత్వంబున సంచరించుచు నీ యిష్టకామేశుని భజింప నిచ టికివచ్చి మార్గంబున నోయుడురాజబింబాననా! నినుంజూచితి. ఓ శతపత్రనేత్రా! నీకులగోత్రంబులు నేం దెలియ నిచ్చగించితి. అర్హమగునేని నీవచనరచన సుధారసమ్ము నావీనుల గ్రోలనిమ్ము.

మోహిని:—సార్వభౌమా! భూపాలుర దైవసములుగావున వారికిఁ దెలుపని యుదంతం బేమియుండును? భువనానానా! నేను బ్రహ్మమానస సప్పుత్రిని, మోహినియను నామంబున నొప్పుచుందును; కన్యను, స్వేచ్ఛావిహారపరనై యీ వింధ్యాటవిఁ జేరితి. భూపాలా! నేఁబోయి వచ్చెద.

రుక్మాంగ:—లతాంగీ! ఈ లతాకుంజపుంజముల విభవముఁ గంటివిమా? ఈ లలితపరిమళమిళిత లతావితానంబుల సిరిఁగన్నులారఁ గాంచితివియా? తరుణీమణీ! ఈదక్కనుజూచితివి యూ నిరంతరోత్తుంగాద్రిపతిత నిర్ఝరశీకరాభిషేచిత తనుషండంబు శృంగారమహిమంబు? తదంతర విహారవత్ సమదసారంగ సంచయంబు? నారాజువాణీ! ఈమంజుల మంజరీగుంజ వల్లీపుంజరంజిత కుంజాంతర గమనాగాణ చమరీనుగనిఁర ఖేలావినోదంబు మానస మోదమ్ముగనున్నది చూడుము.

మోహిని:—మానవనాథా! ఆవినోదమ్ములు భోగపరులకు మానసామోదములు నసుఁబోలెడి యేకాంగులకు చిత్తఖేదమ్ములు. కావున నేనవి చూడ. నేమి ప్రయోజనము? సార్వభౌమా! నేఁబోవలెను. పోయెద

రుక్మాంగదుడు:—సుచిరాన్యవరోరుహా; నీవీరీతి మాటలాడి నిష్కరుణచే నను వీడిపోయినచో నిచట నాగతియేమి?

మోహిని:—సార్వభౌమా! నీభటవర్గముఁ జేరి నీ దారిని నీవు సురక్షితముగఁబొమ్ము. అంతరాయమేమియు లేదుకదా?

రుక్మాంగ:—కుసుమకోమలాంగీ! కుసుమాంబకుఁ డంతరాయముగ నిలిచినాడు.

సీ. చలిగాలి సోకున చలియించి నీ నీలాలకములు నాహృదయముఁ గలఁచఁజొచ్చె
క్రొక్కారు క్రొమ్మెఱుంగులఁ గ్రాలఁ గాఁజూచు కలికినిఁ ద్దవ కలఁచఁజొచ్చె
చంచద్ధరుల గొప్పతన మెంత నాముందరను నీ కుచోన్నతి నమరఁజొచ్చె
బింబాధరామృత విభవంబు నావనుకనియాడు కటినక్రమునుగఁజొచ్చె

సీ. మత్తకోకిల కోటికిమధురనినద
సౌభాగ్యమగు గానరససార సారసమున
మునింగి తేలుచు నరదాపుగ నిలిచి
మాన మేమి సేయుదు మందయాన?

మోహినీ! విషమాంబక నూతన గేహినీ! నవలావణ్యవాహినీ! నీ భువనైక మోహనాకృతిం గని, యీ జగానకగానమౌ నీ గానమును విని నిన్ను వదలి పోజాలను నిర్భాగ్యుండనైన నీ భువినిం గలందా? కలికీ! నీ లికిపలుకులు సుధారసధారలు చిలుకుచుండ వానిని నెల్లకాలంబుం గ్రోలుచుండక, ములుకులై నాటు పరుల పలుకులు విను వేకులు క్రియలలోనుందురా? మేచకకచా! కౌతుక సూచక వాచకావ్రత వీచికల నను దేలింపుముగాని దురంతదుర్భర వియోగ దుఃఖాంబుధిలో ముంపకుము.

మోహిని:— సర్వభావా: ఇవియేటిమాటలు? సన్మార్గములోఁగనిన మానినీమణులతోడ నిట్టి మాటలాడుట యుక్తమే? లోకరాజ్యమదాంధుల మార్గము కాఁబోలు. చాలుఁజాలు, దారివదలుము. నేఁబోయెదం.

రుక్మాంగ;— అంబుజలోచనా; నిన్ను నేవదలుదు, యీ యింభోరుద్ధ మేఖలా కలిత భూతలమెల్ల శరీరముతో నలుకుటకానే? చంచలాక్ష దేహా! పంచశరశర ప్రపంచంబు నాసిలువెల్ల వ్యాపించి దహించుచుండ, నను నీప్రీతి వంచించుట నన్ను బ్రదుకనీయనుండి వెలివేయుటకదా? నీలోపల విలిలచికురా! నీ గుణగాన త్కురపురంబులో నేఁజిక్కి- ముందు దారి గానరాకచిక్కుపడుచున్నాఁడను. చంద్రకాననహా! నీ చిఱునవ్వను వెన్నెలను బ్రసరింపక నా బ్రదుకు నా ... మరపు విధవముగ్ధా! పరోపకారంబునకై ధరించిన శరీరముగదా శరీరము? కలహంసీ! ఈ యుక్తిజాలములు

యులివులు చిలువల కాటుకితి ననుఁగలంచెదు నీ చంపకామోద పరిపూరిత శరీరంబున ననుఁ గప్పి నాబాధ మాన్పుము. కోకిలాలాపా! ఈ కోకిలల ప్రలాపము, ఈ శుకముల సల్లాపము, ఈకలాపులవిప్రలాధత్యా నటనాకలాపము, నాసంతాపమును హెచ్చింపుచున్నయవి. ననుఁ జేపట్టి మదనరాజ్యంబునకుఁ బట్టంబుఁగట్టుము.

మోహిని:—ఔరా! ఎంతటి దిట్టతనమిది? కట్టా!

ఉ. దిట్టతనంబుమీఱఁగను దియ్యనిమాటల నేర్పుఁజూపుచుఁ
గట్టడి శంబరారి పటుగాథలుపల్కుచుఁ జంచలాత్ములన్,
గుట్టుఁగదల్చి రట్టులొనఁగూర్చుచు వంచనలెంచి, వారినిన్
జెట్టుకు గుట్టుకున్ బదలు చిట్టకపున్ జెదుగుల్ నృపాలకుల్.

సార్వభౌమా! ఇట్టిమాటలచే నాగుట్టుఁగొల్లసమకట్టితివి కాఁబోలు? కపటశీలు రనేకులుభువిఁగలరు, వారిమాయా వాగురులకున్ లోఁబడ వలదని నాతండ్రిహితముపదేశించెను, ఆయర్థమునేఁడు సార్థకమయ్యె. కామినీకాముకులు కామ్యకాంక్షులగుదురుగాని ధర్మోచితాలోచనాపరులగుదురా? కాముకులకును లోలుపులకును గల్లలే నిజములనుటతప్పగునా? మగవారికసత్యములు సంధునుడిమాయలను లోకోక్తి లేదా? అందునరాజ్యమదాంధుల మాటలు బూటకముల మూటలుగదా; వలదు. ఇట్టిమాటలాడకు.

రుక్మాంగ:—కుటిలాలకా! ఇటుకటూక్తులు బలుకనగునా?

సీ. చర్చింప, ధర్మశాస్త్రప్రచారముగల యుపనీషు లన్యతంబులాడఁగలరె?,
పరికింప, ధారణీపాలు రనాథలఁ బ్రోచువారనుటలుబొంకులగునె?,
భావింప, సర్వార్థ పారగులగువారు, దారల దిగఁద్రుంగఁ గోరఁగలరె?,
శక్త్యాంప్వరవిపులోత్తంసు లెంద్రైనను శలఁచిరే శరణాగతులఁ దటమటింప?,

గీ. సత్యవచనమ్ము, సూర్యవంశజులసొమ్ము
తథ్యవచనమ్ము, రవికులోద్భవులధనము,
మానినీమణి! నమ్ము నామాటనిజము
దారఁగను నన్ను నేలు గాంధర్వవిధిని.

మోహనాంగీ:—రవికులోద్భవసార్వభౌము లనృతంబులాడ రోయుదురు, ఇది ముమ్మాటికి నిజము, నీవు నా దారవై మించితివేని సాంగమైవచ్చిన నా పాలిభాగధేయంబు నీవని యెంచి సదాకాలంబు నిన్ను మన్నించుచుండెద.

మోహిని:—మానవనాథా! నీమాటలునిజమని నేనమ్మునదెటుల?

రుక్మాంగ:—చకోరలోచనా! సత్యవాగ్ధురీణుల వాక్యమే ప్రమాణము. అయినను నావిషయంబీవెఱుంగవు కావున నేఁజేయు ప్రమాణంబు వినుము.

ఉ. శూలినినాలుఁ, గేలువ సమస్తము నీరెడువాలు, మేనఁదే
తాళులఁదోలఁజాలు గజదానవుతోలును, బాపతూల్యలక్,
ఫాలతలాననరాజిలు విభావసుడాలునుఁగల్గు శూలిపైఁ
గేలునునుంచిపల్కెద సఖీమణి! నిన్నెడఁబాయనెప్పుడున్.

(అనుచు శూలిపైఁగేలుంచి ప్రమాణముచేయును.)

రంగత్కనకశుభాంగీ! ఇప్పుడైన నామాటనిజమని తలంచి దయయుంచి గాంధర్వవివాహవిధిని ననుఁగామించి ముదబ్ధిలోముంపుము.

మోహిని:—సార్వభౌమా! సాహసించి సర్వజ్ఞుఁడగు శంకరునిపైఁ గేలిడి శపథంబు సలిపిన నీమాటలందు సత్యంబుండదని నే సందేహించుచున్నాను. ఇంతటి మోహసుఖమునకై యింతటి పరమాత్మునిపైఁ గేలిడి ప్రమాణంబు సలుపఁదగునా?

రుక్మాంగ:—మానినీ! నీమాటలు నిజము. అటుగలుపనిచో నీవునన్నునమ్మవని ఘోరప్రమాణంబుఁజేసితి. మరునారీ! ఇచట మసలనేల రమ్ము.

మోహిని;—సార్వభౌమా! ఎచటికిఁబోవలెను.

రుక్మాంగ;—సామ్రాజ్యలక్ష్మీ! నారాజధానియగు విదిశాపురికి.

మోహిని:—నృపాలా! అచటయేమియున్నది.

రుక్మాంగ:—గురునితంబబింబా! అచట రాజ్యమున్నది. రాజ్యసంపదయున్నది. హరులున్నవి. కరులున్నవి, సిరులున్నవి.

మోహిని:—నరనాథా! నీవు తలఁచినచో, యీ హరులు, కరులు, సిరులిచటికి రావా?

రుక్మాంగ;—రాజబింబాననా! రాజకీయవిచారంబు విశేషంబుగ రాజులకుండునుగదా? దానినిసరకుసేయనేని రాజ్యమరాజకంబగును.

మోహిని;—కుటిలాత్మా! ఏమీతెలియని నన్నుఁబిలుచుకొనిపోయి నగరులోవదలి రాజకీయ విచారంబున నీవు కాలంబుఁగడపెదవా? ఇదేనా "నిన్నెప్పుడెడఁబాయ" నని మృదునిపైఁగేలిడి నుడివిన ప్రమాణవచనము? మంచిప్రమాణమిది.

రుక్మాంగ:—బోటీ! మాటమాటకుఁ దప్పులెన్నకు. సదాకాలంబు నీసరసనుండెదనని సదాశివునిపైఁగేలిడి శపథంబొనరించినది సత్యము. ముమ్మాటికిని సత్యము.

మోహిని;—అటులయిన రాజ్యమరాజకమగునే? ఏమిసేయుదువు?

రుక్మాంగ;—తన్వంగీ! రాజ్యభారంబు నాముద్దుతనయుఁడగు ధర్మాంగదునిపైనిడి నేనెల్లకాలంబు నీసరసనుండెద.

మోహిని:—(అచ్చెరువభినయించి దూరముజని) కుటిలాశయా! నీకుసుతుఁడుగలఁడా? భార్యయున్నదియా?

రుక్మాంగ:—(భీతినభినయించి) సారసలోచనా! నాకొకసుతుఁడుగలఁడు నూరుగురు భార్యలుగలరు. అందున నాపట్టపురాణి సంధ్యావళి.

మోహిని:—ఏమీ! ఏమీ! ఒకరిద్దరుగాదు నూరుగురు భార్యలున్నవారా? ఒకటి రెండుమాసములుగావు దినదినము నూరుగురిని మోసగింతువా? మంచిటక్కరివి. నాగరికత నీయందు ముదిరినది. నూరుగురిని వంచించి కఠినప్రమాణంబు లాచరించి వారినిఁ దెచ్చికొంటివి కాఁబోలు? నినునమ్మినవారికి నూఁకదోఁపల మన్నెగతి కాఁబోలు.

రుక్మాంగ:—నారీమణీ! నన్నాడిచేసి దూఱకు, రాజులు తేజోవిరాజులు కావున భూరమణులు తమసుతలను కానుకగ వారికిచ్చెదరు. అట్టి రాజబింబాననలను రాజులు తమయిష్టానుసార మనుభవింతురు

మోహిని:—అటులైన నేను నూటయొకటవ భార్యనగుదును, నూరుదినములకొకతూరి నాకు నీముఖదర్శనము, ఏడ్వఁగులేనిచెలి బాగుగనున్నది.

రుక్మాంగ:—భామామణీ! ఆభయమునీకువలదు. భార్యలనెల్లను త్యజించి రాజ్యమువర్జించి రాజకీయవ్యవహారములుమాని నీసేవకావృత్తినిఁ బూని నీకనుసన్నమెలఁగెద. ఇందులకుఁ దప్పితినేని నాచేయు కఠిన శపథంబు వినుము.

ఉ. భూసురుఁజంపువానిగతి, పోరునఁబాఱిన వానిదుర్గతిన్
వానిగవిద్య నేర్పుగురుభార్యను గూడినవాని దుర్గతిన్,
భాసురహేమచోరుగతిఁ, బాయకకల్లును వానిదుర్గతిన్,
శాసనుఁ దప్పితేని విను భామిని! నాకగు నన్నియొక్కమై

నీహారాంశు బింబాననా! ఈకఠినశపథంబు నిజము. ముమ్మాటికిని నిజము. నీలాలకా! నాకు నీలోకముదప్ప పరలోకముకలదని నమ్మ

ను. నిన్నుఁబాసి యొక్కనిమిషమైననుండను. నీమాటజవదాఁటను, నీల
నిభాలకజాలా; నాభామినీస్తోమమునెల్ల నీవశపఱచెద. నారాష్ట్రము
లోని జనులును నాపుత్రుఁడును నీవశులై యుండులాగొనర్చెద. నీల
గ్రీవసమానయానా! నారాజ్యవైభవమెల్ల నీయధీనపఱచెద. వేయేల,
సదాకాలంబు నీవేగతియని నీదాసునిగ వర్తించెద! నీరజాక్షి! ఈశప
థంబునకుఁ దప్పనని త్రికరణశుద్ధిగ శంకరునిమ్రోల దిక్పాలకులసాక్షి
గ వాగ్దానమొనరించితి, ఇఁకనైనను నీవానిగఁగొని రతులఁదేలింపు
ము. శరీరతాపంబార్పుము! ప్రాణంబు నిలుపుము. ప్రాణరక్షణపుణ్యం
బుఁ గొనుము.

మోహిని:—మోహనాంగా! ఏమీయెఱుఁగని ముగదను నేను. మో
సపుచ్చకు నినునమ్మెదను. నీవిపుడొనరించిన బాసలన్నియును నీ హృ
దయమున శిలాక్షరముల తి నుంచికొని యుండుము. మఱవకుము.

రుక్మాంగ;—మోహినీ! నీ వీరీతి యొత్తి యొత్తి పలుకవలెనా? వల
దు. రమ్ము శుభకాలమిద్ది.

(అనుచుఁ గేలుపట్టి పిలుచుకొనిపోవును)

(నిష్క్రమము.)

చతుర్థాఙ్కము.

ప్రథమరంగము — మోహినీమందిరము.

* మో హి ని. *

సీ॥ హరి హరాజ సురేశ హవివరుణాదులు, లోలలోచనలకు లొగ్గిమనరె?
కమనీయగుణ గణాకరులైన నరులు లిల నలరువిల్తుని మ్రోల నిలువఁగలరె?
సరసిజాననలకు సర్వజ్ఞుఁడైన వశంకరుండగుఁగాడె? సకలవిధుల
యోగీంద్రుఁడైనను నాగయానల పద యోగంబుదొరకిన భోగ్యమనఁడె॥

గీ॥ మరుశర పరంపరకుఁజిక్కి నరులు దొరలు
తరుణులనుఁజూచి మరులూరి ధరణి వారి
చరణముల మ్రోలదొరలి కింకరులు నగుచు
మరియుచుందురు నారులే గురువులనుచు॥

మరుఁడు యువజనభీకరుఁడై యీధరణి నరులను తరుణుల మైసిరుల యుబులలోఁదవిలించి వారిచరణసేవఁజేయింపఁడా? ముగ్ధల ముఖవిలాసము యువజనుల చిత్తదగ్ధముగాదా! మానినుల మధురభాషణము మానవుల హృదయతోషణముగదా? కలకంఠకంఠుల కలికి చూపులు వయోవంతులకు ములుకు తూపులుగదా? పాటలగంధులపాటలు నీటుగాండ్రమర్మములకుఁ బోటులుగదా? మత్తేభయానల మందహాసము చిత్తజాకారులెత్తఁటిఁ గోరుగ్రాసముగదా? నాగయానల పాదవిన్యాసంబు యోగుల యోగసన్యాసంబుగదా? అలరుఁబోణులు కిలకించితరసంబుఁజిలికించి యపాంగావలోకంబునఁ దిలకించి చూచినచో వయోవంతులమేను పులకింపక యుంటకు వారిదేహము

ఱు లోహపురాళ్లా? ఈరుక్మాంగదుఁడు నిష్ఠాపరుఁడై జపతప హోమాదులచేఁ దపించుచుండుననికదా కింవదంతి. ఇప్పుడెటు లున్నవాఁడు? నాచరణదాసుఁడై, నే గీచినగీటుదాఁటక, నా గృహంబో క క్షణమైనవదలక, కట్టుఁగదలక, నాపడకవిడువక, యితరసతులను వరకుసేయక, తనసుతునినైన బల్కరింపక, హరిస్మరణసేయక, మారస్మరణమఱువక, మోహినీ ప్రపంచమే ప్రపంచంబని మోహాం బునిధిలోమగ్నుఁడయి మైమఱచినాఁడు. ఇదిగదా మోహినీ సా మర్థ్యంబు! ఏమీ (ఆలోచించి) ఇదిదశమిరాత్రిగదా? ఈరాత్రి నుండికదా' యేకాదశీవ్రతమారంభమగును? ఎటులనయిన నీరాత్రి యు తేపహార్నిశంబులు సార్వభౌముని సాన్నిధ్యంబువదలక సార సాంబకుని సంగరంబున శరీరముమఱచు లాగొనరించినచో సార సాక్షువాసర వ్రతభంగంబుసిద్ధించు, నామనోభీష్టంబుఫలించు. అటు చేయవలెను. ఈదినము దశమియని రుక్మాంగదునకుఁ దెలియదు. తెలియకనే యుండనిమ్ము.

కం॥ అతిహిత మిదిసుత యనుచుఁ
మతిమంతుఁడు నాదుతండ్రి మమతనుబలికెఁ
క్షితిపతినిష్ఠను జెఱపఁగ
గుతుకంబున సాహసించి కూర్చెద వ్రతముఁ॥

అటుచేయకున్న నేనొకమానినియగుదునా? అందున మోహిని యనునామంబునాకుఁజెల్లునా? వైళమ్మె పోయి నాకై గాచియున్న భూకాంతునిఁగూడెద.

(నిష్క్రమణము).

చతుర్థాంకము.

ద్వితీయరంగము.—రాజమందిరము.

సంధ్యావళి.

ఉ॥ పన్నగశాయి భవ్యతరవాసరమిద్ది యటంచునైనఁ దా
నెన్నక మోహనాంగుఁడల పన్నగవేణికిఁ జిక్కెనయ్యొ! యా
పన్నశరణ్య! వేఁడెదను. ప్రాణపతిన్ క్షమియించి కావుమా,
సన్నుతిఁజేసెదన్, హృదయసారస మందున నిన్ను నిల్పుచున్॥

ఆపద్బాంధవా! అనాథరక్షకా! ఆపదుద్ధారకా! దీనమనోరథదాయకా! భుజంగమతల్పకా! యతిమానసహంసకా భక్తకల్పకా! మన్నాయకుఁడు మోహినీమోహపాశబద్ధుఁడై లోకైకనాయకుఁడగు నీవ్రతంబు మఱచినాఁడు. ఆర్తిపోషణా! పాపశోషణా! దయాగుణభూషణా! నీభక్తురాలి మొఱ నాలకించి నాహృదయేశుని గతదోషునిన్ జేయు భారంబు నీయది.

హా. హా. ప్రాణేశా: నన్నుమఱచినందులకు నేఁజింతింపను, నాతోనూర్ర్వురుసతులను నిరాకరించినందులకుఁజింతంపను. సుతునిఁ బలకరింపకయుంటకుఁ జింతిపను. రాజ్యమునరకు సేయకయుంటకుఁ జింతింపను ఆరాజీవలోచనతోఁగూడి యహరహముముచ్చటఁగనుంటకుఁ జింతింపను. అయ్యో? ఆ శిష్టవర్ధనుని, దుష్టమర్దనుని, జనార్దనుని వ్రతదీక్షమఱచితివేయను చింత నాచిత్తంబున హత్తినదిఁ నాథా!

సీ॥ మఱవులయ్యెనె నీకు ముదితభాషణములుమఱచితే మురహరస్మరణ నేఁడు?
గుఱువులయ్యెనె నీకుఁ గోమలికులుకులు, వదలితే హరిదినవ్రతము నేఁడు?
హరువులయ్యెనె నీకు హరిమధ్యచేష్టలు కనవె హరివ్రతదినము నేఁడు?
ఇరువులయ్యెనె నీకు నిభయానచేతలు, తెలియవె శ్రీహరిదినము నేఁడు?

గీ॥ బరువులయ్యెనె శ్రీనాథు భజనలయ్యె?
యెరువులయ్యెనె హరిపూజ లుర్వీరమణ?
తరువులయ్యెనె నాకు నీదర్శనములు?
పరువుపోవునె యచ్యుతుపర్వమిటుల?

అకటా! ఏమిసేయుదును? ఆమోహినీ మందిరంబుఁబ్రవేశించి నా భర్తనుఁజూచి హరివాసరదినంబిదియని హెచ్చరించివత్తునా? (ఆలోచించి) పాడిగాదిది. సపత్నీమందిరంబున ధూర్తత్వమునఁ బ్రవేశించి ముచ్చటగనున్న భర్తనెదరించివచ్చిన పచ్చిగయ్యాళి యిదియని జనులురచ్చసేయుదురు? అదితగదు. నాహృదయంబున మంచితలంపుఁగలదని యెవరెఱుఁగుదురు? లోకులతో నాకుఁ బని యేమియని యనుకొనినను మఱియొకగొప్ప దోషంబునాకుఁ బ్రాప్తించు. భర్తచిత్తవృత్తికి విరుద్ధముగ నటించినదాననగుదు. అందునుండి పాతివ్రత్యంబునకు భంగంబుఁగలుగు. ఆపని నేనొనరింపనోఁప. వలదనిన వసుమతీశుండావనిత వశంవదుఁడై వసుదేవసుతుని వాసరవ్రతంబు మైమఱచి మఱచునుగదా? ఇందులకు నదుపాయంబేమిగలదు? (ఆలోచించి) సరి. తగును. హరివాసరవ్రతదినమిదియని నగరెల్లను నేఁడుచాటింపవలెనుగదా? చాటించువారినిఁ బిలిపించి మోహినీ మందిరంబుసరస భేరీధ్వనులు వాయించి హెచ్చుకంఠమునఁ బ్రకటనఁజాటింపుమని యాజ్ఞయొసఁగెద. ఇది హితమార్గము. దీనియందుదోషముండినను నది పుణ్యఫలంబులో లీనమగును. చంద్రునియందుఁ గళంకమురీతి శోభిల్లును. ఇఁక వాలస్యంబు సేయుటతగదు పోయెద.

(నిష్క్రమము).

చతుర్థాంకము.

తృతీయరంగము.—మోహినీ శయ్యాగృహము.

మోహిని, రుక్మాంగదుఁడు, చాటించువాఁడు.

(మోహినీ రుక్మాంగదులు నిద్రించుచుందురు. తెరపడి జనులకు నగపడక యుండవలెను. తెరలోనొక కిడికిమాదిరిగనుండి దానికిఁ బట్టవేసి యుండవలెను.)

(చాటించువాఁడు ప్రవేశము)

(భేరివాయించుచు)-ఓ హోహో హో! వినుఁడీ, కనుఁడీ, వినలేదనేరు కనలేదనేరు. ఈదినము దశమి, ఱేపేయేకాదశి. మఱునాఁడు ద్వాదశి ఇవి హరివాసరములు. ఈరాత్రి నిరశనులైయుండుఁడి. ఱేపహర్నిశలు నిద్రాహారంబులువదలి శ్రీహరిని భజించుఁడి. ద్వాదశి ప్రాతఃకాలంబున బ్రాహ్మణులకుఁ బాయసాన్నంబులు భుజింపఁబెట్టి మీరు భుజించి దినమెల్ల నిదుర వదలి యుండుఁడి. ఇది యాబాలవృద్ధులు సలుపవలెనుసుఁడీ ఇందులకుఁదప్పకుఁడి. తప్పిన రాజదండన కలుగును. నిజమిది వినుఁడి.

(అనుచుఁ బలుమాఱు బిగ్గరగ నఱచుచుఁ బోవును.)

(రుక్మాంగదుఁడు నిద్రలేచి కిడికినుండి వెలికి మొగముంచి చెవులొగ్గి విని క్రిందికిదుమికి నిలిచి)

శ్రీహరీ! ఎంతటిపాపంబున గొడిగట్టితి (అనుచుఁ గేలుమోడ్చి యేకాగ్రచిత్తత)

హరిగతిరగడ.

అజరుద్రార్కానిలచంద్రానల! యశోదాశ్రితగర్భకటాహా!
నిజభక్తజనాఘవినాశనకర! నీరజచక్రగదాంచితబాహా!!

క్షీరాంబుధిశేషఫణీరత్న। శ్రీయువిలసితపేశలకాయా!
నీరేజాలయ సేవాపరవశ। నిగమాంతాకల్పిత సునికాయా॥
సాత్త్వికరాజసతామసగుణగణ। సర్గోత్పత్తిస్థితిలయకారణ।
తత్త్వజ్ఞానోదితవైరాగ్య। ద్రవ్యాలయసింహాసన పోషణ॥
మాయాకారణ మాయనికారణ। మాయాజనిత నినాదవినోదన।
ఆయతశబ్దోద్భవితాకాశా। యంబరసంభవితాతతపవనా॥
పవనజనిత సంభావితతేజా। భాసితతేజోద్భవజలరూపా।
భువనోద్భవ సకలస్తుతభువనా! భూతేశస్తవనీయకలాపా॥
పంచగుణాతతయోజితకలలా। ప్రాంచత్కలలాండోద్భవత్రిభువన।
చంచలనారాధ్యాగ రూపాయిత। చారుశరీరా హరి నారాయణ॥
నిద్రాహారవిహారవివర్జిత। నియతివ్రతసంపూజితచరణా।
భద్రగుణైకాశ్రయవైకుంఠా। భావుకదా! భవరోగనివారణ॥
విందుగవిందును నావీనుల గో। విందా! నీనగుభవ్యచరిత్రము।
సందేహము లేదిందునునందును। సంకర్షణ! నీమహిమ పవిత్రము॥
అరవిందానన! నావందనముల। నందుమ ప్రీతిని డెందమునఁగని।
అరిషడ్వర్గంబుల హోఁజిక్కుచు। నంగజవశుఁడై యుంటిని నార్తిని॥
మోహవిపాశ విబద్ధుఁడనై నే। మోహినిపాలై వ్రతతిథిఁ గుఱిచితి।
దేహము గేహము నీకర్పించెద। దీనావన! ప్రోవుము నీవేగతి॥
నతులర్పించెద నుతులొనరించెద। నయభక్తిని నీ మహిమఁ బఠించెద।
సతిసుతులను నీహితమతి మఱచెద। సత్యంబివని నేమదిఁ దలఁచెద॥
నీరజనేత్రా! నీకువందనము। నిత్యానందా! నీకునమస్కృతి।
నీరధిశయ్యా! నీకిదెదండము। నిగమస్తుత్యా! నీకిదె నా నతి॥
మారమణీపతి! నీకివె మ్రొక్కులు। మారజనక! నీకివె జోహారులు।
నారాయణ! నీపదములు నమ్మితి। నాగశయానా! మోడ్చితిఁ గరములు॥

(అనుచునతులోనరించి).

జగద్రక్షా! ఖచరగమనా! ఈఖచరచకోరలోచనా కచళికుచపరిరం
భ సంభావితసమ్మోదమానసుఁడనై యామ్నాయత్రయీవందితుఁ
డవగు నీపదసేవమఱచితి కలుషకదళికాభద్రకరీ, హరీ, దురిత
శుండాలహరీ! ఈమోహినీ సమ్మోహనబాణప్రహరితచిత్తుఁడనై
పరిసరశయితవధూటీసురతశ్రమచే నిద్రఁజెంది హరివాసరవ్రతం
బు నేమఱితి. భవమహార్ణవతారకా! అరిషడ్వర్గ పరిహారకా!
దురితవనీకుఠారకా! ఈ నానాకానోకహ పుష్పగంధిఁజేరి విషమాస్త్ర
కేళీకలాప సల్లాపంబులమైమఱచి పరిభూతవ్యథనంబులును, దురిత
నిర్మథనంబులునగు నీపుణ్యకథనంబుల సరకుఁజేయక రిత్తగఁ జిత్త
వృత్తిని నామత్తకాశినీలావణ్యరసాంబుధిలో ముంచితి. భక్తమం
దారా: ఈమందయాన యాకారవికారంబులుఁజూచి శ్రీకరమైన
నీచిరశుభాకారములఁ జూడ నేమఱచితి. పద్మోదరా! ఈమోహినీ
లావణ్యవాహినీ తరంగావళిలోఁజిక్కువడి మంగళకరమైన నీ సుగు
ణామృత సాగరంబునందు మునుంగమఱచితి. పుండరీకాక్షా! సమైక
రక్షా, దనుజద్విరదహర్యక్షా, నన్నెటు నిర్దళితదోషునిఁజేసి సంత
త సాధురక్షణుఁడను తోయజదళాక్షుఁడను బిరుదు రక్షించుకొని
యెదవో? నన్నెటుబ్రోచెదవో?

సీ॥ జలజాతగర్భుని చదువులకునుఁదోడు, నిర్జరాదులకు పెన్నిధులవీడు
నీరధిమునిఁగెడు ధారణికినినావ, త్రిదశారిహృదయ నిస్త్రింశనఖుఁడు
భూనభంబులవవ్వ మేనఁగొల్చినవాఁడు రాజులరక్త తర్పణపరుండు
దశశిరోధికి విపద్దశఁగూర్చుదైవంబు రేవతీదేవికి భావజుండు॥

గీ॥ అసురకాంతల శీలాగ్ని నార్చుఘనుఁడు
తురగఖురఘట్టితానేకదురితచయుఁడు
సంచలత్కోణ విశిష్టకప్రణవవాసి
దాసునిఁగ బ్రోచుఁ దా హరి ధరణినన్ను॥

(అనుచు వందనంబులిడి).

హః! ఈ మోహినిసరస నేనిపుడు నిలిచితినేని మఱల నను మోహ వారధిలో ముంచును. కావున వైళమ్మె నా గృహంబుఁజేరి యాదనుజ విధ్వంసుని, జగత్ప్రశస్తుని, చక్రహస్తుని, నిస్తులార్చనలఁ బ్రొద్దుపుచ్చెద. పోయెద.

(నిష్క్రమము).

(మోహిని నిద్రలేచి అటులిటులఁజూచి రుక్మాంగదునిఁ గానక నలుదిక్కులు వెదకి)

మోహిని—ఆహా? మోసమాయెను. నిష్ఫలమాయెను. ఇచటనెందును రాజు లేడాయెను. హా! నిద్రాదేవతా! నిర్భాగ్యచరితా! మాయానికరసంవృతా! మందప్రజ్ఞలాలితా! విద్యావృద్ధ్యంతరాయశోభితా? ననుఁబొందిన దేవతా కార్యంబునకు విఘ్నంబాచరించితివి. నీసహజదుర్గుణమ్ముఁ జూపితివి. అబలలకు నిద్ర బలమనునది నిజమయ్యెః ఏమి సేయుదును.

ఉ॥ పోయెను రాజు వీడువిడి, పోయెను నాపరిరంభణంబునన్ గా
బాయుచు, నేమిసేయుదును? భంగము వాటిలెఁ గార్యభాగమం
డీయెడఁ, బాపునిద్ర ననునీగతిఁ జేష్టవడఁజేసె, నక్కటా!
యాయువతీ మనోహరుని నారసితెచ్చెద నెందు నుండినన్॥

కానిమ్ము. ఎచటఁబోయియుండును? ఎందున్ననందుఁబోయి మోహపాశములబంధించి, వలపులు హెచ్చించి, వలరాజునకు నొప్పగించి, నిర్నిద్రత నేఁగాచియుండెద.

నిష్క్రమము.

పంచమాఙ్కము.

ప్రథమరంగము. రాజగృహము.

(రుక్మాంగదుఁడు, మోహిని, సంధ్యావళి, ధర్మాంగదుఁడు, శ్రీహరి.)

రుక్మాంగదుఁడు—(నిమీలితలోచనుఁడై జపమాలఁద్రిప్పుచుండును).

(మోహిని ప్రవేశము.)

మోహిని—(రుక్మాంగదుని నెగాదిగఁజూచి జపమాలగుంజిపాఱవైచి) ఔరా! మటుమాయకారీ! ఎన్ని యవతారములెత్తెదవు? ఇపుడొక గడియకుమున్నె గదా రతిరాజపీఠము నలంకరించి రాజ్యమేలితివి? ఇపుడీ యతిరాజ పీఠమలంకరింపఁ జూచెదవు. ఇదిసాధ్యమా? ఏనుఁగునెక్కి దిడ్డివాకిలినుండి పోనలవియా? ఈజపమాల మోహినీ వక్షోజయుగలాలిత మాలలమాడ్కి నీ యతను తనుతాపంబార్ప నేర్చునే? రమ్ము వలదీ జపతపములు.

రుక్మాంగదుఁడు—(లేచి) మోహినీ! ననుఁబలుకరింపకు! హరివాసర వ్రతదీక్షఁబూనినవాఁడను. మూఁడురాత్రులు నీముచ్చటలునాకు వలదు.

గీ॥ భవ్యచరితాళిలోం గురుభాసురంబు
వాసుదేవ ప్రీణోత్తమవాసరంబు
ఘోసురాత్యంత ప్రత్యూహభాసురంబు
భాసురాంగిరో! విను హరివాసరంబు॥

కామినీ! ఇట్టివ్రతదీక్షఁ బూనినవాఁడనుకావున నకాలంబున స్త్రీ సంపర్కంబు దూష్యము. నీవును దద్వ్రతదీక్షఁబూని వాసుదేవు నారాధింపుము. కైవల్యంబు కరతలామలకంబగును.

మోహిని—హో! హా! ఏమీ- ఎట్టెట్టూ- ఔరా పిచ్చి! ఔరా నాటుమా యల వేదాంతము! సార్వభౌమా! ఏమీ! వ్రతదీక్షయా? రతిదీక్ష యా? ఇంటగెలచి రచ్చగెలువుమను లోకోక్తిఁదెలియదా? మదన వ్రతదీక్షసమాప్తియైన పిదపఁగదా మదనజనకవ్రతదీక్షఁ బూన వలెను? ఉట్టిబట్టి స్వర్గమునకుఁ బోనగునా? విల్లును వెలగకాయ రెంటినిఁబూనిన గుఱి కుదురునా? రాజ్యమేలువారికి ముక్తిరమా రాజ్యము లభించునా?

చ॥ వదలుము దీక్ష పార్థివపతి! వాడఁగనేల విచారతప్తుఁడై?
కదలుము మద్గృహంబునకుఁ గాయజుసంగర మాచరింపుమా
పదిలముగా, నవీనకృతబంధచమత్కృతులన్ రతాంతసరి
పదల నిమీలితాక్షుఁడయి, స్వర్గసుఖంబులఁ జెందుమా భువిన్॥

మోహనాంగా! పంచతత్త్వావృత శరీరప్రపంచంబు నరిషడ్వర్గ సహితుఁడై పంచాయుధుం డేలుచుండును. పంచాయుధగురు సేవసే యుమని శాస్త్రములోఁ బలికినపలుకులకు మూఢులు వేఱొక యర్థంబుఁగల్పించి యాశబ్దంబు హరికి నన్వయించుననిరి. దేహాత్మత్వం బుఁగనరైరి. కావున నీవు పంచాయుధుని సేవయొనర్పుము. అదియె స్వర్గసుఖంబని తలఁపుము. లెమ్ము.

రుక్మాంగ॥—మోహినీ! నీమాటలిఁకఁజాలు. ఏకాదశీవ్రత చరితంబు విని చెద వినుము.

సీ॥ దుర్భరభవరోగ తోయదపవనమ్ము, వనిత! యేకాదశీ ఘనదినమ్ము.
బహుజన్మదురితేభ బంధనాలానమ్ము, వనిత! యేకాదశీ ఘనదినమ్ము,
దుస్తరసంసార తోయధితరణమ్ము, వనిత! యేకాదశీ ఘనదినమ్ము,
భూనుతపుణ్యౌఘ భువనైకభవనమ్ము, వనిత! యేకాదశీ ఘనదినమ్ము,

గీ॥ స్మృతిమతావన మేకాదశీ దినమ్ము
శ్రిత ముదావహ మేకాదశీ దినమ్ము
సితకరానన! యేకాదశీ దినమ్ము
రతివిధానమ్ము తగదు సమ్మతిగఁ బొమ్ము॥

వారిజాయతలోచనా! వారిజాక్షుని వ్రతదినమ్మున సారసాక్షుల రతి సంయోగంబు తగదు. బహుజన్మకృత దుర్దాంతదురితతోయధిఁ దరింప హరిచరణసరోరుహారాధనయను తెప్పఁ దప్ప వేఱుమార్గం బీధరన్ దొరకదు. అట్టిహరికిఁ బ్రియమైన వాసరంబిది. ఈవ్రతదినంబులందు మానవులు భూరివివేకతావహవిభూతిసమేతులై, హరికథాశ్రవణతత్పరచిత్తులై, నిష్ఠురజపానుష్ఠాన నిష్ఠాపరులై, నారాయణ రూపావలోకనము, నారాయణవిగ్రహారాధనము, నారాయణపదసేవనము ఇట్టిపుణ్యవిధానంబులఁ గాలక్షేపం బొనర్పవలయును. అంగజువశులై యంగనా సంగంబొనర్చిరేని తద్వ్రతదీక్షాభంగం బగు. కావున నన్నీరీతిబాధింపక నీమందిరంబుఁ జేరుము.

మోహిని — ఔరా! ఆనాఁడటువిని బటుతరమగు నీ కామశాస్త్రార్థప్రవీణత వెల్లడించితివి. ఈనాఁడిటు నీకుటిలవేదాంతార్థోపదేశంబునకు మొదలిడితివి. నీయందు విరుద్ధధర్మంబులు పెక్కులున్నవి. హింసాత్మకా? సంసారసుఖంబు వదలి కంసారిసేవ సేయుటకా నన్నిటు దెచ్చినది? జడాత్మా? జడజాననలందా నీవిడంబనములు? క్రీడాపరయైన వ్రీడావతి యెడనా నీవైరాగ్యాడంబరములు? మందమతీ! కుందరదనల మది కుందొనర్చి ముకుందసేవఁ జేసిన నీవు నిత్యానంద మొందుదువా? వలరాజే యిలఁ గొలువందగిన దైవమనియును మేనుఁబాయుటే కైవల్యమనియును సర్వజ్ఞులు వచింపరా? వలదీవ్రతము లెమ్ము. (అనుచుఁ గేలుఁబట్టియీడ్చును).

(సంధ్యావళి ప్రవేశము.)

దుష్టాత్మా! నన్నుకష్టపెట్టకుము. ఈజగడపుమాటలచే నాకువగఁ గూర్పకు. శూలిమోహి నెక్కాలంబు నన్నాలుగనేలెద నిన్నెడఁ బాయనని నుడివిననుడువులు స్థిరపఱచికొనుము. ఈకట్టడివ్రతములచే శరీరమునుఁగష్టపెట్టకుము.

కం॥ దిట్టా! కట్టడిపై, న
న్నట్టిటు గావించి వెళ్ళ నగునే నీకున్?
గట్టుము రతిరాజ్యమునకు
నెట్టనఁ బట్టంబునాకు. నెట్టుమువ్రతమున్॥

రుక్మాంగదా! లెమ్ము. మందిరమ్మునకురమ్ము (అనుచుగుంజును)

రుక్మాంగ—(కోపంబున) భామా! నీబూమెలమాటలువిని కాముసికిలోనై కామజనకుని నోము వమ్ముఁజేయుదునా? ఎన్నటికినిఁ జేయను. హరివాసర వ్రతమువదలను.

చం॥ వదలుదు రాజ్యమున్, సకలవారిధివేష్టిత భూతలంబునున్,
వదలుదు సర్వవైభవము, వారణవాజి పదాతిరాజియున్,
వదలుదు దార పుత్ర హిత బంధు పురోహిత సేవకాళినిన్,
వదలను శ్రీహరివ్రతము, వారిజలోచన! మాటలేటికిన్॥

నీరజాక్షీ! నీటిబుగ్గనుబోలు నైహికసుఖంబును నమ్మి, నిరంతరానందదాయకుండగు నీరజలోచనుని చరణసేవ వదలఁగలనా? వేదండయానా! ఎండమావులవంటి యాయువును నమ్మి, పండువెన్నెలవంటి సంపదను నమ్మి, నిరంతర నీవీవిమోచనరతుండనై, దండధరుని క్రూర దండనములోఁబడకుండ హరివాసర వ్రతంబాచరించి, హరిచరణాంబుజ పావనసలిలంబు తీర్థంబుగఁగొని, పక్షివాహను చరిత్రామృత

పూరిత వాహినిలోనోలలాడి, మునిచేతస్సరో హంసునిఁగొనియాడి. శ్రుతివధూసీమంతినీవీథులఁదిరుగులాడి, జన్మజన్మాంతరార్జిత దుర్భర దుస్సహ దుస్తర దురితంబులఁ బోనాడి, హరికరుణాపరిలబ్ధ జ్ఞాన కలితభావులగుభాగవతులఁగూడి, భవబంధురసింధువును దరించెద. దీనికినంతరాయంబుగఁ బరిణమింపకుము. నీవెంత వేఁడినను నెంత దూషించినను నెంతదండించినను నేనీవ్రతంబును వదలను.

మోహిని—మానవనాథా? మాననీమణిని నన్నువంచించితివి. మగవారికృత్యములు సందుసుడిమాయలని యిప్పుడుగదా నే నెఱింగితి. ఆహా! ఆనాఁడేమని పలికితివి? "మోహాఫలమధురాధరా? నీవచనములే వేదవచనములని నమ్మెద. కలికీ! నీపలుకు కళౌధరునిపలుకని శిరసావహించిచేసెద. చంద్రదలపనా? నీమాటశిలాస్థాపితలిపిగాఁ జూచెద" ఈయర్థంబునిచ్చు మాటలాడికదా నను మోసగించితివి? ఆకలి తీరినపిదప నళులు విరులఁబాసినరీతి నను బాసితివి. వట్టివలపులనన్నాఱడిపెట్టితివి. ఇలాధిపులచెలుములు జలములోనివ్రాఁతలనునది నిజమయ్యె, ధరాపరాగంబు ధరాపరాగంబనునది స్థాపించితివి. అయ్యో! వంచకా! నిదురించువేళ నన్నువంచించి యీ చంచలాక్షినిఁ గూడ నపేక్షించితివియా? వెంటనంటి నేఁగనుఁగొంటినని వ్రతవ్యాజంబున ననుఁగికురింపఁజూచెదవా? తుంటవిల్తుని కేళికి నను వెలిచేసెదవా? కంటకమతీ! నీతుంటతనంబు నాయెడ ఫలించునా? నైళమ్మె వెళ్లుము. నామందిరమ్ముఁ జేరుదము.

సంధ్యావళి—అమ్మా- మోహినీ!

ఉ॥ మానవతీలలామ! యజమానసపుత్రివి నీవు కావునన్
భూనుతధర్మసూక్ష్మములు బుట్టుకతోడనె నీకుఁదెల్లమా.
మానవనేత నీదుపతి మానఁగరాని హరివ్రతంబుఁ దాఁ
బూనినవాఁడు భంగమిటుబోందు పల్కఁగఁబాతకంబగున్॥

భామిని—ప్రాకృతమానినులంబోలె నీవిట్టులాడనగునా? భర్తనలయింపనగునా? భర్తదైవంబుగాదా? సతికిఁబతికంటెను వేఱుదైవంబు గలఁడా? పతివచనములుగదా సతికి వేదములు? అధిపతియానతిగదా సతికివ్రతనియతి? భర్తముదముగదా సతికిమోక్షము? ప్రియుని ప్రియభాషణముగదా సతికిఁబాయసాన్నము? పతిభక్తిగదా సతికి భూషణము? పతిదర్శనముగదా సతికిఁదోషణము?

సీ॥ కరతలామలకంబు గాదఁటే చెల్లెలా? యిభయానకును ముక్తి విభునిభక్తి
కొంగుబంగారమ్ము కోమలీ కాదఁటే? వనజాయతాక్షికి వరునిభక్తి
ప్రాంగణస్థాపిత పారిజాతము గాదె? తరళాయతాక్షికి ధవునిభక్తి
తలయంపి మేరువెలయదే చెల్లెలా? నలినాననకుఁ బ్రాణనాథుభక్తి॥

గీ॥ సతికి పరదైవమీధరఁ బతియసుమ్ము
వనిత కీయిల వ్రతనిష్ఠ వరుఁడెసుమ్ము
పడతి కీభువిఁ బరగతి పతియెసుమ్ము
చాన పతిభక్తి సతికిని శక్తిసుమ్ము॥

తరుణీమణీ! వరునెదిరించి మాఱుత్తరమిచ్చిన నారికి నిరయము సరసనుండునుగదా! బిసరుహాక్షీ! కాంతుని సేవచేయక కసరుచు విసుకుకొనుచునున్న కిసలయపాణికి వసుమతి సుఖముకలదా? సతీమణీ! పతివ్రత శుచీభూతయై తనపతిని సదాపూజించినఁగదా రమాపతి మెచ్చు. ఈధర్మంబులు నీకుఁదెలియవా?

మోహిని—అమ్మచెల్లి! ఎంతటియెమ్మెలాడివే? కారులఱిచి కథలు జెప్పవచ్చితివికదా? పాడిదీర్చెదనని పిలువని పేరంటమునకువచ్చి భార్యాభర్తల నడుమనిలచి యవమానించి గరితవలె ధర్మంబులు తెలుపసాహసించెదవే? నీవెంతటిపతివ్రతవు? పుట్టుకతోడనే పుణ్యపాపంబుల తారతమ్యంబు సహజముగాఁదెలిసిన నాయెదుటనా నీయువ

న్యాసంబు? అగ్రహారములోనా తంబళజోస్యము? నీవెఱింగినంత పతిభక్తి నే నెఱుఁగనా? కంచునిస్సాణమెదుటనా ఢక్కావాద్యము? పతిభక్తియను బెదరువెట్టి మెరికెలవంటి మాటలాడి సతీపతులకు వియోగంబుగల్పింపఁ జూచెదవా? అడ్డగఱ్ఱమాటలాడి వాతివాడితనంబునెఱపి నఖమాంసన్యాయంబున క్షీరోదకమురీతినున్న దంపతులలోఁగలహంబుఁబెంచి తత్కలహఫలంబు నీవనుభవింపఁ జూచెదవా? గట్టువాయిపలురాగా! ఎన్నిపన్నాగములు పన్నితివి? ఛీ గయ్యాళీ! ఇచటనుండి వెడలిపొమ్ము. పొమ్ము పొమ్ము. ఎఱుకగలచేడియ కొకపలుకు చాలదా? ఛీయన్న కడమరాగము సేయుదురా?

రుక్మాంగ॥— మోహినీ! ఎవరిని నీవట్టిమాటలాడననది? అదినాపట్టపు రాణి సంధ్యావళి పతివ్రతాశిరోమణి. హీనోన్నతతారతమ్యంబులు దెలిసి మాటలాడుము.

మోహిని— ఏమీవంచకా! ఏమియెఱుంగని యింతినిఁగొంతు విఱవఁజూచెదవా? కుంభినీధవులు కుటిలత్వము కూడుగాఁగుడుచు వారనునది సార్థకపఱచితివి. మెత్తనిదొంగవీవుం పువ్వుఁగుత్తులతోఁగుత్తుకకోయుదువు. ఎడమచేయి యిది కుడకేలిది యని తెలియని జడజనయనకుఁ బెడబుద్ధులుచెప్పి వడకవార్తలుదెలిపి సదాకాలము నిన్నెడఁబాయనని మృదునిష్ఠఁగేలిడి కఠినశపథంబులు నుడివి కడుసంబరమున విడిదికిఁదెచ్చి వెడజవ్వనము సడలించి యిపుడీజడజాక్షి నుడువులువిని నన్నిటు లిడుమలఁగెడపెదవా? జడాత్మా!

సంధ్యావళి— మోహినీ! యేమిమాటలివి.

మ॥ తగునే ధర్మవిరుద్ధచర్య లిటుకాంతా? యింతకాతింపఁగా
నగునే? యీవసుధాతలాధిపుని నోనాడంగనోరాడెనే?
మగువా! శ్రీహరివాసరవ్రతము సన్మాన్యంబుగాఁజేయు నీ
మగనిన్ దూరకుమ్ నాహితమ్మువినిపొమ్మా చెల్లెలా! యింటికిన్

చెల్లెలా! ఈవ్రతదీక్ష ముగిసినతోడనే నీయిష్టానుసారంబు నీమగఁడు నిన్నెడఁబాయకుండును. పతిని నోనాడుటతగదు. మందిరంబునకుఁ బొమ్ము.

మోహిని — అవునేఁ గయ్యాళీ? చెల్లెలా యని నన్నుఁ బిలిచెదవు? ఏ రాటి బాంధవ్యంబిది? ఈచుట్టఱికముఁ గుదిర్చినవా రెవరు? మిన్నాగువలె మిడిసిపడియెదవేల? మందురాలా? ఈమందిరంబున నినుఁబొందను నామగని వదలి మిన్నక నామందిరంబునకుఁ బోదునా? ప్రపంచంబులో స్వకార్యపరులు మాటలాడువిధంబిదియ కాఁబోలు. రాజ్యవైభవమదాంధుని మాటనమ్మి చేటుఁదెచ్చికొంటిని. మానవాధిపా! ఆనుపారణ్యమున మాహేశ్వరుని యుత్తమాంగంబున నీపాత్రకహస్తముంచి మోహినీ! సదాకాలంబు నిన్నెడబాయక యుందునని యాడినమాట లనృతములుగదా? సూర్యవంశమునఁ బుట్టి హరిశ్చంద్రుని వంశసంభవుఁడవై నడిసన్నఁగాంచిన పుడమిపులు మ్రుపుని యెడఁజేసిన శపథము మృషయనినఁ జాలు. నీకుఁ బెడఁజూచిన ఫలంబున నినుఁదలఁచికొనుచు నడవులంబడి ప్రాణంబులు విడిచెద.

రుక్మాంగ॥ — మోహినీ! ఎంతటికాఠిన్యముఁ బూనితివి? అర్యమకులోద్భవుఁ డనృతంబులాడునా?

ఉ॥ నీరజలోచనా! వినవె, నీరజగర్భుని వ్రాఁతఁదప్పినన్
వారిజలోచనాంబకుని వాఁడిశరంబున ధారఁదప్పినన్
వారిధిమేరఁదప్పినను వారిపపఙ్క్తియు దారిఁ దప్పినన్
సూరకులోద్భవుండెటుల సూనృతవాక్కులు దప్పు? మానినీ!

వారిజాననా! భానుకులమునఁ బుట్టిన మానవాధముఁడైన ననృతము లాడనోడుననిన సకలమానవమానితుఁడగు మానవాధిపుఁడు నేను సూనృతములాడక తప్పుదునే? అనృతభాషణునకంటె దోషాధికుఁడీ ధరఁగలఁడా? ప్రతిజ్ఞఁజేసి మృషాలపితుఁడ నగుదునా?

మోహిని-మానవనాథా! కామి నిజముపల్కుట కలలోనిమాటం కానిచో నీ ప్రతిన్నిటు లెడఁబాసి వత్తువా? ఇపుడేమాయెను. నీవ్రతదీక్షవదలి యతనుదీక్షఁ బూనెదవా? పూనవా? ఎటులొనరించినను నాకు సంతోషము సూర్యకులోద్భవుండు వారిజాననకు గారిశుని మో[illegible] నిచ్చినవాగ్దానంబు నెఱవేర్పక యబద్ధము లాడెనని లోకులనికొనినం జాలు. అదియ నాకు సుఖము.

రుక్మాంగ॥—మోహినీ! నన్నేల యీరీతి బాధించెదవు? మిన్నక రెండు దినంబులుండుము.

మోహిని—కుటిలాత్మా! కపటపుమాటలు నాకు సరిపడవు. హరివ్రతము నీవు వదలఁజాలవు. హరికాముని వ్రతము నేను వదలఁజాలను. మా యిరువురికి దూరము. కావున నన్నృతములాడితినని పలికి నీయిచ్ఛానుసార మే వ్రతమయిననుఁ జేసికొనుము.

రుక్మాంగ॥—మోహినీ! వ్రతమును వదలుమను వచనంబుఁదప్ప వెఱ్ఱి యడిగిన నిచ్చెద. ప్రాణమడిగిన నిచ్చెద.

చం॥ సకలభువిన్ త్యజింతు, సరసంబగు భోగములుజ్జగింతు, నా
సకియలనెల్ల నీచరణసారససేవకునుంతు, సూనుకు
త్తుకఁ దెగఁద్రుంతు. ఇట్టివయి తోయజలోచన సన్యసింతుఁ గో
రికకలదేని, మానను హరివ్రత మాడ నబద్ధమెయ్యెడన్॥

మోహిని--పదీ! నృశంసా? స్త్రీవంచకా! బాలఘాతకా? ఏమిపలికితివి? నీమాటలు చక్కఁగ గమనింపను. ఇంకొకసారి పలుకుము. వీనులార వినియెద.

రుక్మాంగదుఁడు—మోహినీ! నాప్రతిన మరలవినఁగోరెదవా? అట్లైన వినుము.

("సకలభువనాద్యాజంతు" అనుపద్యంబుచ్చరించును.)

మోహిని—రుక్మాంగదా! ఇంతటి సత్యహరిశ్చంద్రుఁడవా? అనృతంబు లాడవా?

రుక్మాంగదుఁడు—మోహినీ!

కం॥ వెఱవను యమదండమునకు,
వెఱవను హరిచక్రమునకు వెఱవను శక్తీ!
గఱకంఠ శూలమునకును
వెఱచెద మృషలాడ హృదయవీథినిఁ గనుమా!

మోహిని—మానవనాథా! ఇట్టిమృషావచనంబులాడకు. ఒకతప్పు సవరింప వేయితప్పులు చేయకు.

రుక్మాంగదుఁడు—మానినీ! నీకేపందియము వలదు. సత్యపాశాబద్ధుఁడను నే నసత్యంబాడను. ముమ్మాటికి నాడను.

మోహిని—(ఆలోచించి) కఠినాత్మా! పుట్టించి పెంచిన నీకు దయలేనిది నాకేలఁ? పదీ నీ పుత్త్రుని శిరము నీచేతులార నీ ఖడ్గమున నా యెదుటఁ ద్రుంపుము. నీ తెంపుఁ జూచెద.

రుక్మాంగదుఁడు—(హాయని నిశ్చేష్టతఁగూర్చుని మూర్ఛఁబడును).

సంధ్యావళి శా॥ { ఇంతీ! పోసరమా? వయోమదమా? నీ వీరితి నా బాలునిన్
గొంతున్ గోయఁగఁగోరఁ గానగునె? యోగాండ్రాల! ఛీ పాతకీ!

మోహిని { కాంతా! నన్నిటు దూరనేమి కత మీకాంతుండు నీపుత్త్రకున్
గొంతుం ద్రుంతునటంచుఁ బల్కఁగద. నీకున్ వీనులున్ లేవఁటే?

సంధ్యావళి—జగజంతా! ఎంతటి హింతకారివే! భూకాంతుని స్వాంతమును జీకాకుఁబఱచి శిశుహంత్రివై తెవిగదవే! గుడిమ్రింగియే గుడిత్రాళ్లు గోయుచందాన మాయిల్లుచేరి మాయింటితనంబుఁ జెఱుపఁబ్రయత్నించెదవే! గయ్యాళీ! నీవుగొండ్రాలవు. బిడ్డకుట్టెఱుఁగన్న

కావున కటికగుండియవై కనికరందని పసిబాలుని యసువులార్ప సమకట్టితివి. నిష్కళంకమూర్తియగు నీభూవిభుని మన్ననకలఁడని వినయసంపన్నుని తనయునికంఠంబుఁదెగ వేయుమని యడుగనగునా? చెఱకుతియ్యనని వ్రేళ్ళతోనమలనగునా?

మోహిని — జగరాగా! తలపొగరా! మించిమాటలాడి రఁతులొనరించెదవు? హనుమంతుని ముందరఁగుప్పిగంతులా? సుతుని గొంతైన ద్రుంతునని కంఠోక్తిగఁ బలుమారు నీమ్రోలనే నీవిభుఁడే పలికెనుగదా! అపుడేలమిన్నకయుంటివి? నీనోటఁబురువు బట్టియుండెనా? శనియుండెనా? హెచ్చుమాటలాడకుము నీతలపిచ్చిదించెదను సుమీ. హెచ్చరిక.

(ధర్మాంగుని ప్రవేశము).

సంధ్యావళి—(తనయునిఁగౌఁగలించుకొని) ధర్మాంగదా! ఇపుడేలయిచ్చటికివచ్చితివి?

ధర్మాంగ—అమ్మా! ఇచట నోరగుచుండ నేమికారణమోయని చూడ వచ్చితిని. (నేలంబడినతండ్రినిఁజూచి) అచ్చెరువంది.

కం॥ నాతల్లీ! యిదియేమిటె?
నాతండ్రిటు బడియెనేల? నాకుఁజెపుమా
యేతప్పుఁ జేసిరాతఁడే
మీతని చిత్తంబుఁగలఁత నిమ్మనిధరణిన్॥

అమ్మా! నాయన్నయేల నాయన్నాయని నన్ను బలుకరింపక చేరఁదీయక శిరంబుమూర్కొనక ముద్దిడక నేలపైఁబడినాడు! ఎవరే మొనర్చిరి!

సంధ్యావళి—(కన్నీరుదొరఁగుచు) నాయనా! నేనేమనిదెలుపుదు. (అనుచు నేలఁగూర్చుండును)

ధర్మాంగదుడు—(స్వ) ఇదియేమి చిత్రము? నాతండ్రి నేల బడె నేల?
ఆ కారణంబడిగిన మాత్రన నా తల్లి కన్నీరుమున్నీరుగా దొరలుచు
భూమిపైఁ గూలఁబడ నేల? (మోహినిం జూచి) తల్లీ

కం॥ తల్లీ! యేమిది చిత్రము
తల్లియుఁ దండ్రియును దుఃఖతప్తులునగుచున్
దల్లట మందఁగ నేలా?
తెల్లంబుగఁ జెప్పుమమ్మ దీనికతంబుల్॥

మోహిని—తనయా! ధర్మాంగదా! ఈ వ్యసన వృత్తాంతంబు నేనేమని తెలుపుదు? నాకును వ్యాకులముగనున్నది.

ధర్మాంగదుడు—అమ్మా! మీరింక నిట్లైన నా గతియేమి?

మోహిని—నాయనా! బ్రహ్మమానసపుత్రినైన నేను వింధ్యాటవిని సంచరించుచుండ నీతండ్రి నన్ను వరించి నన్నెప్పుడేగాని యెడఁబాయనని యా పంచాననుని యెదుట శపథంబు గావించి యిచటికిఁ దెచ్చెను. నేఁడు హరివ్రతదినంబున నా మందిరంబు వదలి యిచటికి వచ్చెను. హరివ్రతము వదలి నా మందిరంబునకు రమ్మని పిలువ నా సుతునైనఁ జంపెదను హరివ్రతము వదలనేను. సుతునిఁ జంపుమని నేనడుగ నీకీర్తి నేలపై వ్రాలెను. తనయా! నీ వినయ వివేకంబులు జూడ నా మనంబు గలుగుచున్నది. ఇంకను నీవు బాలుఁడవు వృద్ధికి రాఁదగినవాఁడవు నిస్తులంబగు నైహిక సుఖంబులిఁ గ్రమానుసారంబుగ ననుభవింపఁ దగినవాఁడవు బ్రదికియుండిన శుభములు బడయనగు నని ప్రాజ్ఞులు వచించిరి. ఈ నీతండ్రి యిది మాదిఁ దప్పి తన సుఖమునకై నీ ప్రాణంబులు దీయ సమకట్టెను. నీవందులకు సమ్మతింపకయుంటి వేని నీ ప్రాణంబులు నిలుచును. నీకు సుఖంబులు దక్కును. సుఖానుభవము నకై గదా జనులింతగఁ బాటుపడియెదరు.

ధర్మాంగదుఁడు — తల్లీ! తనయునకేల బోధించెదవు? పితృవాక్యోల్లం
ఘనము నాకు హితమగునా? అదిహితముగాదు.

ఉ॥ మానవదేహ మెత్తుచును, మాయనశిక్షితుఁడై నరుండు, తాఁ
గానఁడు ప్రాక్కృతానుభవకష్టఫలంబు, భవిష్యదాపదల్,
జ్ఞానవిహీనతన్ బ్రకృతకర్మ సుఖంబులఁజిక్కి సౌఖ్యమున్
మానఁడు పాపకర్మమును మానసహర్షద మద్దికావునన్॥

తల్లీ! మానవుఁడు దైవాధిష్టిత కర్మయోగంబున మాతృగర్భాంధకూపములఁజిక్కి బాల్య కౌమార కైశోర వయోజరావస్థలకుఁ లోఁబడి సంసారావర్తగర్తంబున సుడివడుచు పితృవయోరూప విద్యాబలంబుల నహంకరించి పయోదధిఘృతగ్రాసంబుల సమీరపూరితమైన తోలుతిత్తి బలెబలసి యంగనాసంగమాది భోగములఁ గోరి కామకేళీపరతంత్రుఁడై యకర్తవ్య కర్తవ్యతా విచారంబుల విడింబుచ్చి మూలము వాడినతరువు నిలువెల్ల వాడినరీతిఁ క్షీణించి యాధివ్యాధులకుఁజిక్కించి దేహమువీడి ఘోరనరకంబులంబడి తల్లడమందుచు మఱలఁగృతఫలానుభవమునకై పుడమిఁబుట్టుచు బాధపడుటకంటెను మహారివాసరవ్రతరక్షణకై పితృవాక్యపరిపాలనంబుచేయుట శ్రేయఃపథంబుగాదా? తల్లీ! నాప్రాణంబునకేనా వీరింతగఁజింతిల్లునది? ఇదియెంతటిపని (అనుచుఁదండ్రిఁజేరి) నాయనా! నీయముంగుతనయుఁడు నీమోము వీక్షించుచు నీసుఖాక్షరకలితాశీర్వచనంబునకెదురుఁజూచుచు నిలిచినవాఁడు లెమ్ము. నీముద్దుకొమరునిఁ గన్నులారఁగనుము.

రుక్మాంగదుఁడు — (లేచి కన్నీరు గార్చుచు ధర్మాంగదునిఁ గౌఁగలించుకొని శిరము మూర్కొని) నాయనా! నీవేలయిచటికివచ్చితివి? నిన్నెవరురప్పించిరి?

ధర్మాంగదుఁడు—తండ్రీ! నాతల్లులిరువురు గట్టిగ వాదులాడుచుండిరి. కారణంబరయవచ్చితిని. నాతల్లి మోహినీదేవిచే నిజమెఱింగితి. తండ్రీ! సత్యవచోపరిపాలనం బొనరించి నిత్యసుఖంబులందుటకై యనిత్యంబైన నా శిరంబు ద్రుంచుటకుఁ జింతింపనేల?

రుక్మాంగదుఁడు—పుత్రకా! పున్నరకాటవీతరుకుఠారకా! బహుజన్మకృతమునతలవిత్రకా! నీశిరంబుఁ దఱుఁగనే నెటులవలతు? (అనుచుఁ గూర్చుండును)

మోహిని—ఓరీ కుటిలాశయా! పెఱభామల మానముఁ దెంప నేర్తువు గాని నీసుతునికంఠంబు ద్రెంపనేరవు కాఁబోలు? నీకు సుతప్రేమ హెచ్చుగనున్నచో ననృతమాడితినని పలుకుము. ఆలస్యంబునకుఁ గాలంబు లేదు లెమ్ము.

ధర్మాంగదుఁడు—తండ్రీ! వేదాంతవిదుఁడు, రుక్మాంగదుఁడని పడసిన్నఁ గనిన నీవింతటి వ్యామోహవారిధిలో మునుంగనగునా? దృశ్యంబులైన యీ యైహికవ్యవహారసంబంధబాంధవ్యములు శాశ్వతములా?

కం॥ ఈతటి సుతవాత్సల్యత
నే తఱివై యనృతమాడ హేయము గాదే?
యేతతిని వెంటనంటిన
యాతతి ప్రాక్కర్మఫలము లడపన్వశమా॥

తండ్రీ! ఆలస్యంబువలదు. ఇదిగో నాశిరము. అదిగో నీకరవాలము. హరిచింతనాపరుఁడవై వైళమ్మె తఱుఁగుము.

రుక్మాంగదుఁడు—తండ్రీ! నేనేవిని యీ పాపికరముల నీసుకుమారకంఠంబును నావాడికరవాలమునఁ ద్రుంతును? అయ్యో! శ్రీహరీ!

ఎంతటి దురిత వారిధిలోనను ద్రోసితివి? (నిశ్చలుఁడై యుంచుక నిలుచును)

మోహిని — రుక్మాంగదా! ఆలస్యమేల? వైశస్త్ర వాలమ్మున నీబాలుని శిరముతఱుఁగుము. ఇదిగో కరవాలము (అనుచు కత్తినిచ్చును)

రుక్మాంగదుఁడు — (కత్తినిఁ బారవైచి) మోహినీ! నన్నేలయీరీతి బాధించెదవు?

సీ॥ ఆపన్నసత్వయా యాతివ నాలోకించి పుమపత్య పుణ్యంబుఁ బొందనలరి
పొదుగుళ్ళలోనున్న పుత్రుని వీక్షించి ముద్దుపలుకులు విని మోదమంది
చిన్నినవ్వులు నవ్వు చిరుత నిరీక్షించి ముదజలనిధిలోన మునిఁగి లేచి
వినయవినీతుని తనయుఁ గన్నులఁ గాంచి సర్వస్వకుఁడనంచు సంతసించి

గీ॥ శ్రీ కళత్రుని మానససీమ నిలిపి
తనియుదురు సర్వమనుజాళి ధరను గాదె?
తనయుకంఠముఁ గటిసని ధర్మమాని
తఱుఁగ నగు నెటు? తరుణి! యీతలఁపువలదు॥

కోమలీ! నాకులభవనస్తంభముగదా యీముద్దుకుమారుఁడు? భామా! నాజరాభారంబుఁ బోకార్చు సుధామాత్రగదా యీసుతుఁడు? వనితా! బహుకాలాగత పిత్రాణబంధ విమోచనధనఖనిగదా యీతనయుఁడు? పూఁబోఁడీ! పున్నామనరకమునుండి మాతాపితృలనుదరింపఁజేయు పుణ్యఫలాకారంబుగదా యీపుత్రుఁడు? మానినీ! యిట్టిపుత్రునిఁ జంపుతలంపు నీకేలగలిగె? వలదీతలంపు మానుము. అళినీలాలకా! సంతోషజలరాశి వీచికలఁదలిదండ్రులఁ దేలించు బాలకుని వంశపాలకుని యమునివాకిలికిఁ బంపుమనిపలుక నీకు నోరెటులాడెను? నీవిటుపలుకకుము. నావంశదీపమార్పకుము, వనజాయ

తనయునా: దేవతా వితానమునకు ముదము తానము సంతానంబు బలె జనవితానమునకు సంతానము సంతోషస్థానముగదా? బాలుని ప్రాణంబులు రక్షింపుము.

మోహిని—అసత్యవాదీ! నీవిపరీతచర్యలుగంటిని. నీమనంబున నొకటి, ఆడునది వేఱొకటి, జేయునది మఱియొకటి ఇట్టివారుగదా వైభవమదాంధులగు భూవిభులు. ఇట్టివారు రాజులనికదా "రాజ్యాంతే నరకం ధ్రువం" అని పెద్దలాడిరి రుక్మాంగదా! ఇంతగనీకుఁ బుత్రవాత్సల్యముఁగలదేని యసత్యంబులాడితినని పలికి పుత్రునిఁ బోషింపుము.

ధర్మాంగదుఁడు—(తలవంచుకొని వ్యసనమునఁగూర్చున్న తండ్రినిఁ జూచి జనకా! ఈవ్యసనంబు మానుము. ధైర్యముఁబూనుము.

మ॥ అనఘా! యచ్యుతభక్తియన్ శరముచే వ్యామోహపాశంబునున్
మునుము ద్రెంపుము, సత్యవాగ్విభవసమ్మోదాత్ముఁడై మాన్యుఁడై
తనయున్ ద్రుంపుము, సత్యకీర్తి జగతిన్ దథ్యంబుగా నిల్పుమా,
కనుమా యారవిచంద్ర తారకముగాఁ గళ్యాణసౌభాగ్యమున్॥

జనకా! వలదీ చిత్తవైకల్యము. వైళమ్మె లెమ్ము కరవాలమ్ముగొమ్ము (అనుచుఁగరవాలమిచ్చును).

రుక్మాంగదుఁడు—(రుక్మాంగదుఁడు కత్తిపాఱవైచును)

మోహిని—(రుక్మాంగదునిఁజూచి) సత్యహరిశ్చంద్రా! నీసత్యవ్రతధారణ తేఁగంటిని ఇఁకనేఁబోయివచ్చెద. అసత్యవాదులలో రుక్మాంగదుఁడగ్రేసరుఁడని జగతిని నీనామము శాశ్వతముగ నిలుచుఁగాత. (అనుచువెళ్లఁ దానిబలె రెడుడుగులు వెనుకకునిడును)

రుక్మాంగదుఁడు—(దిగ్గున లేచి కేలుఁబట్టిదివిచి నిలువంజేసి) హా దైవమా!

సీ॥ కటకటా! నాకిది కాలపాశమ్మయ్యె కాంత వినూతన కాయరుచులు
హరి హరీ! ప్రాణాపహారవిషంబయ్యె హరిమధ్య యచికలితాంగవల్లి
అక్కటా! శిరముపై నశనిపాతంబయ్యె నావర్తనతనాభి యనఁగఁ బలుకు
దుర్భగదుర్వార దుస్వప్నసహంబయ్యె విమలలోలాపాంగ వీక్షణములు॥

గీ॥ శారికా నేరదిది మహామారి ఘరను
నాలికా నేరదిది మహా భూతి మకట
వయితకా నేరదిది దొడ్డ దయ్యమయ్యె
జేడిలినన్నిటి నీచెలి చెలిమిఁజేసి॥

అకటకటా! ఈకుటిలాలక యింతటికటికగుండెయయ్యని తెలియనైతిని. అయ్యో! ఈకలకంఠకంఠి నాబహిఃప్రాణంబైన బాలుకంతమునకు నకాలకాలపాశంబుగఁ బరిణమించెనుగదా! ఈమర్త్తి యగునాతి నాకామితపారిజాతంబయిన సుతునకు శిరోనిర్ఘాతపాతమై పరిఢవిల్లెనుగదా! హా! ఈకోమలగాత్రి నాపుత్రప్రాణాపహారిణియగు కాళరాత్రిగదా! ఈకాలాహివేణి నాబాలునకుగళబద్ధోగ్రకాలాహి యయ్యెనుగదా! ఈయుడురాజవదన యురుమన్ని పిడుగై నాకొమరుని శిరముపైఁ బడియెనుగదా! ఉడుగనికార్చిచ్చయి యీచిఱుతనుగాల్ప నెంచెనుగదా! ఈశాతోదరివాక్తతి, యమృతపూరితపక్వతతియని యెంచితినిగాని చక్కెరపూతపూసిన విషంబని తెలియనైతిని. ఈసుస్తకాశిని చిత్తము, శిరీషకుసుమంబునకంటె మెత్తనని యెన్నితిఁగాని వెన్నమెత్తిన పాషాణంబని యెఱుంగనైతిని. ఈచెలువ తళుకుబెళుకులు, విమోహానురాగలతలని యెంచితినిగాని నన్నుగట్టుటకుఁదెచ్చిన రత్నఖచితసువర్ణశృంఖలములని కాననైతిని. ఈయలివేణి, మండూకస్వన ఫణిగాని ప్రాఁబోతిగాను. ఈ చెలి, మేకవన్నెపులిగాని నామేలుగోరెడి యాలు

గాదు. ఈమధుకరచికుర, నాశీలక్ష్మాధరవజ్రధార. ఈహారినీలని భాలకజాల, దయాజలధి బాడబజ్వాలయయి నాకులపాలకుని బాలకునివ్యాకుల జలధిలోముంచెనుగదా. ఈయువతీలలామ మ్మ షాభిమానమదహింసాజననసీమ గాని స్వాభావికభామ గాదు. ఈ కలాపికలాపకుంతల నాపురాకృత సుకృతసారంగ శార్దూల గాని నాసుఖాలవాలమైన గుణజాలగాదు. ఈకుంభికుంభోపమ కుచకుంభ, దంభాకారముగఁబూనిన యాప్రళయకాలాభీల భైరవ మూర్తియై, యీకోమలమూర్తిని నాసుతుని మృతికినెదరుఁజూ చెడు. ఈలలితచంపకకుసుమసమవిలాసనాసవేసం బావిలయకాలా త్యంతకుపితాంతకుఁడుబూని నాసన్నిధిసిలిచెను. ఈవిద్రుమా రుణాధరరూపంబునందకటా! యాదక్షయజ్ఞధ్వంసనానుతూహల వీరావేశవీరభద్రవిగ్రహంబవతరించి నా కుమారవిగ్రహంబును రూపుమాపెడు. ఈయండజరాజగమన నాకనుపండువవై యుం డునని యెంచితినిగాని నాకుఁగాగుండెతల్లడమగునని తలఁపనైతిని. ఈవినిర్మలదర్పణకపోల నాసుఖాలవాలమగునని తలఁచితినిగాని నాపసిబాలుని కంఠమునకు గాలమగునని యెంచనైతిని. ఈయలస గమన నాయలసటకు నమృతకలశమగునని తెలిసితినిగాని నాకం టికి నలుసగునని యెఱుంగనైతి. ఈమచ్చెకంటి నాసచ్చరితముల కుఁ దోడగునని యెంటినిగాని నాపచ్చడంబునఁ జిచ్చగునని యె న్ననైతిని. ఈదుశ్చరిత నాకుఁ దుశ్చికిత్సంబగువ్యాధియయ్యె, ఈజడ జానన నాసుఖార్ణవ బడబానలంబాయె. ఈయురగవేణి నాపరిధా నాంతర్లీన మహోరగమయ్యె. దైవమా! పాపిదైవమా! నేనెటుల నాకరములెటుల- నాపాదుకరములెటుల- యిచ్చట- ముద్దుముచ్చట లఁబెంచెడు తల్లిమెదుట- యీ నాకుమారుని- సుకుమారుని- మారసమాకారుని- నాకరవారమున- వీరవైరివారప్రాణాపహార

కరమగుకరవారమునఁ ద్రుంతును? ఎటులజీవింతును? అయ్యో!
జీవమా! నీవేలపాషాణంబుబలె- భద్రమున నా మేననిలిచితివి? పో
వేల? (అనుచుఁగూర్చుండును).

మోహిని—ఓరీ? కుటిలాత్మకా: ఆకటిపనితీరినవెనుక నభులు సుమ
ములను తుచ్ఛముగఁజూచినభంగి నీకెలసముతీరెంని నన్నుబలువిధ
ముల తుచ్ఛముగమాటలాడితివి. అమృతముగ్రోలిన నోటనే విష
ముగ్రోలితివి ఛీ, దురాత్మా!

చం॥ కుటిలతఁగూడుగాఁగుడుచు కుంభిని నేతపనీవ సత్యవా
క్పటిమఘటిల్లునెట్టు? ధరఁగుక్కుటపెట్టుమయూరమౌ, నరా?
కటికలధర్మమూనుచును గన్నెలమానముఁ దెంపఁజూచు నీ
కెటులలభించు నక్కటక? మేలవిచారము చాలులెమ్మికన్ ॥

ఓరీ? తప్పుడుబాసలుచేసి నాకన్యాత్వదూషణంబొనరించిన వానికి
ధర్మా ధర్మసూక్ష్మంబులు దెలియుటెటుల?

సంధ్యావళి—తల్లీ! నీవేల యింతటి కఠినతఁబూనితివి? ఈనాతనయుఁడు
నీతనయుఁడుగాడా? మనయుభయుల వంశము నిలుపువాఁడు కాడా?
ఆపసిబాలునిపైన నీకింతకసియేల? వాఁడునీకేమంతొనర్చెను?

సీ॥ దాసినై నీసేవఁ జేసినేమనియెదఁబుత్రభిక్షమొసంగి ప్రోవుమమ్మ
కరములమోడ్చెదఁ గమలాయతాక్షిరో పుత్రభిక్షమొసంగి ప్రోవుమమ్మ
ఒడియొడ్డికడుభక్తి జడజాక్షివేఁడెదఁబుత్రభిక్షమొసంగి ప్రోవుమమ్మ
అడుగులఁబడియెద నతివరో దయఁబూని పుత్రభిక్షమొసంగి ప్రోవుమమ్మ॥

గీ॥ ముదిత నీకేదిజాఁగిలి మ్రొక్కెలిదెద
పుత్రభిక్ష మొసంగుచుఁ బ్రోవుమమ్మ
దిక్కులేదింకనినుఁ దప్ప దీననైతిఁ
బుత్రభిక్ష మొసంగుచుఁ బ్రోవుమమ్మ॥

(అనుచుఁ గన్నీరువిడుచుచు మోహినీ పదములపైఁబడును)

మోహిని—(కాళ్ళతో విసరితన్ని) మాయురే మాయలాడీ! ఔనౌనే వగలాడీ! తగవునకువచ్చి జగడాగాయని కన్నమాటలాడి దూషించి యదేనోటితో నిప్పుడన్ను భూషించెదవా? పుత్రభిక్షనీకొసఁగెడువాఁడు నీమగఁడు. అతనిని వేఁడికొనుము (రుక్మాంగదునింజూచి) కుటిలాశయా! కన్నీరుగార్చుచు వృథాకలహంబులు పెంచుచుఁ గాలంబుఁ గడపఁ జూచెదవా? మంచినేర్పరివి! ఇట్టిదొమ్ముఁగోలు సత్యవాక్పరిపాలనము శ్రేయోభివృద్ధికిఁ గారణంబుఁ గాదు. ఈ గయ్యాళి సంధ్యావళి నాకాళ్ళంటి నాయాయువుతగ్గించెను. మిగత నీభార్యలువచ్చి నాగొంతుపిసుకుదురేమోయను భయమగుచున్నది, నేఁబోయివచ్చెద.

సంధ్యావళి—ప్రాణనాథా! ఈమోహినీ చర్యలు లోకసామాన్య మానినీ చర్యలకు విపర్యయముగానున్నవి. ఇదినీమానసంబు శోధింప నవతరించిన యవతారకామినిగాని సహజమానిని కాదు. కావున ధైర్యమూని కాఁదగిన కార్యంబుఁ గావింపుము లెమ్ము

ధర్మాంగదుఁడు—జనకా! ఈకరవాలమున గొమ్ము నాశిరమ్ము నిశ్చలచిత్తుఁడవయి ద్రుంపుము. జడియవలదు,

రుక్మాంగదుఁడు—(లేచి కన్నీరుమడుచుకొని కత్తిచేతనంది నిమీలిత నేత్రుఁడై)

ఉ॥ పక్షివరాశ్వ, దీనజనపక్ష, ఖిలావళిశిక్ష, యక్షయా,
కుక్షిగతప్రపంచ, వరకుంభివరప్రద, రాక్షసాంతకా
రక్షితలోకపాల, మునిరాడ్వ్రతపోషక, సత్య, వారిజా
క్షణ, యక్షరాత్మ, భజియింతునుతింతు! రమాపతీ నినున్ ॥

(ధర్మాంగదునిఁజూచి) తనయా! వినయవిధేయా! సుగుణసముదయా! నిశ్చలమానసుఁడవై నిలుపుము హరిస్మరణచేయుము. కటికలబోఁ గటికమైన నీతండ్రి నీకంఠమ్ముద్రుంచెడు.

ధర్మాంగ.—తండ్రీ వెఱవకుము. ఈశిరముఁ దెగనఱకుము.

ఉ॥ ఓ పరమాత్మ, తాపసకులోత్తమచిత్తనివాస, మోక్షవి
ద్యాపరిశోభితాంగ! యమురారి విజృంభణభంగ, దీనసం
తాపనివారకా! భుజగతల్పక! ముక్తిరమాధినాయకా!
నీపద దాసుఁగాఁగొనుము నీరజలోచన! నిన్నునమ్మితిన్॥

(అనుచుఁ గేల్మోగిచి) శిరమువంచును.

రుక్మాంగదుఁడు—(కరవాలమెత్తి ధర్మాంగదుని కంఠముపై వ్రేయఁ బూనును)

మోహిని—(రుక్మాంగదుని కేల్పట్టి) పిచ్చిరాజా! అరకాసుఁ జేయని హరివాసరమునకై సుగుణాకరుని కొమారుని శిరముఁ దఱుఁగఁగరవాలమెత్తెదవా? ఇనుపములకుఁగాను మేడఁగాల్చెదవా? పరోక్షంబునఁగలుగు సుఖంబతిసందియంబు. ప్రత్యక్షంబునఁగలుగు పుత్రఘాతకదోషంబు సిద్ధంబు. వారిదము నీరునమ్మి చెరువునీరు వెలిఁజల్లుదురా? అపుత్రస్యగతిర్నాస్తి యను ప్రశస్తవచనంబు నీవువినవా? ఏలయిట్టిదురితంబునకు లొగ్గెదవు? హరివ్రతము మానుము నీపుత్రుని రక్షించికొనుము.

రుక్మాంగదుఁడు—మోహినీ! దుర్గుణగణవాహినీ! నీమాటలు చాలింపుము.

ఉ॥ లాతవశంబుగా ద తనితాతతరంబునుగాదు, మానినీ!
నీతరమానె నాప్రతిన నీవొనరింపఁగఁ? జాలుఁబాలునీ
చేతలు. శ్రీహరివ్రతముఁ జేయక మానను, పుత్రుకంఠమున్
జాతశరాళికిన్ బలి ప్రశస్తముగా నిడఁదప్ప నిచ్చలన్॥

కుటిలాలకా? మాటలాడకుము నేదృఢప్రతిజ్ఞుఁడను నాప్రతినమాన్ప నెవరితరంబునుగాదు.

(అనుచుఁగరవాలమెత్తి ధర్మాంగదుని శిరముపైఁ వేయనది సుమహారంబై ధర్మాంగదుని కంఠభూషణమగును).

(విష్ణు ప్రత్యక్షమై)

ఉ॥ మెచ్చితి నీదృఢప్రతిన మెచ్చితి నీవ్రతదీక్ష, భూపతీ!
మెచ్చితి నీదుపావనత మెచ్చితి నీబుజుమార్గవర్తనల్
సచ్చరితా! నిరంతర యశంబొనఁగూడెను నీకునిద్ధరన్
నిచ్చ్పవిష్ణు భక్తతతి నీవుశిరోమణివై వెలుంగుమా॥

(అందఱు నమస్కరింతురు)

మోహిని—(నమస్కరించి)

మ॥ అజరుద్రామర దేవవందితపదా! యామ్నాయ భవ్యాంగదా!
యజునిన్ మానసపుత్రి నే నతినివాక్యంబాచరింపంగ నీ
రజనేత్రా! మహా నీ మహామహునినెంతే బాధలన్ బెట్టితిన్
వృజనాబ్ధిన్ బడియున్నదాన మురహారీ! నీతాఘునున్ జేయుమా॥

మహానుభావా! దేవా! నేనొనర్చిన దోషంబెటుమానునో తెలియదు. ఎటులననురక్షించెదవో యదినీభారము,

శ్రీహరి—మోహినీ! ఈరుక్మాంగదుని హరివాసరవ్రతదీక్ష వసుంధరయందు శాశ్వతంబుగనిలిపిన కీర్తికి నీవుపాత్రురాలవైతివి. ఇందునుండి నీకేపాపంబునురాదు. ఈవ్రతంబాచరించువారు ద్వాదశి దినంబున పాలుమాలి పగలుపరుండినచో వారివ్రతఫలంబు నీవందుదువు సందియంబులేదు. ఇదినావరము.

(రుక్మాంగదునిఁజూచి) రుక్మాంగదా! నీవ్రతచరిత్ర యతిపవిత్రమై యాధాత్రి నాచంద్రార్కస్థాయిగ నిలుచును. నీకుఁగైవల్యంబిచ్చెదఁ నీపుత్రుఁడతిపుణ్యాత్ముఁడు వానికిన్ రాజ్యపట్టంబుగట్టుము

ఈసతి సంధ్యావళి పతివ్రతాశిరోమణియని భువిఁబ్రసిద్ధిఁగాంచి మోక్షపదవినందు. నేఁబోయివచ్చెదం.

రుక్మాంగదుఁడు— శ్రీహరీ! హృతాఖిలభవఖేదమ్ములు ఆత్మవిద్యా ప్రమోదమ్ములు సంసారపాశవిచ్ఛేదమ్ములు సాధులోక సంవాదమ్ములు విదూరితసుపర్వానీకవిషాదమ్ములు ఆమ్నాయత్రయీవినోదమ్ములు మునిజనాహ్లాదమ్ములునగు మీపాదమ్ములకు వందనంబాచరించెద. నిగమస్తుతపాదా! మనుజునకు ముక్తికంటె నిత్యానంద పదవివేఱెద్దియును లేదు. అట్టియానందపదవి నేనందితి ధన్యుఁడనైతి. భక్తపాలా! కృపాలా! గోపాలా! ఈబాలుని పరిపాలన చేయుభారంబుమీయది.

ఉ॥ పావనజీవనంబిడుచు బాలునిపాలనచేయుమా హరీ!
భావమునందు నిష్కపటభక్తి స్మరింతును నీపదంబులన్
కేవలదైన్యవృత్తిని నకించనరక్షణశీల! యాత్మవి
ద్యావిభవాశ్రయా! వరదయామయ! మానివృదంబుజాలయా॥

(అనుచుఁ బునర్వందనమ్ములిడును)

శ్రీహరి—రుక్మాంగదా! నీకేసందియమునువలదు. ఈబాలుఁడు హరిభక్తుఁడై నాపరిపాలనయందుండు మీకెల్లరకు శుభమగుఁగాత.

మంగళము. పాటం.

శ్రీరామాయనమః.

పాటలు.

(ఈక్రింది పాటను నాందిపద్యము ముగిసినగనె పాడవలెను.)

పాట॥ ౧॥

నాటిరాగం—రూపక తాళము.

పాహిమాం - గౌరీలోల ॥ పాహి ॥

ఈ తరుణమున - నీదు - భజన - సాక్షియనుచు - నెరనమ్మితి

మా తపవరము - నిచ్చి - వేగ - రక్షించు శామాక్షిలోల ॥పాహి॥ ॥౧॥

ముదముతోడ - మొదలు భజన - సదయా నిన్ను వేడితి.

మదినిదిగులు బాపుము - గౌరి - హృదయలోల త్రిజగము నేలగ ॥పాహి॥౨॥

(మొదటిపుట రుక్మాంగదుండీ క్రిందిపాటపాడుచు ప్రవేశించును.)

పాట॥ ౨॥

కమాజురాగం—ఏకతాళం.

జ్ఞానసారాదివినోదా - శుభదా - సురపాలనమోదా - వరపద ॥జ్ఞాన॥పల్లవి॥

వినతజననిధానా - విశ్వభావనా - గుణపాలనా - జనార్దనా

దీనావనా - మానావనా ॥జ్ఞాన॥౧॥

నిగమవినుతపాదా - నిన్ను వేడెదా - మదిగోరెదా - ఆరోగ్యదా

ముక్తిప్రదా - బ్రోవూ - సదా ॥జ్ఞాన॥ ౨॥

(6 వ, పుటయందు "విశ్వావసుండు" ఇదినా గ్రహచారబలము)

(అనుచోట యీక్రింది పాటపాడనగు.)

పాట॥ ౩॥

కల్యాణిరాగం—చాపు తాళం.

తారుడిభటులారా - శార్ఙ్గిధర నేను - దయబ్రోచి - నను గాంచుమీ ॥పల్లవి॥

అలసితి-నను మీరు బోలానెయీద్వగ-అకటా-మీబాధలు - వలదు వేడువాడ॥ తారు॥౧॥

ఇదువుడి నను మీరు-వేడెద నేనిటు-బోలానె-యీవరి - వలదు వేడువాడ॥ తారు॥౨॥

(9 వ, పుటలో "నాశరీరము నీయధీనము" అని,)

(రుక్మాంగదుండు చెప్పినతోడనే - యీక్రిందిపాటపాడనగు.)

౬-వ, పాట॥

రాగమాలిక — రూపక తాళము.

కల్యాణగాత్రా - యపరాధమేమియు - గానా -
　　సేవకుల - యందిప్పు - డూపినా ॥పల్లవి॥
నీతోటి - మాటలాడి - నీభటులీగతి
　　కోరుదనీ - చేరినన్ను - తారియల - బెట్టిరి॥ కల్యా॥౧॥
మోహనాంగా - మును నేను - ఓనరించు - కర్మఫలమిది
　　ద్రోహాని నేను - మాటెనవమతిగను॥ కల్యా॥౨॥
కనకా - కొనియాడెడ - వనజాతములనూ
　　చేకొనబానిన - మొల్కని - చోరూడనీ - యెన్నిరాకతి ॥ కల్యా॥౩॥

(10-వ పుటలో "చాకలదర్గడు - దర్గికినిట్లైలాగు" దర్గడు)

("ఏమే పాడుగుడిలో విలపడితివే" బసకువెళ్లును.)

(అనుచోట ఈక్రిందిపాటను పాడనగు.)

౭-వ, పాట॥

హిందుస్తాని తోడి రాగం — త్రిశ్రగతి — ఏకతాళము.

దుర్గ॥ తెలియరావె - లేవెయికను చలముయెలనె - గానిపడగ నేలనె -
　　గుడిచేరాగాచారాము - చలముదేలనె ॥౧॥
దుర్గి॥ పోర - పోర - పోర - పదర - పొందువదలరా - నాదుపొందువదలరా ఓరి
　　పొందువదలరా - ఇందు - నేను పొందియుండు పొందువదలరా ॥౧॥
దుర్గ॥ చలముయెల - పలదునీకు - పలువతనమిక - ఓనీ - పలువతనమికా
　　తులువ - తనము - వలదునీకు - తెలువరాయిక॥౨॥
దుర్గి॥ మారితోనపోరలేను - చేరరానురా ఓరి చేరరానురా
　　తారు - మాతలాడలేను - కదలుమాయిక॥౨॥

(12-వ పుటలో దుర్గినీది తెలుసుకొని మాటలాడుదురు)

(హెచ్చరిక అనుచోట యీక్రిందిట్లైలాగు పాడనగు.)

౮-వ పాట॥

రాగము — తాళము.

దుర్గడు॥ చీరెల దొంగలెవరే - సరివారు నూనిసన్వారె ॥చీ॥
దుర్గి॥ [illegible]

మారమ్మ॥ సొత్తిచ్చి పెండ్లిచేసినాను.

దుర్గడు॥ మీచేత నేను చిక్కినాను.

దుర్గి॥ నేనింటనుండ - నేటినుండి.

మారమ్మ॥ పొట్టకేమి తినెదవేతెండి.

దుర్గడు॥ మీనుంచి కష్టమొచ్చిందండె - ఇలువిడిచి నేనెపోతనండే ॥మీ॥

(17 వ, పుటయందు "నారదుడు" యీక్రిందిపాటపాడుచు)

(ప్రవేశించును)

౭-వ, పాట॥

మాండ్ రాగం—ఆదితాళము.

నారాయణకేశవా - మురారిహరీ - మురారిహరీ
మురారిహరిహరీ - మురారిహరీ ॥ నారాయణ॥ పల్లవి॥
వారాధిశయనాని - నామాము నెన్నెదన్
వారిజనయననన్ కరుణగాంచుమీ ॥నా॥౧॥

(20-వ పుటయందు "నారదుడు నేబోయివచ్చెద" యనిన)

(తోడనే రుక్మాంగదుడు యీక్రిందిపాటపాడనగు)

౮-వ పాట॥

హిందూస్తాని కాపిరాగము—ఆదితాళము.

ముదమందితి మదినేడుచాలా నీదుదివ్యచరితమును - వినుచు॥ ముద॥ పల్లవి॥
భూరిపుణ్యమీవ్రతము - సలుపా, ఘోరపాపములెల్లనడంగు,
ధారణియెల్లన్ - ధర్మసహితమగు, నీరజనేత్రుని - నితరభక్తిని ॥ ముద ॥౧॥

(28-వ పుటలో "మోహిని" తండ్రి అని యీక్రిందిపాటపాడనగు)

౯-వ పాట॥

బిలహరిరాగం—ఆదితాళం.

శ్రీపతివ్రతమును - చాపగ కలుషము
గోపము మానుచు - ఈపనివదలము॥ పల్లవి॥
భూపతివ్రతమును - బాపుటసులభము
పాపము - అనీమది - దోపదతాపము ॥భూ॥ ౧॥

(32-వ పుటలో "రాగేశ్వరుడు" ఈక్రిందిపాట పాడుచుప్రవేశించును.)

౧౦-వ పాట॥

బేహాగురాగం—రూపకతాళం.

లలితమయ్యారె - లలనగానము - కానమెందిచానసౌఖ్యము॥ పల్లవి॥
పరనితంబిని - సరసవాహిని - సారమాగననాహా
నీరజాక్షీ చారుగాన నిపుణసాటిగాననిలను ॥లలి॥ ౧॥

(39-వ పుటలో "భోగీశ్వరుడు" ఈక్రిందిపాట పాడుచుప్రవేశించును.)

౧౧-వ పాట॥

గౌరీమనోహరిరాగం—ఆదితాళం.

పావనీరథీ - ద్రోచూభామినీ ॥పా॥
సారహీనసంసారమేనుభ్రానీ - జేరాయటవిని - జేరె[illegible]రనారి ॥పావ॥ ౧॥
కంజలోచనా - కాంచమానమునా - పంచశరుడుతా - బెంచుగాదబాధ ॥పావ॥ ౨॥
భానుసన్నిధి - పాపములుమాని - ప్రాజ్ఞులనిరిగా - నేమమును బూనీ ॥పావ॥ ౩॥

(40-వ పుటలో "సంధ్యావళి" రాజగృహమున ప్రవేశించిన)
(సమయమున - ఈక్రిందిపాటపాడనగు.)

౧౨-వ పాట

బేహాగురాగం—రూపకతాళం.

భయభక్తుల - నయరీతుల - ప్రాణేశవేడుదానను ॥భయ॥ పల్లవి॥
ప్రాణపతి - మీప్రయాణము - నేనుదెలసితి
కతమేమి - తెల్పగోరితి ॥భయ॥ ౧॥
మీపయన - కారణంబును - దాపవలదికా
దాపవలదిక - కృపబూనితెల్పగోరితి ॥భయ॥ ౨॥

(41-వ పుటలో "రుక్మాంగదుడు" ప్రయాణమైతిని అని)
(చెప్పినపుడు "సంధ్యావళి" ఈక్రిందిపాటపాడనగు)

౧౩-వ పాట॥

హిందూస్థానితోడి—ఏకతాళం.

చాలునేనునమ్మ నీదువచనమ్ము॥ పల్లవి॥
చాలుపలదిరీతి - చాలువినజాలా ॥చాలు॥ ౧॥
మేలుగననీజాడ - చాలికనాథ, లీలలివి - యేలొకో మేకానేనాథ ॥చాలు॥ ౨॥
లపోదిదినికాల్చము - దాపగనేల, చాలికనునాసాథ - చాలుతెలుపుము ॥చాలు॥ ౩॥

(42-వ పుటలో సంధ్యావళిభీతిల్లుచున్నాను అనిచెప్పినదె)
(రుక్మాంగదుడు ఈక్రిందిపాటపాడనగు.)

౧౪-వ పాట॥

శంకరాభరణరాగము——రూపకతాళము.

సరసిజవదన - సుగుణా - సారసాంగినినునే - గానకున్నమానజాల ॥సర॥ పల్లవి॥
నారి - ధర - మరునారి - ననుగూడక - నినునేనువీడక
ననవిల్తుకోనిజేరవేడద-నానయెలరమ్మ సరస-మానలేనుమానినిగను ॥సరసిజ॥ ౨॥

(45-వ పుటలో "మోహిని" ప్రవేశించి ఈక్రిందిపాటపాడనగు.)

౧౫-వ పాట॥

శంకరాభరణము——రూపకతాళము.

తాళజాలను మారుబారినేసీవనంబునక
మందమారుతములునన్ను బ్రమందజేసెడుక ॥తాళ॥ ౧॥
రాజమౌళిని నెపుడుగాంతునొ - కన్నులారగ
కౌతుకమునా - కంచుకీపల నెపుడుదేల్తునో ॥తాళ॥ ౨॥
మల్లెపువ్వులు మావిమొగ్గలు మదినిగలచెడుక
తాళజాలా - తాపమునే - తాళ - నేనికా ॥తాళ॥ 3॥

(47-వ పుటలో "రుక్మాంగదుడు" ప్రవేశించి ఈక్రిందిపాటలుపాడనగు)

౧౬-వ పాట॥

కల్యాణిరాగం——రూపకతాళం.

కంటినిందు - తుంటవిల్తుని - కన్యకామణిక - రమణిక ॥కంటి॥
కామాశుగకప్రకాయను - కన్నులాలరు కాంచనాంగినిక ॥కంటి॥ ౧॥
చంద్రభానిటలతటము - చారుచంద్రికా విలాసము -
సారసారకుమారునిధ్యానము - సలుపుకాంతనుగాంచుభాగ్యము ॥కంటి॥ ౨॥

౧౭-వ పాట॥

బిలహరిరాగము——రూపకతాళము.

సొగసులమించుల మించునదియమొ - తళుకులవిగ్రహమొ ॥ సొగ ॥ పల్లవి॥
పైడిబొమ్మయో - భావజునిబాణమొ - బంగరువన్నెల పలుకునేర్చు మరుదివియో
నాగసతియో - నాసుకృతపు - నావిభవపుఫలమొ తెలియ ॥ సొగ ॥ ౧ ॥

(48-వ పుట - "రుక్మాంగదుడు" సొలలాడించెద (అనుచుమరుగున)
(నిలుచును) అపుడు మోహిని. ఈక్రింది పాటపాడనగును)

౧౮-పాట ॥

ఆరభిరాగము - ఆదితాళము.

ఈశనిన్ను వేడుదాన - పాపనాశ శ్రీశసఖుడ
కర్మపాశమోచకనన్ - కరుణగాంచుమీ ॥ ఈశ ॥ ౧ -
నాగభూషణ - నందివాహన - నదజనార్తిహరణ - నగజ
నాథనిన్ను వేడదనే - నన్నుబ్రోవుమా ॥ ఈశ ॥ ౨ ॥

50 - వ పుటలో - మోహిని సార్వభౌమా భూపాలురు దైవసములు)
(అనుచోట ఈక్రింది పాటపాడనగును.)

౧౯ - వ పాట ॥

మోహనరాగం - రూపకతాళము.

భూపతివిను - వినిచెటనా - భూరివార్తలెల్లనీకు - పొందుగాను -
నెయ్యమిగను ॥ భూప ॥ పల్లవి ॥
పుడమిపాల - అజుపుత్రిని - పుడమినీగన - మదినెంచి-
అజవిఁజేరి ఋృదునిపూజ గడపుదాన కాలమెల్ల ॥ భూప ॥ ౧ ॥
కమలజానీ - సమయమున - విమలమతిని - మనదాన
తనియెదను - జనపాల - జననభూమి కేగుదాన ॥ భూప ॥ ౨ ॥

(51-వ పుటలో "మోహినీ రుక్మాంగదులు" రుక్మాంగదుడు దుఃఖాంబుధి,
(లో మునుంపకమనుచోట - ఈదైలాగు పాడనగు.)

౨౦ - వ పాట ॥

హంసధ్వనిరాగము ఆదితాళము.

రుక్మా॥ చానదయగనుమ - మనవిని వినినను ॥ పల్లవి ॥
సూ - నా - బా ణా - సుమశరవితతిని సోలయుచు నలసితి ॥ చాన॥ ౧ ॥
మోహి॥ సూనశరతగునా - సురసతి వలచుట ॥ పల్లవి ॥
సూ - సా - బా ణా - సుదతులగనుగొని-సులభ మెవలచుట ॥ సూన॥ ౧॥
రుక్మా॥ కామినిచలమిటుతగున - కలదినమునగలనా కలయపగజగమునా -
కనుగొనకరుణన్ - కనుగొనకలికిరో ॥ చానా ॥ ౨ ॥
మోహి॥ భూపతి హితమిదియగునా - పురుషుల కిదితగునా
భువి నెలతలుకలవా - దివిజులవలపుల్ దిటము లెమదిగను ॥ సూన ॥ ౨ ॥

రుక్మాం॥ మారుడు - కలతలిడుచు - కారింపక - శరమునిలువగక
భామిని - మారుకేళినను - కూరిమిగా కలయ - చేరవె
కోరిన కోరికలారగ ॥చానా॥ ౩॥

మోహి॥ భూపాల - పురుషులునుడి కాపాడ - కలికి పుడమినిగా
ఖ్యాదగ - పాపకూపములు - పార్థివాళులని ప్రాజ్ఞులు
పల్కరె - బాషలుచాలిక ॥మానా॥ ౩॥

(56-వ పుటలో "రుక్మాంగదుడు" ప్రాణరక్షణ పుణ్యంబుగొనుము)

(అనుచోట మోహిని ఈక్రిందిపాటపాడనగు.)

౨౧-వ పాట॥

మాలకంస్ రాగం—త్రిశ్రగతితాళం.

మోహనాంగా నాదు - ముదాముగనే - మానసాము చాలా॥
ముదాముగనే - మానసాము చాలా॥
ఇహలోకా సౌఖ్యమాయెఁ ముదాముగనే మానసాముచాల ॥౧॥
మీరకునీమాటలను - సారసనేత్ర - చారుతరా - సార్వా ముదమ్ముగనూ -
వినుమనవి - అనామయ - మీరకువచనము, మనమున - మానధనా - లాలింపుము
లోలాధికలీలా, ముదాముగనే॥ మానసాముచాలా॥ ౨॥

((58-వ, పుటలో మోహిని భూకాంతునిగూడెద అనుచోట)
(ఈక్రిందిపాట పాడనగు.)

౨౨-వ పాట॥

బిలహరిరాగం—త్రిశ్రగతితాళం.

చూపెదనా సాహసము - చూపెదనూ - పాతివ్రతము -
కానికాని - కార్యములా - కడవడగను జేయుదునూ ॥చూపె॥ ౧॥

మీరిన మారురూపుని - కూడెదనా కోర్కెదీర
ధీరుచేరి - మారుకేళి - గోరెదనాతమిదీర ॥చూపె॥ ౨॥

ధీరుని - మానసంబును - నీడ్చెదనాదికుచేరా
భూరిధైర్యసారమెల్ల - సీల్చెదనాశక్తిమీర ॥చూపెద॥ ౩॥

(59-వ, పుటలో, సంధ్యావళి - నాహృదయేశునినతడో)
(ఘనిగా చేయు భారంబునియ్యది అనుచోట ఈక్రిందిపాటపాడనగు.)

౨౩-వ పాట॥

శంకరాభరణము—ఏకతాళము.

శరణు సురపాలా - పరమపురుష ఖరాసురహరా ॥
ధారుణీవరా - వారిజాయతాక్ష శరణు - శరణు ॥ పల్లవి ॥
గరుడవాహనా - కరివరపాలనా - కరుణజూడుమా - పురహరవరసఖదేవా -
దురితహరణ - సారసచరణ - నరహరి - నారాయణ ॥ శరణు ॥ ౧ ॥

64 - వ పుటలో (మోహిని నిద్రలేచినలు దిక్కులుచూడ॥)
(ఈక్రిందిపాట పాడనగు.)

౨౪ - వ పాట॥

భూనేతనను విడిపోయెనుగా - అనాటినుడి ఇంత - అయెనుగా ॥ పల్లవి ॥
సూనాశరుని రతి - మానీ భూనాథుడు -
బూనె సువ్రతదీక్ష తాన - నెగలజెద ॥ భూనేత ॥ ౧ ॥
మారుని - జనకుని - భూరివ్రతము మాన్పి -
మారుని - కేళిని - బూన - చేయుదువడి ॥ భూనేత ॥ ౨ ॥

(65 - వ పుటలో మోహిని ఈక్రిందిపాట పాడుచు ప్రవేశించును)
(మోహిని ప్రవేశము అనుచోట ఈపాటపాడనగు)

౨౫ - వ పాట॥

కమాజురాగం—ఏకతాళం.

అవనీధవనే - నారయనైతి నంతయుమాయలు వలదిక వినుమా ॥
లెమ్మా నీకికయిటు లేది - రమ్మా వేగమె యిలుజేర -
మానహీనతవీడి - అనాథను - కావగానె ॥ అవ ॥ ౧ ॥

(67 - వ పుటయందు, రుక్మాంగదుడు నన్నిక బాధింపకనీయుండి)
(రంబు జేరుము అనుచోట - మోహిని - రుక్మాంగదులిరు.)
(వురు యీక్రింది రెండు దైలాగులు పాడనగు)

౨౬ - వ పాట॥

కాఫిరాగం—ఏకతాళము.

రుక్మా॥ చానాదీక్ష మానాగలనా - వినుమా ॥ కనుము ॥ పల్లవి ॥
మోహి॥ వలదూ - వాదులాడన్యాయమూ ॥ కలదేవలము ॥ పల్లవి ॥

రుక్మాం॥ తనుమూచెలియ - వినుమాటలుకు - చనుదానీవిడదికి -
వనజాయతాక్షు వాసరమ్ము - వమ్ముగాదు పలికెదలుకులు ॥ చానా ॥ ౧ ॥

మోహి॥ పలుకీపలుకు - చెలిపీనులకు - ములుకులై - అయించు
చెలలేనిమారు - కేళిలోన - మానమూన - కలవుమననువడి ॥ పల ॥ ౧ ॥

రుక్మాం- వారిజాక్షి - వారిజాక్షు - వాసరమ్ము - వదలపలుకకు
భూరిపుణ్యకారి శ్రేయస్సారమైన వ్రతదినమిదిగను ॥ చానా ॥ ౨ ॥

మోహి॥ హీనదీక్ష - పూన నేల - మానహీన - వలదువ్రతమును,
మానబాలా - కేళిలోన - మానమూన కలవుమననువడి ॥ వల్లది ॥ ౨ ॥

రుక్మాం॥ వలనన్ను - చాలదూఱ - పాలుమాలి పలుకకొ కలికిరో -
చాలుచానా - జాలుకాన - జాలమేల - చనుమికవిడదికి ॥ చానా ॥ ౩ ॥

మోహి॥ కాలకంఠమ్రోలనీవు - కావరాన పలికినపలుకులు -
బోలునేరా - పాలుమాలి - బొంకుచేయ కలుషముగదయది ॥ పల ॥ ౩ ॥

౨౭ - వ పాట॥

మోహనరాగం—రూపకతాళం.

రుక్మాం॥ కోమలాంగి కరుణగాంచుమా -
కోరుకోర్కెలెల్లదీరు - కోమలిననుకరుణగనుమ ॥ కోమ ॥ ౧ ॥

మోహి॥ కోమలాంగ - కరుణగాంచుమా,
కోరినిన్నువేడుదాన - కోర్కెమీర కాముకేళి ॥ కోమ ॥ ౧ ॥

రుక్మాం॥ కాంతరో - మ్రొక్కెద - చెంతనుజేరకు - సంతసమందుము ॥ కోమ ॥ ౨ ॥

మోహి॥ కంతుని - కేళిని - నెంతయు వదలను సంతసమందగ ॥ కోమ ॥ ౨ ॥

రుక్మాం॥ చేడియ - నేడిది శ్రీహరి వ్రతమును జేయకమానను ॥ కోమ ॥ ౩ ॥

మోహి॥ భూపుడ - నేడిక - మారుని వ్రతమును - సలుపక వదలను ॥ కోమ ॥ ౩ ॥

రుక్మాం॥ మూడమోహా శాస్త్రములు విడుమనన్నను గూడెదపిదపను ॥ కోమ ॥ ౪ ॥

మోహి॥ మూఢగుని మిసములైనను - నిన్నునె - గూడకవదలను ॥ కోమ ॥ ౪ ॥

(69 - వ పుటయందు “ సంధ్యావళి ” అమ్మా మోహిని)

(యని ఈక్రింది పాటపాడవలెను)

౨౮-వ పాట॥

బేహాగరాగం—రూపకతాళం.

తగునే దోసమిది - మగువా - యిటు - మాట - లాడగ ॥ తగు ॥ పల్లవి ॥

మానవాధినాథు జేరి - మాన్యమౌ యితాలనీవు -
మాటలాడుచు - మానసంబును - లోటుపడ - జేయగ ॥ తగు ॥ ౧ ॥

వారిజాక్షు - వాసరమ్ము - వమ్ము సేయ - హితము గాదు -
సారసాక్షిరో - భూరిపాపము - గోరానేల - నీవు ॥ తగు ॥ ౨ ॥

(71-వ పుటలో "మోహిని" "ఇయ్యన్న కడమ రాగము)

(నేనియుదురా" యనుచోట రుక్మాంగదుడు)

(మోహిని 'సంధ్యావళి' ఈక్రింది హైలాగు పాట పాడనగు.)

౨౯-వ పాట॥

మాండ్ రాగం—ఏకతాళం.

రుక్మా॥ వలదూ - పొగరు - వచనములాడ - చాలునిల్పుము నీవిరసములు
వెళ్లుము - నారి - నన్నువదలుచు - దండించెదకనుమా - నిన్ను ॥౧॥

మోహి॥ అగురా భూప - తగుర - ధరాప - భూరితపస్కారిగీవని తెలిసె
నేరనినారిమానధనహారా - చాలురనీహితము చాలూ ॥౧॥

సంధ్యా॥ పతిని - నీవిటులాడపోలునె - పాతకము కాదె - నారి - భూరి ॥౧॥

రుక్మా॥ చలమువలదు - చెలువరోసెదు - మేలాయీగతిమాటలుపలుక
చాలునెవెళ్లుము నన్నువదలుచు - శిక్షించెదకనుమా - నిన్నుగా ॥౨॥

మోహి॥ అగురా తెలిసెను - నీదురీతి - సత్యవిహీనుడవు - నీవు ॥౨॥

(72-వ పుటయందు "సంధ్యావళి" మోహినినిమందిరంబు)

(నబొమ్మనుచు సంధ్యావళి ఈక్రిందిపాట పాడనగు.)

౩౦-వ పాట॥

కాపిరాగము—ఆదితాళం.

ఇటుమాటలాడనేలనే - సఖీ ॥ పల్లవి॥

పారిజాతకు వాసరా - మారయా - ఘనమ్మగు
మీరరాదు శ్రీహరి - భూరిదీక్ష - మానరాదు ॥ ఇటు ॥ ౧ ॥

భూమిపాలు - నోమును - భూమిని - వితావిత -
వమ్ము నేయబోలునె - ప్రేమమీరగానారాదె ॥ ఇటు ॥ ౨ ॥

(72-వ పుటలో సంధ్యావళి మందిరమ్మునకు)

(బొమ్మనుచోట యీక్రిందిదైలాగు పాటపాడనగు.)

3౧-వ పాట॥

రాగము - త్రిశ్రగతి ఏకతాళము.

మోహి॥ పాటుకు తటుకు మాట ఉడుగు.
కటుకులిటుల నాడకుము ॥ పా ॥ పల్లవి ॥

సంధ్యా॥ కుటిలగతి యిటుపలుక - కటికవక్షు చేటగును ॥

మోహి॥ అటమటలను యిటుల జేసి - నటియింపగ నీకునగు
చటిమపటిమ మాటలువిని - దిటామును మానుదునె -

సంధ్యా॥ కటకటయిటు కటికదాన వసుకొల చాలువలదు
దిటము మాని దయనుబూని యెటులైనను కావుమమ్మ ॥

(73-వ పుటలో, మోహిని అదియెనాకుముఖము అనుచోట)

(రుక్మాంగదుడీ క్రిందిపాట పాడనగు.)

3౨-వ పాట॥

సురటిరాగం - చాపు తాళం.

సుదతిరో - రమణి - తరుణి - శుకవాణి.
మదనునలివేణి ॥ సుద ॥ పల్లవి ॥

వనితా - ఏకాదశీ - వ్రతదిన మిదికనూ -
మనవినివినావె - మానినియికను ॥ సుద ॥ ౧ ॥

అంగాన - నీవునా అంగాము దాకాకు -
మంగళాంగునిభూరి మాన్యాపు దినమిది ॥ సుద ॥ ౨ ॥

(74 - వ పుటలో "మోహిని" నీపుత్రుని శిరము)

(నీచేతులార నీఖడ్గమున - నాయెదుటద్రుంపు)

(ము అనుచోట సంధ్యావళి ఈ క్రింది పాట పాడనగు)

33-వ పాట॥

హిందుస్తాని కానడరాగము   తాళము.

చాలు - చాలె - చాండాలి - బాలఘాతకి ॥ పల్లవి ॥

చాలునేల - బాధలిడ - పాతకి - వలదూ ॥ ౧ ॥

ఏమిపాపమెన్నాడూను - చేయానిశిశువు -
క్రూరురాలా కోమాలుని - గొంతేల - తరగా ॥ చాలు ॥ ౨ ॥

(75 - వ పుటలో "సంధ్యావళి" చెరుకుతియ్యనని)

(వ్రేళ్లతో నములనగు నాయనుచోట - మోహిని - సంధ్యా)

(వళులిరువురు, ఈ క్రింది డైలాగుపాట పాడనగు.)

34-వ పాట

యమన్ కల్యాణిరాగం త్రిశ్రగతితాళం.

మోహి॥ భద్రమునీవు - భద్రమునీవు - భయమువీడివదరకు ॥ పదరకు ॥ పల్లవి ॥

సంధ్యా॥ చెల్లవునీకు - చెల్లవునీకు - చెలియనీకు - చెడుగులు వెడగులు ॥ పల్లవి ॥

మోహి॥ ధారణినేత - సూనునిజంప - కారణమాయెను - నిజముగ -
దూరనేలనన్నును - సారసాక్షికన్గొను ॥ భద్ర ॥ ౧ ॥

సంధ్యా॥ ధారుణినేత - మారునివశుడై - జేరనిన్నుదాసుడై -
క్రూరయేలపుత్రుని - గారవించునన్నని ॥ చెల్లవు ॥ ౧ ॥

(77 - వ పుటలో - ధర్మాంగదుడు "పితృవాక్యోల్లంఘన పాతకము)

(ము నాయనుచోట - ఈ క్రింది పాటపాడనగు)

౩౫-వ పాట॥

భీమపలాసురాగం - రూపకతాళం.

మాతనీదు - మాటరీతి - మనమునాను - పూనగా -
ఘనమార్గమును - వీడి - అనూనయూని వదలా ॥ మాత ౧ ॥

మాననేహరిని - నూనుప్రేమనూ - బూని -
మానవేలహీనరీతి - కనావె పుణ్యమార్గము ॥ మాత ॥

(78 - వ పుటలో ధర్మాంగదుడు - నాశిరంబుద్రుంచుటకు జింతింపనేల)

(యనుచోట - ధర్మాంగదుడు ఈక్రిందిపాట పాడనగు)

౩౬ - వ పాట॥

రాగము——తాళము.

నాయన - యేమిది కననరిది - తనయుని మనవిని వినుమిక ॥ నాయ ॥ పల్లవి ॥

తనువుల్ నిత్యమె ॥ తగదిదివెసనము
కానావె - ధర్మము - కాయము - హేయము లెమ్మిక ॥ నాయ ॥ ౧ ॥

సతమె - రాజ్యము - సతమె - విడిముడి -
చాలిక - వాలున - నీనుతుకంత ద్రుంపుము ॥ నాయ ॥ ౨ ॥

(80-వ పుటలో ధర్మాంగదుడు " జనకా ! ఈవ్యసనంబుమానుము ")

(ధైర్యము బూనుము అనుచోట ధర్మాంగదుడు ఈక్రిందిపాట పాడనగు.)

౩౭ - వ పాట॥

రాగం——ఆదితాళం.

భూపాలా - పుణ్యపథమేలవదాలా
పుణ్యపథమేలా - వదలా ॥ భూ ॥ పల్లవి॥

తనయునందు తగనిప్రేమా
బాల్యగనదియేలా ॥ భూపాల ॥ ౧॥

తప్పగనగునా తథ్యముదారి
దొప్పగునా - చనునా ॥ భూపాల ॥౨॥

(81-వ పుటలో "రుక్మాంగదుడు" కత్తిపారవైచును అను)

(చోట రుక్మాంగదుడీ క్రిందిపాట పాడనగు.)

౩౮-వ పాట॥

సురటిరాగం—చాపు తాళం.

మనవినివినవె - మానవె పాపబుద్ధి మదినిదయబూని ॥ మన ॥ పల్ల॥

మానిని పుత్రుని - మహిమననీవె॥ మన॥ ౧॥

నినుజూచిమాతగా - గనుగొనుతనయుని

మనమునమానిని గనుమం - ప్రేమను బూని॥ మన॥ ౨॥

కలఁడేక పుత్రుడు - కలికిరో యనఘుఁడు

చలమిటువానిపై సలుపనేలినె॥ ౩॥

(83-వ పుటలో మోహిని ధర్మాధర్మంబులు దెలయు టెటులన్?)

అనుచోట సంధ్యావళి ఈ క్రింది పాటపాడనగు.)

౩౯-వ పాట॥

తాళం—రూపకతాళం.

సారసాక్షి భూరిదయా, పరతనుతుని బ్రోవు

నేరమేమి - నేయడయొ - నిందుదయాగనుమ వాని బ్రోవా॥ ౧॥

మదిరాక్షీ సోదరతా - మదిగని పుత్రుని - బ్రోవుమనీ

పదముల నేబడెద - నిందుదయాగనుమవాని ॥ ౨॥

కలడేక పుత్రుడయొ - సులలితా - గాత్రుడ బ్రోవవె - నీ

పదముల నేబడెద (నిందుదయాగనుమవాని) ॥సార॥ ౩॥

సుతుభిక్షమివ్వుమని - సతినిను వేడెద - బ్రోవవెనీ - పదముల నేబడెద

(నిందుదయాగనుమవాని) సారసాక్షి ॥ ౪॥

(85-వ పుటలో "ధర్మాంగదుడు" తండ్రి వెలుపకుము ఈశిరము దగనరుకుము)

(అనుచోట ధర్మాంగదుడీ క్రిందిపాట పాడనగు)

౪౦-వ పాట॥

మాలకంస్ రాగం—ఆదితాళం.

శంభో - సుఖసదనా త్ర్యంబక - సకలశివకరా సుగుణనిధానా ॥శంభో॥ పల్లవి॥

అజురేశ్వరనుతచరణా - గుణ - గణగానా - మునివరధ్యానా
సుఖకర - శర్వా - సతతము మనాంబుజంబున భజింతు - నేనద ॥శం॥ గ॥
విశ్వేశా - శుభంకరా - సురేశ్వరా - సదాశివా -
సుగిరా - ముఖరా - సుఖదా - వరదా - హరా - పరాత్పరాపుమావరా -
త్ర్యంబక - సకలశివకరా సుగుణనిధానా ॥శంభో॥ ౨॥

(13-వ పుటలో రుక్మాంగదుడు ఈమహామహున కెంతయపచారమొనర్చిన)
వారమైతిమి యనుచోట ఈక్రింది సీసపద్యము చెప్పనగు.)

సీ॥ హరిపూజ సలుపనేనరవింద సాహస్ర
ములను దెప్పింపఁగ తలచితేల ?
తలచితిబో. యేల జలజ సహస్రముల్
దినము నొక్కొక్కటిగ కనఁగతగ్గ ?
తగ్గెనుబో చోరు దండింపనేనేల
బట్టి తెండని యాజ్ఞభటుల కిడితి ?
ఇడితినిబో యాజ్ఞ జడమతులై వారు
గంధర్వపతిఁబట్టి కట్టిరేల ?

గీ॥ బట్టి కట్టిరిపో యంత పట్టువిడక
గర్వమతిని విమానంబుఁ గాల్చిరేల ?
ఎంత యపచారమొనరించితి ఘనునకు
పుడమిఁలేదయ్యో నొకఁడేని బుణ్యమూర్తి ॥

(67-వ పుటలో "మోహిని" వలదీ వ్రతము లెమ్ము)
(అనుమఁగేలుబట్టియీడ్చును అనుచోట యీక్రింది పద్యము చెప్పనగును.)

ఉ॥ అందఱిఁబోలె నన్నిటుల నారడిపుచ్చకు మానఘాతకా
మందవివేక - మానుమిఁక మాధవవాసరభీతి ; లెమ్ము నా
పొందెడబాయఁ జూచినను బోవఁగనివ్వను ; మానసా
నందముముత్తి, దానికిని, నారి నిజమ్ముగు దార్చి, యారయన్ ॥

Ready for sale

Dramatic History of the World
(in English)
written by
Kollachalum Sreenivasa Rao

Price Rs. 2—0—0.

For Copies,
Apply to
K. Sathrughna Rao,
Ramavilas civil lines,
BELLARY.